

Vlada Republike Hrvatske

**INICIJALNO IZVJEŠĆE REPUBLIKE
HRVATSKE O PROVEDBI KONVENCIJE O
PRAVIMA OSOBA S INVALIDITETOM
UJEDINJENIH NARODA**

**po članku 35., stavku 1.
Konvencije o pravima osoba s invaliditetom
Ujedinjenih naroda**

srpanj 2011.

SADRŽAJ

UVOD	1
A. DIO IZVJEŠĆA VEZAN UZ OPĆE ODREDBE KONVENCIJE	
Članci 1.-4.	2
B. DIO IZVJEŠĆA VEZAN UZ POSEBNA PRAVA	
Članak 5. Jednakost i nediskriminacija	8
Članak 8. Podizanje svijesti	10
Članak 9. Pristupačnost	12
Članak 10. Pravo na život	15
Članak 11. Rizične situacije i humanitarna krizna stanja	15
Članak 12. Jednakost pred zakonom	16
Članak 13. Pristup pravosuđu	18
Članak 14. Osobna sloboda i sigurnost	18
Članak 15. Sloboda od mučenja ili okrutnog, nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja	19
Članak 16. Sloboda od izrabljivanja, nasilja i zlostavljanja	20
Članak 17. Zaštita osobnog integriteta osobe	22
Članak 18. Sloboda kretanja i državljanstvo	23
Članak 19. Neovisno življenje i uključenost u zajednicu	24
Članak 20. Osobna pokretljivost	27
Članak 21. Sloboda izražavanja i mišljenja, te pristup informacijama	28
Članak 22. Poštivanje privatnosti	30
Članak 23. Poštivanje doma i obitelji	30
Članak 24. Obrazovanje	32
Članak 25. Zdravlje	36
Članak 26. Osposobljavanje i rehabilitacija	38
Članak 27. Rad i zapošljavanje	43
Članak 28. Primjereni životni standard i socijalna zaštita	49
Članak 29. Sudjelovanje u političkom i javnom životu	54
Članak 30. Sudjelovanje u kulturnom životu, rekreaciji, razonodi i športu	55
C. DIO IZVJEŠĆA VEZAN UZ SPECIFIČNU SITUACIJU U KOJOJ SE NALAZE DJEČACI, DJEVOJČICE S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU I ŽENE S INVALIDITETOM	
Članak 6. Žene s invaliditetom	56
Članak 7. Djeca s teškoćama u razvoju	58
D. DIO IZVJEŠĆA VEZAN UZ POSEBNE OBVEZE	
Članak 31. Statistika i prikupljanje podataka	60

Članak 32.	Međunarodna suradnja	61
Članak 33.	Nacionalna provedba i praćenje	62
E. PRILOZI		
Popis priloga		63

KRATICE

APVE	Akcijski plan Vijeća Europe za promicanje prava i potpunog sudjelovanja u društvu osoba s invaliditetom: poboljšanje kvalitete života osoba s invaliditetom u Europi 2006.-2015.
CZSS	Centar/i za socijalnu skrb
ERF	Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
FPRZOSI	Fond za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom
HCK	Hrvatski Crveni križ
HPO	Hrvatski paraolimpijski odbor
HROSI	Hrvatski registar o osobama s invaliditetom
HRVI	hrvatski ratni vojni invalid/i Domovinskog rata
HZJZ	Hrvatski zavod za javno zdravstvo
HZMO	Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje
HZZ	Hrvatski zavod za zapošljavanje
HZZO	Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje
ICF	<i>International Classification of Functioning, Disability and Health</i> (Međunarodna klasifikacija funkcioniranja, invaliditeta i zdravlja)
IFLA	<i>International Federation of Library Associations</i> (Međunarodni savez udruga knjižnica)
IPA	Instrument pretprijetne pomoći
JIM	Zajednički memorandum o socijalnom uključivanju
JLS	jedinica/e lokalne samouprave
JP(R)	jedinica/e područne (regionalne) samouprave
KPOSI	Konvencija o pravima osoba s invaliditetom Ujedinjenih naroda
MK	Ministarstvo kulture
MMPI	Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture.
MOBMS	Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti
MP	Ministarstvo pravosuđa
MRRŠVG	Ministarstvo regionalnog razvoja, šumarstva i vodnoga gospodarstva
MT	Ministarstvo turizma
MU	Ministarstvo uprave
MUP	Ministarstvo unutarnjih poslova
MZOŠ	Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa
MZSS	Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi
NPZPLJP	Nacionalni program zaštite i promicanja ljudskih prava od 2008. do 2011. godine
NSIMOSI	Nacionalna strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2007. do 2015. godine
NZRCD	Nacionalna zaklada za razvoj civilnog društva
OCD	organizacija/e civilnog društva
PVRHOSI	Povjerenstvo Vlade Republike Hrvatske za osobe s invaliditetom
RH	Republika Hrvatska
SDUEH	Središnji državni ured za e-Hrvatsku
SOIH	Zajednica saveza osoba s invaliditetom Hrvatske
ULJPVRH	Ured za ljudska prava Vlade Republike Hrvatske
UNDP	Program Ujedinjenih naroda za razvoj u Hrvatskoj
UPD	Ured pravobraniteljice za djecu

UPOSI	Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom
URSVRH	Ured za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske
UZUVRH	Ured za Udruge Vlade Republike Hrvatske
VE	Vijeće Europe
VRH	Vlada Republike Hrvatske

UVOD

Republika Hrvatska kao članica Ujedinjenih naroda i Vijeća Europe te potpisnica svih ključnih konvencija i standarda u području socijalne i ekonomske sigurnosti građana preuzela je obvezu zaštite i promicanja ljudskih prava osoba s invaliditetom, posebice u području izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom kako bi mogle ravnopravno sudjelovati u građanskim, političkim, ekonomskim, društvenim i kulturnim područjima života. Svoje opredjeljenje za puno ostvarivanje svih temeljenih ljudskih prava osoba s invaliditetom RH je potvrdila i potpisivanjem Konvencije o pravima osoba s invaliditetom Ujedinjenih naroda u ožujku 2007. godine, koju je potom ratificirao Hrvatski sabor 1. lipnja 2007. godine. Ustav RH izravno jamči posebnu skrb države u zaštiti osoba s invaliditetom i njihovu uključivanju u društveni život, a primjenom općih načela utvrđuje pravo na jednakost življenja kroz donošenje posebnih zakona.

KPOSI i Akcijski plan Vijeća Europe za promicanje prava i potpunog sudjelovanja u društvu osoba s invaliditetom: poboljšanje kvalitete života osoba s invaliditetom u Europi 2006.-2015. bili su temelj donošenja Nacionalne strategije izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2007. do 2015. godine koju je Vlada Republike Hrvatske donijela 5. lipnja 2007. godine. U NSIMOSI je zadana 101 mjera, definirani su nositelji i sunositelji provedbe, razrađene su aktivnosti i rokovi provedbe mjera, postavljeni indikatori provedbe i predviđena je obveza planiranja sredstava za provedbu svake mjere. Zadaća NSIMOSI je uskladiti sve programe djelovanja na području zaštite osoba s invaliditetom s dostignutim standardima na globalnoj razini i svim trendovima koji imaju za cilj nastojanje da sva područja života i djelovanja budu otvorena i pristupačna osobama s invaliditetom. Opći ciljevi NSIMOSI su: poštivanje ljudskih prava, nediskriminacija, stvaranje jednakih mogućnosti, punopravno građansko sudjelovanje, punopravno sudjelovanje u životu zajednice i uključivanje u svjetske i europske okvire politike za osobe s invaliditetom. NSIMOSI se naslanja na već uspostavljene okvire tražeći nova rješenja za osiguravanje sveobuhvatnog pristupa u svim područjima od interesa za osobe s invaliditetom, posebice na području poboljšanja kvalitete života u lokalnoj zajednici. Koordinator provedbe NSIMOSI su Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti i Povjerenstvo Vlade Republike Hrvatske za osobe s invaliditetom koje je savjetodavno i stručno tijelo VRH.

U svrhu unapređenja provedbe mjera NSIMOSI i bolje horizontalne i vertikalne koordinacije provedbe i izvješćivanja, MOBMS u suradnji s Programom Ujedinjenih naroda za razvoj u Hrvatskoj od 2009. godine provodi projekt „Podrška u primjeni mehanizama praćenja i evaluacije mjera Nacionalne strategije izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2007. do 2015. godine“. Slijedom navedenog provedena je analiza NSIMOSI

kojom su identificirani izazovi, izrađeni su novi (Okvir za praćenje provedbe NSIMOSI) te unaprijeđeni postojeći instrumenti za poboljšanje provedbe i praćenja (Obrasci za pripremu izvješća o provedbi mjera NSIMOSI); održane su konzultativno - edukativne radionice kojima su obuhvaćeni nositelji i sunositelji mjera na svim razinama (nacionalnoj, područnoj i lokalnoj), predstavnici ureda državne uprave i obiteljskih centara te predstavnici udruga osoba s invaliditetom. Proces unapređivanja provedbe, praćenja i vrednovanja NSIMOSI, s ciljem potpune implementacije KPOSI u nacionalno zakonodavstvo i strateške planove na nacionalnoj i lokalnoj razini, nastavit će se i u narednom razdoblju.

U RH, na dan 10. siječnja 2011. registrirano je 531.506 osoba s invaliditetom od čega je 318.169 muškog spola (59,9%) i 213.337 ženskog spola (40,1%), što čini oko 12% ukupnog stanovništva RH. Najveći broj osoba s invaliditetom, njih 292.320 (55%), je u radno aktivnoj dobi, između 19 i 64 godina (*tablica 1 u prilogu 2*), djece s teškoćama u razvoju je 33.627 (0 do 18 godina) što čini 6,3 % svih osoba s invaliditetom, a osoba od 65 godina i starijih je 205.559 što čini 38,7% svih osoba s invaliditetom.

Najčešće vrste oštećenja kod osoba s invaliditetom su oštećenja lokomotornog sustava te oštećenja drugih organa i organskih sustava. Ukoliko se analizira razlika prevalencija između muškog i ženskog spola, moguće je uočiti da je kod muškog spola veća prevalencija svih vrsta oštećenja osim prirodnih anomalija i kromosomopatija. Posebice velika razlika u prevalenciji između spolova je kod duševnih poremećaja, oštećenja lokomotornog aparata te autizma.

(*tablice 2 - 6 u prilogu 2*)

A. DIO IZVJEŠĆA VEZAN UZ OPĆE ODREDBE KONVENCIJE

Članci 1. - 4.

Definicije

1. U hrvatskom zakonodavstvu primjenjuje se više različitih definicija koje se odnose na invaliditet i osobe s invaliditetom. One su sadržane u Zakonu o zaštiti vojnih i civilnih invalida rata (1992)¹, Zakonu o socijalnoj skrbi (1997 i 2011), Zakonu o mirovinskom osiguranju (1998), Zakonu o Hrvatskom registru o osobama s invaliditetom (2001), Zakonu o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom (2002), Zakonu o pravima hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata i članova njihovih obitelji (2004)², te Pravilniku o sastavu i načinu rada tijela vještačenja u postupku ostvarivanja prava iz socijalne skrbi i

¹ Uređuje prava ratnih vojnih invalida iz II. svjetskog rata, mirmodopskih vojnih invalida i civilnih invalida rata te članova njihovih obitelji. Navedene skupine osoba s invaliditetom razvrstavaju se, prema utvrđenom postotku oštećenja organizma, u 10 skupina.

² Uređuje prava osoba koje su sudjelovale u obrani neovisnosti, teritorijalne cjelovitosti odnosno suvereniteta RH u vremenu od 5. kolovoza 1990. do 30. lipnja 1996. godine te prava članova njihovih obitelji. Sukladno Zakonu hrvatski ratni vojni invalidi razvrstavaju se, prema utvrđenom postotku oštećenja organizma, u 10 skupina.

drugih prava prema posebnim propisima (2002). Navedenim zakonima se uređuju različita prava koja osoba s invaliditetom može koristiti iz pojedinog sustava, a ta različitost proizlazi iz različitih socijalnih rizika obuhvaćenih pojedinim sustavom, kao i svrhe pojedinog sustava, obuhvata korisnika te vrste i razine zaštite u sklopu svakoga od njih. Nakon što je potpisana KPOSI, pri donošenju novih zakonskih propisa primjenjuje se definicija sukladno Konvenciji (npr. Zakon o socijalnoj skrbi, 2011).

2. U sustavu mirovinskog osiguranja sukladno Zakonu o mirovinskom osiguranju (1998, 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2007, 2008 i 2010) tjelesnim oštećenjem smatra se gubitak, bitnije oštećenje ili znatnija onesposobljenost pojedinog organa ili dijelova tijela što otežava normalnu aktivnost organizma i zahtijeva veće napore u obavljanju životnih potreba, bez obzira na to uzrokuje li ono ili ne uzrokuje invalidnost. Postotak tjelesnog oštećenja utvrđuje se na temelju posebne Liste tjelesnih oštećenja (Zakon o listi tjelesnih oštećenja, 1998). U usporedbi s pojmom invaliditeta prema KPOSI, tjelesnom oštećenju i invaliditetu zajednički su (dugo)trajnost i postojanje određenog oštećenja, međutim, svako tjelesno oštećenje ne mora uvijek imati za posljedicu i sprečavanje punog i učinkovitog sudjelovanja u društvu ili sudjelovanja na ravnopravnoj osnovi s drugima. Razlog je tome što je tjelesno oštećenje, kao temelj za pravo u sklopu mirovinskog osiguranja, povijesno nastalo i razvilo se u okviru osiguranja za slučaj ozljede na radu i profesionalne bolesti, kojemu je od početka bila svrha obeštećenje zaposlenih u povodu nastanka socijalnih rizika u vezi s radom, a za štetu koju su ti zaposleni pretrpjeli u povodu rada po nalogu i za račun njihova poslodavca. U tom smislu, naknada zbog tjelesnog oštećenja koja se ostvaruje u mirovinskom osiguranju u povodu nastanka ozljede na radu ili profesionalne bolesti kod pojedinaca i danas ima karakter odštete. Lista tjelesnih oštećenja primarno je nastala u svrhu obeštećenja radnika stradalih od ozljeda na radu i počela se primjenjivati u praksi za utvrđivanje invaliditeta općenito. Tako utvrđeni postotak tjelesnog oštećenja i rješenje Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje postalo je, u nedostatku druge potvrde, na svojevrsni način službeni dokument kojim osoba može dokazati svoj status osobe s invaliditetom i na temelju tog rješenja ostvarivati prava (i povlastice) namijenjene osobama s invaliditetom u različitim sustavima. Posljedica ovog načina utvrđivanja oštećenja je odsustvo individualne procjene potreba koje proizlaze iz oštećenja.

3. Sustav socijalne skrbi za prava iz svoje nadležnosti provodi vještačenje čiji se rezultati, jednako kao i rješenja HZMO, koriste u drugim sustavima, primjerice sustavu obrazovanja, kao potvrda o invaliditetu ili u sustavu doplatka za djecu za ostvarivanje prava na doplatku za djecu. Oštećenja na temelju kojih se ostvaruju prava na socijalnu skrb, utvrđuju se u tom sustavu na temelju Pravilnika o sastavu i načinu rada tijela vještačenja u postupku ostvarivanja prava iz socijalne skrbi i drugih prava po posebnim propisima (2002,

2007). Sustav vještačenja, kakav provode prvostupanjska i drugostupanjska tijela vještačenja pri Centrima za socijalnu skrb u svrhu ostvarivanja prava iz sustava socijalne skrbi, najbliži je socijalnom modelu invaliditeta jer se uzima u obzir cjelokupno funkcioniranje osobe i njezine specifične potrebe u određenom trenutku života.

4. Zakonom o Hrvatskom registru o osobama s invaliditetom (2001) uređen je način prikupljanja podataka o uzroku, vrsti, stupnju i težini oštećenja zdravlja osoba s invaliditetom, način obrade i korištenja podataka te zaštita podataka o osobama s invaliditetom u registru. Sukladno navedenom Zakonu, osoba s invaliditetom je osoba koja ima trajno ograničenje, smanjenje ili izostanak sposobnosti izvršenja neke fizičke aktivnosti ili psihičke funkcije primjerene životnoj dobi, što je nastalo kao posljedica oštećenja zdravlja.

5. U Metodologiji Popisa stanovništva, kućanstava i stanova 2001. invalidnost je definirana, u najširem smislu riječi, kao stanje organizma nastalo zbog bolesti, ozljede ili prirodene mane, čije su posljedice trajno, djelomično ili potpuno smanjenje sposobnosti čovjeka za normalan društveni život, a time i za privređivanje.

6. U Programu gospodarskog oporavaka, kojeg je u svibnju 2010. godine donijela VRH, Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi nositelj je mjere: "Analiza sustava socijalnih naknada, ujednačavanje naknada koje se dodjeljuju po istoj osnovi i puna primjena OIB-a kao instrumenta usmjeravanja mjera socijalne politike", odnosno aktivnosti: definiranje jedinstvenog načina utvrđivanja invaliditeta (izrada jedinstvene liste oštećenja, pregled važećih zakonskih propisa i popis propisa koje treba mijenjati, izrada nacrtu zakona o jedinstvenom tijelu vještačenja i načinu utvrđivanja invaliditeta). Radi uvođenja jedinstvene definicije osoba s invaliditetom na razini RH, koja bi vrijedila za sve sustave (zdravstvo, obrazovanje, socijalna skrb, mirovinsko osiguranje, branitelji, zapošljavanje), sukladno KPOSI, izrađeni su sljedeći dokumenti:

- a. Pregled važećih zakonskih propisa s popisom članaka odnosno propisa koje treba mijenjati;
- b. Prijedlog Jedinstvene liste funkcionalnih sposobnosti na bazi ICF (obveznici provođenja: nadležna ministarstva i javne ustanove u sustavu zdravstva, socijalne skrbi, obrazovanja, profesionalne rehabilitacije i zapošljavanja osoba s invaliditetom, zaštite ratnih vojnih invalida i civilnih invalida rata, mirovinskog osiguranja, branitelja iz Domovinskog rata i članova njihovih obitelji, djelatnih vojnih osoba);
- c. Prijedlog Zakona o jedinstvenom tijelu vještačenja i načinu utvrđivanja invaliditeta;
- d. Prijedlog Uredbe o osnivanju ustanove za poslove vještačenja.

U svrhu procjene učinka donošenja Zakona o jedinstvenom tijelu vještačenja i načinu utvrđivanja invaliditeta te Uredbe o osnivanju ustanove za poslove vještačenja, VRH je u rujnu 2010. godine donijela Zaključak o prihvaćanju probne primjene Liste provedba koje je u

tijeku. Do 30. rujna 2011. godine predviđeno je usklađivanje Liste s rezultatima dobivenim probnom primjenom, a do 1. studenog 2011. godine predviđeno je upućivanje prijedloga navedenog Zakona i Uredbe VRH radi usvajanja. Usklađivanjem definicije s KPOSI odnosno uspostavljanjem ujednačenih kriterija u postupku vještačenja uvođenjem jedinstvene liste i jedinstvenog tijela vještačenja, unaprijedit će se kvaliteta prikupljanja podataka u HROSI, olakšat će se korisnicima ostvarivanje prava na osnovu invalidnosti jer će moći jedan nalaz koristiti u svim sustavima, ujednačit će se kriteriji u postupku vještačenja uvođenjem jedinstvenog tijela vještačenja, te će se smanjiti troškovi provođenja postupka vještačenja na način da jedno tijelo vještačenja radi za sve sustave. U izradi Prijedloga liste sudjelovali su, pored stručnjaka iz navedenih sustava, i predstavnici OCD koje zagovaraju prava osoba s invaliditetom.³

Komunikacija

7. Jedno od područja djelovanja NSIMOSI jest Informiranje, komunikacija i podizanje razine svijesti koje ima za cilj osiguravanje dostupnosti primanja i odašiljanja informacija u skladu sa specifičnostima potreba i mogućnostima osoba s invaliditetom. Aktivnosti u ovom području usmjerene su povećanju neovisnosti u komuniciranju i informiranju osoba s invaliditetom te senzibilizaciji javnosti za specifičnost komunikacije s osobama s invaliditetom. Jedna od provedenih aktivnosti na navedenom području je dugoročni program VRH Moja uprava (detaljnije pojašnjenje u članku 21.)

8. Neki od daljnjih primjera osiguravanja prava na komunikaciju bez diskriminacije u RH jest tisak i upotreba školskih udžbenika na Brailleovom pismu, tisak značajnih nacionalnih i međunarodnih dokumenata na Brailleovom pismu⁴, djelovanje knjižnice za slijepe⁵, upotreba Brailleovog tiska na omotu lijekova, taktilna polja i crte upozorenja u javnom prometu, zvučni semafori, poticanje korištenja novih tehnologija u svrhu omogućavanja prava na komunikacije i sl. U medicinskoj dijagnostici i rehabilitaciji osoba oštećena sluha i govora primjenjuju se teorijske postavke, metodički postupci i elektroakustička oprema verbotonalne metode.

³ Zajednica saveza osoba s invaliditetom Hrvatske, Hrvatski savez udruga tjelesnih invalida, Hrvatski savez gluhih i nagluhih, Hrvatski savez slijepih, Hrvatski savez udruga osoba s mentalnom retardacijom, Savez društava distrofičara Hrvatske, Savez društava multiple skleroze Hrvatske, Sjaj - udruga za društvenu afirmaciju osoba s duševnim smetnjama i Udruga za autizam Zagreb.

⁴ Konvencija o pravima osoba s invaliditetom Ujedinjenih naroda, Akcijski plan Vijeća Europe za promicanje prava i potpunog sudjelovanja u društvu osoba s invaliditetom: poboljšanje kvalitete života osoba s invaliditetom u Europi 2006. - 2015., Nacionalna strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2007. do 2015. godine, Nacionalna strategija zaštite od nasilja u obitelji, za razdoblje od 2008. do 2010. godine, Nacionalna politika za promicanje ravnopravnosti spolova 2006.-2010.

⁵ Knjižni fond Hrvatske knjižnice za slijepe čine knjige na Brailleovom pismu (2.119 naslova), zvučne knjige (2.693 naslova) i knjige na crnom tisku (6.296 primjeraka).

9. Komunikacija je u osnovi polisenzorna pa je i pristup razvojnog sustava rehabilitacije, edukacije i komunikacije osoba s oštećenjem sluha polisenzoran. Nakon pristupa ostacima sluha pomoću elektroakustičkih uređaja, osobe s oštećenjem sluha stječu komunikacijsku kompetenciju te drugim senzornim kanalima uče govor i jezik. Uspješan edukacijsko – rehabilitacijski proces je onaj koji razvoj govora i jezika osobe s oštećenjem sluha (i njihovu edukaciju) facilitira iskorištavanjem najučinkovitijeg senzornog kanala, ali i svakog drugog resursa koji može biti od koristi, što je suština dvojezične rehabilitacije i obrazovanja gluhih osoba. Rehabilitacijski i obrazovni programi djece i osoba oštećena sluha u RH, oslanjaju se upravo na bilingvalni pristup, iz razloga što pridonosi spoznajnom razvoju, potiče razvoj mozga, stvara veze između slušnih i vidnih informacija u mozgu, potiče intelektualni razvoj i povećava djetetovu sposobnost pamćenja, što povoljno utječe na povećanje njegovog rječnika te razvoj jezičnih vještina. Za pravilnu primjenu bilingvalnog pristupa, u RH su primijenjeni edukativni programi na fakultetu koji obrazuje stručnjake za rehabilitaciju sluha i govora te su formirani programi u okviru Centra za odgoj i obrazovanje „Slava Raškaj“ koji podržava navedeni pristup i metodu. Takav pristup, uz najveće moguće korištenje novih tehnologija u svrhu korištenja prava na rehabilitaciju i komunikaciju, ublažava komunikacijske teškoće i barijere povezane s oštećenjem sluha i njihove posljedice.

Jezik

10. S ciljem priznavanja znakovnog jezika kao jezika manjine i osiguravanja jednakog pristupa informacijama gluhim osobama te drugim osobama s komunikacijskim teškoćama, kojima je znakovni jezik primarni oblik komunikacije, u pripremi je zakonsko reguliranje hrvatskog znakovnog jezika u što su uključene gluhe, nagluhe i gluhoslijepe osobe.

Diskriminacija na osnovi invaliditeta

11. Sukladno Zakonu o suzbijanju diskriminacije (2008), diskriminacijom se smatra stavljanje u nepovoljniji položaj bilo koje osobe po svim osnovama za diskriminaciju definiranim ovim zakonom. Diskriminacijom se ne smatra samo stavljanje u nepovoljniji položaj same osobe, već i osobe povezane s njom rodbinskim ili drugim vezama. Zakon razlikuje sljedeće oblike diskriminacije: izravnu i neizravnu diskriminaciju, uznemiravanje i spolno uznemiravanje, poticanje na diskriminaciju i propuštanje razumne prilagodbe, segregaciju, kao prisilno i sustavno razdvajanje osoba po nekoj od diskriminacijskih osnova, te teže oblike diskriminacije – višestruku (zbog sprječavanja da jedan vid diskriminacije ostane nezapažen kada se diskriminacija događa po više osnova), ponovljenu ili produljenu diskriminaciju ili onu koja posljedicama posebno teško pogađa žrtvu diskriminacije. Iznimno se ne smatra diskriminacijom stavljanje u nepovoljniji položaj u slučajevima:

- pozitivne akcije, odnosno kada je takvo postupanje temeljeno na odredbama zakona, podzakonskog akta, programa, mjera ili odluka u cilju poboljšanja položaja etničkih, vjerskih, jezičnih ili drugih manjina ili drugih skupina građana,
- pogodovanja trudnicama, djeci, mladeži, starijim osobama, osobama s pravnom obvezom uzdržavanja koje redovito ispunjavaju obvezu uzdržavanja i osobama s invaliditetom u cilju njihove zaštite kada je takvo postupanje temeljeno na odredbama zakona, podzakonskog akta, programa i mjera.

Razumna prilagodba

12. Potreba osiguravanja razumne prilagodbe definirana je u Zakonu o suzbijanju diskriminacije (2008) u kojem se pored osnova koje se odnose na svu populaciju, diskriminacija prema osobama s invaliditetom definira i kao propuštanje razumne prilagodbe odnosno propust da se osobama s invaliditetom, sukladno njihovim specifičnim potrebama, omogući: korištenje javno dostupnih resursa; sudjelovanje u javnom i društvenom životu; pristup radnom mjestu i odgovarajući uvjeti rada, prilagodbom infrastrukture i prostora, korištenjem opreme i na drugi način koji nije nerazmjern teret za onoga tko je to dužan omogućiti.

13. Prilagodba javnih objekata regulirana je Zakonom o prostornom uređenju i gradnji (2007) odnosno Pravilnikom o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti (2005). Navedenim Pravilnikom propisani su uvjeti i način osiguranja nesmetanog pristupa, kretanja, boravka i rada osobama s invaliditetom.

14. Kako bi se osobi s invaliditetom osiguralo izvršavanje radnih zadataka u ravnopravnom položaju u odnosu na druge zaposlenike, Zakonom o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom (2002) regulirani su načini osiguravanja razumne prilagodbe radnih mjesta: prilagodba radnog mjesta i uvjeta rada, naknada razlike radi smanjenog radnog učinka, sufinanciranje troškova osobnog asistenta (pomagača u radu), sufinanciranje kamata za kreditna sredstva, sufinanciranje troškova radnog terapeuta.

Univerzalni dizajn

15. Promicanje primjene načela univerzalnog dizajna jedna je od mjera Nacionalnog programa zaštite i promicanja ljudskih prava od 2008. do 2011. godine, što uključuje osiguravanje pristupačnosti svih javnih službi i javnog prijevoza te osiguravanje pristupačnog okruženja u skladu s načelima univerzalnog dizajna. Nositeljima provedbe navedene mjere određena su resorna ministarstva u suradnji s PVRHOSI, organizacijama civilnog društva te jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave.

Primjena općih načela Konvencije

16. S obzirom da je Ustavom RH uređena kao jedinstvena i nedjeljiva, demokratska i socijalna država, svi zakoni odnosno zakonima zajamčena prava vrijede jednako za sve građane na cijelom njezinom teritoriju. JLS i JP(R)S mogu u svom djelovanju osigurati veći opseg korištenja postojećih prava te druge vrste pomoći građanima pod uvjetima i na način propisan njihovim općim aktom.

17. Načela KPOSI najvećim su dijelom ugrađena u NSIMOSI te NPZLJP budući da su temeljem njih razrađene pojedine mjere s ciljem osiguranja najviše razine suvremene zaštite osobama s invaliditetom uz pristupačnost svim pravima i njihovo ostvarivanje bez diskriminacije. Navedena načela također su ugrađena i u ostale relevantne dokumente, zakonske i podzakonske propise kojima su uređena ljudska prava i prava osoba s invaliditetom.

18. Kodeks savjetovanja sa zainteresiranom javnošću u postupcima donošenja zakona, drugih propisa i akata (2009) omogućuje zainteresiranoj javnosti, uključujući i predstavnike udruga osoba s invaliditetom, da svojim znanjem, iskustvom i stručnošću utječu na politiku VRH u ime skupina i interesa koje zastupaju.

19. Osobe s invaliditetom članovi su PVRHOSI, niza stručnih radnih skupina za izradu prijedloga zakonskih propisa, nacionalnih i lokalnih strategija te radnih skupina za ocjenjivanje projekata OCD u tijelima koja osiguravaju financijsku potporu za njihovu provedbu.

20. Ured za udruge Vlade Republike Hrvatske, koji je središnje državno tijelo za unaprjeđivanje suradnje s OCD, kontinuirano radi na unapređivanju zakonodavnog okvira vezano uz suradnju s OCD, osiguravanju poticajnog okruženja za njihov rad te izradi programa, standarda i preporuka za financiranje djelovanja OCD, u čemu aktivno surađuje s njihovim predstavnicima među kojima su i predstavnici udruga osoba s invaliditetom.

21. Osobe s invaliditetom sudjeluju u kontinuiranom praćenju i analizi javne politike koja se odnosi na razvoj civilnog društva u RH putem svog predstavnika u Savjetu za razvoj civilnog društva kao savjetodavnog tijela VRH.

B. DIO IZVJEŠĆA VEZAN UZ POSEBNA PRAVA

Članak 5. i članci 8.-30.

Članak 5. Jednakost i nediskriminacija

22. Jednakost kao jedna od najviših vrednota ustavnog poretka RH dodatno je učvršćena donošenjem Zakona o suzbijanju diskriminacije (2008) u kojem se na jednom mjestu sažimaju odredbe o diskriminaciji koje su se do njegova donošenja nalazile u raznim

zakonima. Središnje tijelo nadležno za suzbijanje diskriminacije je Pučki pravobranitelj, a pojedine poslove, kada je to utvrđeno posebnim zakonom, obavljaju posebni pravobranitelji⁶.

23. Diskriminirana osoba svoja prava može zaštititi i ostvariti i sudskim putem na 2 načina, u postupku pred sudom u kojem traži zaštitu nekog svog prava koje je povrijeđeno diskriminatornim postupanjem, ili u posebnoj antidiskriminacijskoj parnici iniciranoj podnošenjem antidiskriminacijske tužbe. Zakonom je normiran i institut udružne tužbe kao instrument koji omogućava raznim kolektivnim skupinama da sudskim putem realiziraju svoje pravo na zaštitu od diskriminatornog djelovanja. Nju mogu podnijeti udruge, tijela, ustanove ili druge organizacije koje su osnovane u skladu sa zakonom, a imaju opravdani interes za zaštitu kolektivnih interesa određene skupine. Općinski i županijski sudovi u RH vode evidenciju o prijavljenim slučajevima diskriminacije temeljem obrazaca za statističko praćenje sudskih predmeta vezanih uz diskriminaciju (*tablice 1-5 u prilogu 2*).

24. S ciljem podizanja svijesti javnosti o problemu diskriminacije, u 2009. godini je u sklopu programa Europske unije za zapošljavanje i socijalnu solidarnost „PROGRESS“, u partnerstvu ULJPVRH, Ureda pučkog pravobranitelja i Centra za mirovne studije proveden projekt „Potpora provedbi Zakona o suzbijanju diskriminacije“. Projekt se odnosio na invaliditet, rasnu ili etničku pripadnost, dob, vjeru te spolnu orijentaciju kao osnove diskriminacije, a sastojao se od 3 komponente:

- Edukacija o provedbi Zakona o suzbijanju diskriminacije *Istraživanja stavova građana RH o diskriminaciji*, rezultati kojega su pokazali veliku podršku javnosti donošenju Zakona o suzbijanju diskriminacije. Kao najveći izazov u primjeni Zakona identificirana je potreba žurnog rješavanja diskriminacijskih predmeta na sudovima te osiguravanja tolerantnijeg okruženja u hrvatskom društvu.
- Javna kampanja usmjerena na podizanje svijesti građana RH o diskriminaciji koja je obuhvaćala tiskane medije (veleplakate i *bilboarde*) te emitiranje TV i radio spota.

Također je izrađena web stranica – www.suzbijanjediskriminacije.hr, publiciran je Vodič uz Zakon o suzbijanju diskriminacije, a projekt je završen krajem 2009. godine održavanjem dvodnevne Konferencije o Zakonu o suzbijanju diskriminacije.

25. Nacionalni plan za borbu protiv diskriminacije za razdoblje 2008. - 2013. uređuje zaštitu od diskriminacije i na osnovi invaliditeta, štiti i promiče opća načela KPOSI te predviđa niz mjera za integraciju osoba s invaliditetom u društvo.

26. Zakonom o besplatnoj pravnoj pomoći (2008) uspostavljen je sveobuhvatan sustav pružanja besplatne pravne pomoći osobama slabijeg imovnog stanja pri rješavanju njihovih egzistencijalnih pitanja. U 2009. godini institut besplatne pravne pomoći korišten je u 2.644

⁶ Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom, pravobraniteljica za ravnopravnost spolova i pravobraniteljica za djecu.

predmeta, a 2010. godine u 3.283 predmeta. Pravna pomoć najčešće je zatražena u obiteljsko-pravnim postupcima.

27. Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom kontinuirano informira osobe s invaliditetom o značenju Zakona o suzbijanju diskriminacije te naglašava važnost kontinuiranog upoznavanja osoba s invaliditetom s odredbama i značenjem Zakona, odnosno s činjenicom da svako stavljanje osobe u nepovoljniji položaj nije ujedno diskriminacija ukoliko razlog za takvo nejednako postupanje nije jedna od 17 diskriminacijskih osnova definiranih Zakonom. UPOSI također zaprima i pritužbe na diskriminaciju (*tablice 6 - 11 u prilogu 2*).

Članak 8. Podizanje svijesti

28. S ciljem informiranja javnosti o objektivnim spoznajama o invaliditetu i njegovim posljedicama te o subjektivnim teškoćama osoba s invaliditetom, kontinuirano se organiziraju kampanje, seminari, konferencije, okrugli stolovi i radionice, pod geslom „O nama uvijek s nama“ uz aktivno sudjelovanje osoba s invaliditetom.

29. Još 2006. godine provodila se kampanja „Svi različiti/svi jednaki“ čime se RH aktivno uključila u provedbu istoimene kampanje VE s ciljem promicanja vrijednosti različitosti u društvu.

30. 2006. godine snimljen je dokumentarni film „Vrt plavih ruža“ koji govori o vrijednosti volonterskog rada u Specijalnoj bolnici za kronične bolesti dječje dobi Gornja Bistra u kojoj je smješteno stotinjak djece s najtežim tjelesnim i psihičkim oštećenjima.

31. 2008. godine provedena je afirmativna medijska kampanja „One mogu sve“ s ciljem osvješćivanja javnosti o mogućnostima i dosezima žena s invaliditetom i djevojčica s teškoćama u razvoju, s naglaskom na afirmaciji prava i poboljšanja njihovog položaja u društvu.

32. Od 2006. do 2008. godine provedena je Nacionalna kampanja za borbu protiv obiteljskog nasilja nad ženama „Za nasilje nema opravdanja“, u koju su bile uključene i žene s invaliditetom (jedan od rezultata kampanje je osnivanje SOS telefona za žene s invaliditetom). U okviru provedbe projekta „Potpora ženama s invaliditetom u sprječavanju obiteljskog nasilja“ u suradnji 2 OCD, uz financijsku potporu MOBMS također je tiskan priručnik o primjeni Protokola o postupanju u slučaju nasilja u obitelji.

33. U suradnji s VE 2009. godine otvorena je Kampanja protiv tjelesnog kažnjavanja djece, koju je i kao Nacionalnu kampanju RH provela 2009. godine, s ciljem skretanja pozornosti na prisutnost zlostavljanja djece i njihova tjelesnog kažnjavanja kao društveno krajnje neprihvatljivog oblika ponašanja, a u koju su bila uključena i djeca s teškoćama u razvoju.

34. Nacionalni savez gluhih i nagluhih osoba je 2008. godine započeo provedbu kampanje "Znakovni jezik – uvjet ravnopravnosti gluhih", u cilju promicanja priznavanja hrvatskog znakovnog jezika kao jezika manjine, dok je Udruga gluhoslijepih osoba od 2008. do 2010. godine provodila kampanju za priznavanje prava na prevoditelja za gluhoslijepo osobe "Moje pravo na komunikaciju i informaciju".

35. S ciljem podizanja javne svijesti o pravu na život osoba sa Sindromom Down, MOBMS je 2010. godine sufinanciralo snimanje kratkog filma, dijela regionalnog omnibusa „Neke druge priče“ koji je sudjelovao na 15-ak filmskih festivala i prikazivan je u kinima i izvan RH.

36. Svake se godine, 3. prosinca, obilježava Međunarodni dan osoba s invaliditetom različitim aktivnostima u organizaciji udruga osoba s invaliditetom: okruglim stolovima, tribinama, prijemima predstavnika osoba s invaliditetom u JLS i JP(R)S i sl. Jedan od primjera je manifestacija „Podsjećamo – upozoravamo“ koju organizira SOIH, a u okviru koje osobe s invaliditetom zajedno s predstavnicima državne uprave te lokalne i područne samouprave, šetnjom kroz grad s transparentima podsjećaju na primjere dobre prakse i upozoravaju na primjere loše prakse rješavanja pristupačnosti osobama s invaliditetom. 2009. godine taj se dan po prvi se puta obilježio u VRH prijemom predstavnika udruga osoba s invaliditetom. U obilježavanju navedenog dana, kao i drugih važnih nacionalnih i međunarodnih dana te raznih akcija sudjeluju i obiteljski centri, prigodnim aktivnostima na lokalnoj razini (radionice i predavanja, tribine, okrugli stolovi, objava članaka i najava te priloga u lokalnim sredstvima priopćavanja i web stranicama obiteljskih centara, tisak promidžbenih materijala i sl.), uključujući i suradnju s lokalnim dionicima⁷.

37. Tekst KPOSI tiskan je u obliku brošure u nakladi od 5.000 primjeraka te na Brailleovom pismu, a za djecu je tiskana brošura s tekстом KPOSI namijenjenom djeci.

38. Hrvatski paraolimpijski odbor pridonosi podizanju svijesti javnosti poticanjem i promicanjem športa osoba s invaliditetom i njihovih športskih dostignuća. Primjerice, provodi trogodišnji projekt "Paraolimpijski sportski dan" putem kojeg se u osnovnim školama, djeci putem interaktivnih programa igara, kvizova i predavanja prikazuje šport osoba s invaliditetom, športaši s invaliditetom, njihova postignuća, svakodnevne prepreke i usmjerenost ka realizaciji zadanih ciljeva.

⁷ Do danas je u RH osnovano 18 županijskih obiteljskih centara koji predstavljaju novi institucionalni oblik servisa namijenjenog obitelji koji, prije svega, imaju savjetodavnu i preventivnu svrhu, a njihov rad temelji se na načelu dragovoljnosti korisnika. Osniva ih Ministarstvo obitelj, branitelja i međugeneracijske solidarnosti. Djelatnost obiteljskih centara definirana je Zakonom o socijalnoj skrbi te je dodatno proširena novim Zakonom o socijalnoj skrbi (2011).

Članak 9. Pristupačnost

39. Pristupačnost građevina osobama s invaliditetom sukladno Zakonu o prostornom uređenju i gradnji (2007) uređena je Pravilnikom o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti (2005. i 2007). Obveze iz navedenog Pravilnika odnose se na građevine javne i poslovne namjene, te na građevine stambene i stambeno-poslovne namjene. Građevine javne i poslovne namjene su građevine trgovačke, ugostiteljske i/ili turističke namjene; poštanske i/ili telekomunikacijske namjene; za pružanje usluga prometa novcem i druge financijske usluge; upravne i slične namjene; zdravstveno-socijalne i rehabilitacijske namjene; građevine u kojoj učestalo borave osobe s invaliditetom; odgojne i obrazovne namjene; kulturne namjene; prometne namjene; športske i rekreacijske namjene; zabavne namjene; vjerske i sakralne namjene; za izvršavanje kazne zatvorom; prostori i površine javne namjene, te građevine ostale namjene poput sajamskog prostora, javnog nužnika, javnog skloništa i sl. Kontrola provedbe odredbi pristupačnosti provodi se u svim fazama nastajanja građevine od njezinog projektiranja, preko gradnje i rekonstrukcije, pa do uporabe i održavanja. Predviđene su kaznene odredbe za nepoštivanje odredbi pristupačnosti građevina i to za projektante, izvođače, stručni nadzor i vlasnika građevine. U okviru kampanje „Zajedno za pristupačnu Hrvatsku“, koju provodi VRH u suradnji sa SOIH, izrađeni su vodiči za 9 županija koji sadrže podatke o građevinama i javnim površinama uz ocjenu njihove pristupačnosti osobama s invaliditetom (primjer prikaza pristupačnosti u tablici 2 u prilogu 2).

40. S ciljem osiguravanja pristupačnosti u stambenim zgradama izgrađenima prije njezina reguliranja gore navedenim Zakonom i Pravilnikom, Zakonom o vlasništvu i drugim stvarnim pravima (1996) propisano je da ne mora postojati suglasnost svih suvlasnika zgrade za ugradnju rampe ili lifta u stambenoj zgradi radi omogućavanja pristupačnosti osobi s invaliditetom.

41. U suradnji s udrugama osoba s invaliditetom MOBMS je 2004. godine započeo s provedbom Projekta rješavanja pristupačnosti objektima osoba s invaliditetom. Sufinanciranje projekata sredstvima državnog proračuna RH odobrava se JLS i JP(R)S, po podnošenju zahtjeva na javni poziv koji razmatra radna skupina u koju su imenovani predstavnici HRVI i civilnih udruga osoba s invaliditetom. Pored javnih građevinskih objekata, uključeni su i ostali sadržaji kao što su: prilagodba kupališta i gradskih bazena, opremanje semafora zvučnom signalizacijom, ugradnja taktilnih polja upozorenja, upuštanje rubnjaka te prilagodba nogostupa na ulicama i raskrižjima ulica. Od 2004. do 2010. godine za Projekt rješavanja pristupačnosti objektima osoba s invaliditetom utrošeno je ukupno 8.731.606,48 kn za prilagodbu 82 objekata javne namjene (*tablica 1 u prilogu 2*), a za 2011. godinu osiguran je iznos od 1.500.000,00 kn za osiguravanje pristupačnosti u 23 JLS i JP(R)S.

42. Kao jedna od mjera NSIMOSI zadana je obveza tijelima državne uprave i JLS te JP(R)S da osiguraju posebnu proračunsku poziciju na kojoj će se planirati i iskazivati utrošena financijska sredstva za uklanjanje građevinskih i drugih prepreka.

43. U cilju poticanja podizanja razine svijesti o obvezi osiguravanja pristupačnosti javnih objekata, MOBMS je u suradnji s UNDP pokrenulo inicijativu potpisivanja Povelje o pristupačnosti javnih prostora osobama s invaliditetom, koju su u razdoblju od rujna 2009. do ožujka 2011. godine potpisali gradonačelnici 93 grada, od ukupno 127 gradova u RH, a projekt se nastavlja i dalje. SOIH je u cilju uvođenja pristupačnih vozila i prometne infrastrukture u RH održao 19 okruglih stolova „Osobe s invaliditetom u prometu“.

44. U 2009. godini Ministarstvo zaštite okoliša, prostornog uređenja i graditeljstva je dodijelio novčanu potporu od 50.000,00 kn Hrvatskom savezu udruga tjelesnih invalida za projekt „Edukacija pristupačnosti“ koji je imao za cilj upoznati izvođače i investitore s načinom života osoba s invaliditetom te ih upozoriti na odredbe propisa o pristupačnosti građevina i poštovanje prava na kretanje. Održana su edukativna predavanja u 10 gradova RH uz organizacijsku pomoć Hrvatske komore arhitekata i Hrvatske komore inženjera građevinarstva. Kroz predavanja su prikazani loši primjeri iz prakse te je ukazano na potrebu boljeg razumijevanja načina na koji osobe s invaliditetom koriste propisane prilagodbe kako bi one bile projektirane, izvedene i održavane na siguran i svrsishodan način.

45. Na prometnoj infrastrukturi kontinuirano se provode mjere za uklanjanje građevinskih prepreka⁸, a nova prometna infrastruktura mora biti izgrađena na način da omogućuje nesmetan pristup i kretanje osobama s invaliditetom. Uz navedeno, pristupačnost javnog prometa osobama s invaliditetom osigurava se i prilagodbom vozila javnog prijevoza, određenim vrstama usluga te ciljano usmjerenim olakšicama i naknadama:

1. Prilagodba sredstava javnog prijevoza: kontinuirano se prilagođavaju autobusi, brodovi, vlakovi i tramvaji, pri čemu je važno spomenuti novorazvijeno hrvatsko rješenje problema pristupačnosti javnog gradskog prijevoza – niskopodni tramvaj TMK 2200 koji je u cijelosti prilagođen osobama s teškoćama u kretanju. U realizaciji ovog projekta sudjelovalo je 50 hrvatskih tvrtki te su Gradu Zagrebu od 2005. do 2010. godine isporučena 142 niskopodna tramvaja. Zahvaljujući tome u voznom parku Grada Zagreba početkom 2010. godine bilo je 83% niskopodnih autobusa i 46% niskopodnih tramvaja. Hrvatska tvrtka je također razvila i proizvela niskopodni elektromotorni vlak koji je predviđen za regionalni promet, a uz manje prilagodbe i za gradsko-prigradski promet.

2. Usluge: Primjer osiguravanja usluga je obveza zračnih luka da osiguraju ljudske i tehničke kapacitete u svrhu pomoći osobama s invaliditetom prilikom odlaska i povratka s leta, kao što

⁸ Ugrađivanje zvučnih signalizatora na raskrižjima, ugrađivanje podiznih platformi u pothodnike, postavljanje taktilnih polja i crta upozorenja te crta vođenja za slijepu i slabovidne osobe, upuštanje rubnjaka i sl.

je transfer koji se obavlja prilagođenim vozilom, propisana Zakonom o obveznim i stvarno pravnim odnosima u zračnom prometu (1998). Kao primjer osiguravanja usluge pristupačnog javnog gradskog prijevoza ističemo organiziranje svakodnevnog prijevoza osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju na posao, fakultete, u školu, na rekreaciju i radnu terapiju u Gradu Zagrebu. Navedenu uslugu od 1994. godine osigurava gradsko prijevozničko poduzeće.

3. Povlastice i naknade: Zakonom o sigurnosti prometa na cestama (2008) propisano je da osobe s 80% ili više tjelesnog oštećenja, odnosno osobe koje imaju oštećenje donjih ekstremiteta 60% ili više, mogu propisanim znakom pristupačnosti označiti vozilo u kojem se prevoze, a koji im omogućuje parkiranje vozila na parkirališna mjesta koja su za tu svrhu posebno obilježena. Osobe s invaliditetom koje ne mogu koristiti usluge javnog otočnog cestovnog prijevoza imaju pravo na novčanu naknadu za nadoknadu troškova vlastitog prijevoza kada putuju na posao, školovanje ili stručno usavršavanje. Osobe kod kojih je utvrđeno tjelesno oštećenje koje ima za posljedicu nesposobnost donjih ekstremiteta 80% ili više te HRVI sa 100% tjelesnog oštećenja imaju pravo na oslobađanje od plaćanja cestarine („smart“ kartica) za jedan osobni automobil koji imaju u svom vlasništvu, a osobe s 80% ili više tjelesnog oštećenja, odnosno osobe kod kojih je utvrđeno tjelesno oštećenje koje ima za posljedicu nesposobnost donjih ekstremiteta 60% ili više, ne plaćaju godišnju naknadu za uporabu javnih cesta za jedan osobni automobil koji imaju u svom vlasništvu. Sukladno navedenom, na dan 20. prosinca 2010. godine registrirano je 10.416 korisnika "smart" kartica za besplatno korištenje autocesta te 33.566 korisnika prava na oslobađanje plaćanja godišnje naknade za uporabu javnih cesta. Sukladno Zakonu o povlasticama u unutarnjem putničkom prometu (2000) osobe s invaliditetom imaju pravo na povlasticu u unutarnjem putničkom prometu koja iznosi 75% od redovne cijene vozne karte za 4 putovanja godišnje željeznicom ili brodom te pravo na besplatnu vožnju za pratitelja prilikom korištenja navedene povlastice.

46. Zakonom o sigurnosti prometa na cestama (2008) dana je mogućnost JLS i JP(R)S na uređenje prometa na svom području, što uključuje mogućnost osiguravanja besplatnog parkiranja za vozila osoba s invaliditetom, davanja na uporabu rezerviranih parkirališnih mjesta na javnim parkiralištima ili ispred stambene zgrade bez obzira radi li se o javnom parkiralištu, te mogućnost izdavanja odobrenja za kretanje i stajanje vozila osoba s invaliditetom na javnim površinama na kojima je promet ograničen ili zabranjen.

47. Postojećim nacionalnim strateškim dokumentima, koji se odnose na ljudska prava općenito te prava osoba s invaliditetom, potiče se primjena univerzalnog dizajna.

48. Pristupačnost u sustavu socijalne skrbi osigurava se tehničkim standardima propisanim Pravilnikom o vrsti i djelatnosti doma socijalne skrbi, načinu pružanja skrbi

izvan vlastite obitelji, uvjetima prostora, opreme i radnika doma socijalne skrbi, terapijske zajednice, vjerske zajednice, udruge i drugih pravnih osoba te centra za pomoć i njegu (2009).

49. Sukladno Zakonu o javnoj nabavi (2007) u dokumentaciji za nadmetanje određuju se zahtjevi koji se odnose na tehničke specifikacije kojima se opisuju potrebna obilježja proizvoda ili usluge, kao što su osmišljavanje rješenja svih zahtjeva (uključujući pristup za osobe s invaliditetom). Zakon ujedno propisuje da tehničke specifikacije moraju svim natjecateljima i ponuditeljima omogućiti jednak i nediskriminirajući pristup nadmetanju, kao i mogućnost da naručitelji rezerviraju ugovore već u objavi nabave, na način da navedu je li postupak javne nabave rezerviran za natjecatelje ili ponuditelje sukladno zaštićenom programu zapošljavanja, ili samo za natjecatelje ili ponuditelje koji zapošljavaju više od 50% osoba s invaliditetom u odnosu na ukupan broj zaposlenih.

Članak 10. Pravo na život

50. Pravo na život zajamčeno je Ustavom RH te dodatno učvršćeno potpisivanjem brojnih međunarodnih dokumenata koji su dio pravnog poretka RH⁹. Osobe s invaliditetom nisu izložene arbitrarnom oduzimanju života, a eventualno uskraćivanje neodgovorne medicinske pomoći bolesniku ili osobi kojoj je takva pomoć potrebna zbog izravne opasnosti za njezin život smatra se sukladno Kaznenom zakonu (1997) kaznenim djelom za koje je propisana kazna zatvora od 6 mjeseci do 3 godine.

51. Prema Zakonu o zdravstvenim mjerama za ostvarivanje prava na slobodno odlučivanje o rađanju djece (1978) žena može legalno izvršiti prekid trudnoće bez dozvole komisije, ukoliko se radi o trudnoći koja traje do 10 tjedana, a prekid se može obaviti samo u ovlaštenim stacionarnim zdravstvenim ustanovama. Trenutno se ne vode statistički podatci vezani uz izvršene prekide trudnoće u slučajevima kada se na temelju indikacija očekivalo da će se dijete roditi s teškim prirođenim tjelesnim ili duševnim manama, ali će po promjeni zakonske regulative i donošenju Plana statističkih istraživanja za 2011. godinu, to biti moguće. U tu svrhu izvršene su potrebne predradnje, tj. učinjene su dopune obrasca *Prijave prekida trudnoće* s pitanjima o probiru na kromosopatije i posljedičnim zahtjevom za prekidom trudnoće te su kao razlozi prekida trudnoće uvedeni i drugi zakonom propisani razlozi koji se odnose na posljedice silovanja i incesta.

Članak 11. Rizične situacije i humanitarna krizna stanja

52. Planom zaštite i spašavanja za područje RH utvrđeno je da se planovima civilne zaštite JLS i JP(R)S utvrđuju popisi ranjivih skupina te planira organizacija potpore u provođenju evakuacije, među ostalim, i za bolesne, nemoćne, nepokretne, osobe starije od 75 godina života i osobe s invaliditetom. Pored toga, propisuje se i obvezna evakuacija

⁹ Opća deklaracija o ljudskim pravima, Europska konvencija o ljudskim pravima, Konvencija o pravima djeteta, Deklaracija o pravima djeteta, Konvencija o eliminaciji svih oblika rasne diskriminacije

stacionarnih zdravstvenih ustanova (bolnica i lječilišta) i ustanova u kojima borave osobe s invaliditetom, što je razrađeno planovima zaštite i spašavanja JLS i JP(R)S.

53. Zakonom o humanitarnoj pomoći (2003) definirane su humanitarne organizacije, humanitarna pomoć te uvjeti njezinog pružanja.

54. Hrvatski Crveni križ u svojim redovnim aktivnostima vodi posebnu brigu o zaštiti osoba s invaliditetom. U distribuciji humanitarne pomoći osobama s invaliditetom HCK i njegova društva na terenu primjenjuju načelo individualnog pristupa na način da se humanitarna pomoć dostavlja u njihove domove, mjesto stanovanja odnosno boravka. Takav pristup dostave humanitarne pomoći primjenjuje se i u rizičnim situacijama. U izbjegličkim kampovima (izmještajnim centrima HCK, kao šatorsko naselje) raspoloživost i pristupačnost sanitarnih prostorija odnosno zadovoljavanje osnovnih higijenskih potreba može se dijelom osigurati korištenjem kemijskih nužnika prilagođenih osobama s invaliditetom i korištenjem prostora s tekućom vodom unutar šatora.

Članak 12. Jednakost pred zakonom

55. U RH svi su pred zakonom jednaki, a Kazneni zakon (1997) predviđa sankcije za onoga tko uskrati ili ograniči slobodu ili pravo čovjeka i građanina utvrđeno Ustavom, zakonom ili drugim propisom, ili koji na temelju razlike ili pripadnosti daje građanima povlastice ili pogodnosti.

56. Obiteljskim zakonom (2003) propisano je da se poslovna sposobnost stječe punoljetnošću (s navršenih 18 godina života) ili sklapanjem braka prije punoljetnosti. Poslovnu sposobnost također može steći i maloljetnik stariji od 16 godina koji je postao roditelj, o čemu odlučuje sud u izvanparničnom postupku, uzimajući u obzir duševnu zrelost maloljetnika. Navedenim zakonom je kroz institut skrbništva osigurana zaštita maloljetnih osoba bez roditeljske skrbi, punoljetnih osoba koje nisu sposobne brinuti o sebi i osoba koje nisu iz drugih razloga u mogućnosti štiti svoja prava i interese. Na taj se način štitićenicima osigurava zaštita osobnosti zbrinjavanjem, liječenjem i osposobljavanjem za život i rad, te zaštita imovinskih prava i interesa. O lišavanju poslovne sposobnosti i određivanju skrbnika odlučuje sud u izvanparničnom postupku koji pokreće sud po službenoj dužnosti ili na prijedlog centra za socijalnu skrb, bračnog druga osobe o kojoj se provodi postupak, njezinih krvnih srodnika u ravnoj lozi, a u pobočnoj lozi do drugog stupnja. Prilikom donošenja odluke sud uzima u obzir stručno mišljenje liječnika vještaka. Osim potpunog oduzimanja poslovne sposobnosti, ona se može oduzeti djelomično što znači da su određene mjere, radnje i poslovi koje osoba nije sposobna samostalno poduzimati (primjerice, raspolaganje i upravljanje imovinom, novčanim primanjima, odlučivanje o zapošljavanju, poduzimanje radnji koje se odnose na brak, roditeljsku skrb i druga osobna stanja i sl.). Štićenik, koji je djelomice lišen poslovne sposobnosti, ima pravo izjaviti žalbu na odluku o imenovanju odnosno razrješenju

skrbnika, kao i na odluke u kojima se odlučuje o njegovim pravima i dobrobiti. Temeljem odluke suda CZSS stavlja pod skrbništvo osobu koja je djelomice ili potpuno lišena poslovne sposobnost i imenuje joj skrbnika. Ako osoba lišena poslovne sposobnosti ima roditelje koji pristanu i sposobni su skrbiti o punoljetnom djetetu, CZSS može donijeti odluku o roditeljskoj skrbi nakon punoljetnosti. Skrbnik je dužan savjesno se brinuti o osobi, pravima, obvezama i dobrobiti štíćenika, a prije poduzimanja važnijih mjera zaštite osobe štíćenika ili njegovih imovinskih interesa skrbnik je dužan razmotriti mišljenje, želje i osjećaje štíćenika. Interesi i prava štíćenika također se dodatno štite obvezom skrbnika da zatraži prethodno odobrenje CZSS za poduzimanje svih važnijih mjera koje se tiču štíćenika. CZSS obvezan je najmanje svake treće godine zatražiti od liječnika primarne zdravstvene zaštite mišljenje o stanju zdravlja štíćenika radi toga da se procijeni je li potrebno zatražiti promjenu odluke o lišenju poslovne sposobnosti.

57. Postupak za vraćanje poslovne sposobnosti mogu pokrenuti: sud po službenoj dužnosti; osobe koje su imale pravo pokrenuti postupak za lišenje poslovne sposobnosti; skrbnik uz odobrenje CZSS ili osoba o kojoj će se voditi postupak vraćanja poslovne sposobnosti. U navedenom postupku sud može odbiti zahtjev ili vratiti poslovnu sposobnost u cijelosti ili djelomično.

58. Strategijom razvoja sustava socijalne skrbi u RH 2011. - 2016., koju je usvojila VRH u travnju 2011. godine, predviđene su sljedeće mjere:

- Reforma obiteljskog zakonodavstva (analiza primjene Obiteljskog zakona u području zaštite prava djeteta i skrbništva, izrada nacrtu prijedloga izmjena i dopuna Obiteljskog zakona, izrada prijedloga propisa koje je potrebno uskladiti s predloženim nacrtom prijedloga zakona, izrada prijedloga ustroja sudova i drugih institucija koje sudjeluju u provedbi zakona, te izrada prijedloga edukacije sudaca i drugih stručnjaka koji sudjeluju u provedbi zakona) s rokom provedbe 2011. - 2016. godine,

- Unapređenje rada sustava socijalne skrbi u području obiteljsko-pravne zaštite u okviru poboljšanja materijalnih i postupovnih odredbi Obiteljskog zakona, te preciznijeg određivanja pitanja nadležnosti, u okviru kojeg je predviđeno i poboljšanje zakonskih odredbi koje se odnose na skrbništvo nad odraslim osobama u cilju poštivanja njihovih ljudskih prava, s rokom provedbe 2012. godine.

59. Pri MOBMS je osnovana Radna skupina za izradu analize učinaka primjene Obiteljskog zakona s prijedlogom preporuka za njegovo unapređenje. Temeljem prikupljenih podataka o primjeni Obiteljskog zakona od strane sudova, centara za socijalnu skrb te drugih relevantnih podataka od stručnih i znanstvenih institucija, analize važeće zakonske regulative te dosadašnje sudske prakse, donijet će se preporuke za otklanjanje eventualnih nejasnoća i dvojbi u primjeni Obiteljskog zakona te unapređenje pojedinih zakonskih rješenja. Radna

skupina je uočila potrebu unapređivanja zakonske regulative u području instituta skrbništva, kako bi se zaštita prava osoba lišenih poslovne sposobnosti u potpunosti uskladila sa zahtjevima KPOSI. Složenost uređivanja ovog područja na normativnoj te institucionalnoj i provedbenoj razini iziskivat će sustavan rad dugoročne naravi kako bi se postigli odgovarajući učinci primjene propisa.

Članak 13. Pristup pravosuđu

60. Osobe s invaliditetom imaju pravo na pristup pravosuđu na ravnopravnoj osnovi s drugim građanima, a dodatno je neovisna zaštita njihovih prava osigurana kroz instituciju pravobranitelja za osobe s invaliditetom.

61. Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom ističe da je u odnosu na prethodne godine primjetno brže rješavanje parničnih postupaka, ali naglašava problem sporog rješavanja upravnih sporova, uzrok čega vidi u velikom broju upravnih tužbi te očekuje da će primjena novog Zakona o upravnim sporovima (od 1. siječnja 2012.) pridonijeti njihovom bržem i učinkovitijem rješavanju.

62. Zakonom o besplatnoj pravnoj pomoći (2008) osobama slabijeg imovnog stanja olakšan je pristup sudu i drugim tijelima koja odlučuju o pravima i obvezama hrvatskih državljana i stranaca, na način da troškove pravne pomoći u cijelosti ili djelomično snosi RH. Navedeno pravo mogu pod propisanim uvjetima koristiti na ravnopravnoj osnovi s drugim građanima i osobe s invaliditetom (*tablice 1 i 2 u prilogu 2¹⁰*).

63. Tijekom 2010. i 2011. godine je u cilju osiguravanja odgovarajuće obuke zaposlenih u pravosuđu i zatvorskom sustavu u odnosu na prava osoba s invaliditetom, provedena izobrazba službenika pravosudne policije na temu: osobe s invaliditetom – korisnici sustava pravosuđa.

Članak 14. Osobna sloboda i sigurnost

64. Ustavom RH zajamčeno je da svatko ima prava i slobode, neovisno o njegovoj rasi, boji kože, spolu, jeziku, vjeri, političkom ili drugom uvjerenju, nacionalnom ili socijalnom podrijetlu, imovini, rođenju, naobrazbi, društvenom položaju ili drugim osobinama. Svako ograničenje slobode ili prava mora biti razmjerno naravi potrebe za ograničenjem u svakom pojedinom slučaju. Svakom se jamči štovanje i pravna zaštita njegova osobnog i obiteljskog života, dostojanstva, ugleda i časti.

65. Zakonom o izvršenju kazne zatvora (1999, 2000, 2001, 2003, 2007, 2008, 2009, 2011) propisano je da se zatvorenicima, osobama s invaliditetom, osigurava smještaj primjeren vrsti i stupnju njihove invalidnosti, čime je osigurano da osobe s invaliditetom, koje su lišene slobode, imaju primjereni smještaj i da uživaju ista procesna jamstva kao i druge osobe.

¹⁰ Navedene evidencije ne izdvajaju osobe s invaliditetom kao posebnu skupinu korisnika prava.

66. Prilikom izgradnje novih objekata pravosudnog sustava i rekonstrukcije starih vodi se računa o osiguravanju njihove pristupačnosti osobama s invaliditetom, međutim prema ocjeni pučkog pravobranitelja, a temeljem postupanja po zamolnici Ustavnog suda vezano uz tužbu zatvorenika koji je osoba s invaliditetom, zbog nečovječnog postupanja uslijed neodgovarajućeg smještaja tijekom izdržavanja pritvora i kazne zatvora u zatvorskoj bolnici, u zatvorskom sustavu u RH ne postoje odgovarajući uvjeti za smještaj i izdržavanje kazne ili pritvora odnosno istražnog zatvora osoba s tjelesnim invaliditetom koje za kretanje trebaju invalidska kolica. U navedenom sporu, Ustavni sud je odlukom od 3. studenog 2010. godine usvojio ustavnu tužbu te naložio VRH poduzimanje mjera za omogućavanje nesmetanog kretanja zatvorenika s invaliditetom u zatvorskoj bolnici te uspostavu i djelotvorno provođenje nadzora nad kvalitetom zdravstvene zaštite u cijelom zatvorskom sustavu.

67. Sukladno Prekršajnom zakonu (2007), u cilju osiguravanja jednakih procesnih jamstava na ravnopravnoj osnovi s drugima, gluhim ili nijemim osobama kojima je oduzeta sloboda, prilikom ispitivanja se mora osigurati tumač znakovnog jezika.

68. O procesu transformacije ustanova socijalne skrbi i deinstitucionalizacije osoba s invaliditetom je detaljnije izvješćeno u članku 19.

Članak 15. Sloboda od mučenja ili okrutnog, nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja

69. Sukladno Zakonu o zaštiti prava pacijenata (2004) za znanstveno istraživanje nad pacijentom i uključivanje pacijenta u medicinsku nastavu nužan je izričiti pristanak obaviještenog pacijenta odnosno pisana, datirana i potpisana suglasnost pacijenta za sudjelovanje u određenom znanstvenom istraživanju ili medicinskoj nastavi, dana na temelju preciznih i razumljivo formuliranih obavijesti o naravi, važnosti, posljedicama i rizicima ispitivanja. Za osobe lišene poslovne sposobnosti ili maloljetne pacijente pristanak daje njegov zakonski zastupnik ili skrbnik, a suglasnost se može povući u bilo koje vrijeme.

70. Prema osobama kojima je oduzeta sloboda postupa se u skladu s Europskom konvencijom o sprečavanju mučenja i neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja te Standardima i preporukama europskog odbora za sprečavanje mučenja i neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja (CPT). S tim u vezi donesen je i Zakon o Nacionalnom preventivnom mehanizmu za sprečavanje mučenja i drugih okrutnih, neljudskih ili ponižavajućih postupaka ili kažnjavanja (2011) kojim je određeno da poslove Nacionalnog preventivnog mehanizma obavlja pučki pravobranitelj, zajedno s 2 predstavnika udruga registriranih za obavljanje djelatnosti iz područja zaštite ljudskih prava i 2 predstavnika akademske zajednice, te o radu izvješćuje HS.

Članak 16. Sloboda od izrabljivanja, nasilja i zlostavljanja

71. RH je poduzela zakonodavne i druge mjere u cilju zaštite osoba s invaliditetom od svih oblika izrabljivanja, nasilja i zlostavljanja, uključujući i njihove aspekte vezane uz spol i djecu. Pravna i institucionalna zaštita žrtava i svjedoka kaznenih, odnosno prekršajnih djela vezanih uz nasilje u obitelji i obveza postupanja nadležnih tijela u slučajevima nasilja, zlostavljanja, zanemarivanja ili izrabljivanja osigurana je nizom propisa¹¹, a posebno ističemo Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji (2009) koji je prepoznao osobe s invaliditetom i djecu s teškoćama u razvoju kao posebno ranjivu skupinu te je odredio teže sankcije za počinitelja ukoliko je nasilje u obitelji počinjeno na štetu osobe s invaliditetom, odnosno počinjeno u njezinoj nazočnosti.

72. Kaznenim zakonom (1997) propisana je kazna zatvora za onoga tko ostavi u teškom položaju člana obitelji koji ne može o sebi skrbiti, što predstavlja kršenje zakonskih obiteljskih obveza. Također je propisana novčana kazna ili kazna zatvora za osobu koja neovlašteno prodre u tuđi dom ili zatvoreni ili ograđeni prostor koji pripada tom domu te poslovni prostor ili se na zahtjev ovlaštene osobe otuda ne udalji.

73. S ciljem prevencije rodno uvjetovanog nasilja 2008. godine je provedena medijska kampanja *Šutnja nije zlato* koja se sastojala od TV spotova i *billboard* plakata na temu obiteljskog nasilja, silovanja u vezi i trgovanja ljudima.

74. Ministarstvo unutarnjih poslova, Ministarstvo pravosuđa, MOBMS, MZSS, Ministarstvo uprave i Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa su 2010. godine potpisali Sporazum o suradnji u slučajevima nasilja koji će planom provedbe utvrditi i programe prevencije nasilja, programe pomoći žrtvama nasilja te potrebne intervencije.

75. 2009. godine osnovano je Povjerenstvo VRH za unaprjeđenje zaštite od nasilja u obitelji kao stručno i savjetodavno tijelo VRH koje čine stručnjaci koji se bave problematikom nasilja u obitelji, predstavnici OCD te predstavnici resornih tijela državne uprave. Tijekom 2010. godine, temeljem odredbi Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji, osnovano je Stručno povjerenstvo za praćenje i unapređivanje rada tijela kaznenog i prekršajnog postupka te izvršenja sankcija vezanih uz zaštitu od nasilja u obitelji.

76. U cilju ukazivanja na važnost promišljanja o mogućem učinku svakog pojedinog teksta, koji se odnosi na nasilje u obitelji, prije njegova predstavljanja javnosti, 2007. godine izrađen je Priručnik sa smjernicama za medijsko izvještavanje o nasilju u obitelji, u kojem se

¹¹ Obiteljskim zakonom, Zakonom o policiji, Zakonom o policijskim poslovima i ovlastima, Zakonom o zaštiti od nasilja u obitelji, Kaznenim zakonom, Zakonom o kaznenom postupku, Zakonom o sudovima za mladež, Zakonom o prekršajima, Zakonom o zaštiti svjedoka, Zakonom o suzbijanju diskriminacije, Zakonom o ravnopravnosti spolova, Nacionalnom strategijom zaštite od nasilja u obitelji za razdoblje od 2011. do 2016. godine, Protokolom o postupanju u slučaju nasilja u obitelji te Protokolom o postupanju u slučajevima nasilja među djecom.

naglašava da je prilikom izvješćivanja o slučajevima obiteljskog nasilja važno polaziti od vrijednosnog okvira koji nalaže da se žrtvama ni na koji način ne oteža situacija.

77. Od donošenja Nacionalne strategije zaštite od nasilja u obitelji (2008, donosi se za dvogodišnja razdoblja), ova problematika prati se kroz Godišnja izvješća CZSS i temeljem Obrasca standardne metodologije izvješćivanja o provedbi Protokola o postupanju u slučaju nasilja u obitelji (*tablice 1-3 u prilogu 2*).

78. Protokolom o postupanju u slučajevima nasilja među djecom, kao i Protokolom o postupanju u slučajevima nasilja u obitelji propisana je obveza postupanja svih nadležnih tijela u slučajevima nasilja, zlostavljanja, zanemarivanja ili izrabljivanja. Temeljem odredbi Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (2008) MZOŠ priprema Pravilnik o postupanju učitelja, nastavnika, stručnih suradnika i ravnatelja u poduzimanju mjera zaštite prava učenika te prijave svakog kršenja tih prava nadležnim tijelima, koji će gore navedenim Protokolima i Sporazumom o suradnji, navedenom u točki 74., posebno utvrditi postupke djelatnika u odgojno-obrazovnom sustavu u slučajevima bilo kojeg kršenja prava učenika vodeći računa o preuzetim obvezama iz međunarodnih ugovora. MZOŠ je izradilo Program aktivnosti za sprječavanje nasilja među djecom i mladeži s rokom provedbe od 2006. do 2012. godine temeljem kojeg su sve srednjoškolske ustanove izradile preventivne programe te su s učenicima i roditeljima održane radionice, organizirana predavanja te provedeni projekti u vezi navedene problematike. Srednjoškolske ustanove planiraju preventivne programe u Školskom kurikulumu te o planiranom izvješćuju MZOŠ. Većina predviđenih aktivnosti ostvaruje se na satovima razrednih odjela, a uz učitelje i odgajatelje uključeni su i stručni suradnici te predstavnici udruga, centra za socijalnu skrb ili policijske uprave.

79. UPOSI navodi da su nedostatne poduzete mjere kojima bi se osiguralo da sve osobe s invaliditetom - žrtve nasilja imaju pristup učinkovitim uslugama i programima za oporavak, rehabilitaciju i socijalnu integraciju, zbog nedovoljnog broja prilagođenih sigurnih kuća i nedostatka specijaliziranih programa oporavka i psihosocijalne podrške za osobe s invaliditetom, te smatra da je mjere usmjerene zaštiti od nasilja potrebno intenzivirati u svrhu pružanja podrške žrtvama s invaliditetom i prevencije nasilja.

80. MZSS i MOBMS osiguravaju financijsku potporu pravnim osobama koje obavljaju djelatnost zbrinjavanja djece i odraslih žrtava obiteljskog nasilja. Radi osiguravanja rada skloništa za žrtve nasilja u obitelji, do kraja 2010. godine između MOBMS, JP(R)S i gradova potpisani su ugovori o sufinanciranju rada savjetovališta i skloništa za žrtve nasilja u obitelji na području JP(R)S (*tablica MOBMS 4 u prilogu 2*). MZSS je također sklopilo ugovore s 9 pravnih osoba koje obavljaju navedenu djelatnost, a čiji ukupni kapacitet je 134 mjesta. Osobama s invaliditetom - žrtvama nasilja omogućava se korištenje navedenih usluga.

81. Tijela državne uprave u partnerstvu s OCD, financijski podupiru projekte usmjerene prevenciji i suzbijanju različitih oblika nasilja u obitelji u koje su uključene i osobe s invaliditetom (*tablice MOBMS i MZSS 5 u prilogu 2*).

82. MZSS je podržalo projekt koji provodi Društvo za psihološku pomoć u suradnji s nizozemskim stručnjacima iz organizacije Movisie u okviru trogodišnjeg projekta MATRA. U okviru projekta 2009. godine je započeo program stručnog usavršavanja za stručnjake koji rade sa žrtvama i počiniteljima obiteljskog nasilja – djelatnicima socijalne skrbi, policije, pravosuđa, zdravstva i OCD. Održano je 13 regionalnih seminara u kojima je predstavnik MZSS sudjelovao kao predavač za dio programa koji se odnosi na djelatnost socijalne skrbi. MOBMS u suradnji sa SOIH provodi edukaciju državnih službenika uključenih u postupanje po Protokolu o postupanju u slučaju nasilja u obitelji o specifičnostima postupanja u slučaju pojedine vrste invaliditeta.

83. U cilju unapređenja i ujednačavanja načina rada i postupanja u predmetima obiteljsko-pravne i kazneno-pravne zaštite, te uspostave koordinatora i razvoja mreže međusektorske suradnje na lokalnoj razini, MZSS je 2010. godine započelo s provedbom seminara „Možemo zajedno“ koji je namijenjen stručnjacima koji se bave ovom problematikom.

Članak 17. Zaštita osobnog integriteta osobe

84. Zakonom o zaštiti prava pacijenata (2004) propisano je pravo svakog pacijenta na: suodlučivanje; obaviještenost, prihvaćanje ili odbijanje pojedinog dijagnostičkog, odnosno terapijskog postupka; pristup medicinskoj dokumentaciji; povjerljivost; održavanje osobnih kontakata; samovoljno napuštanje zdravstvene ustanove; privatnost te naknadu štete. Za pacijenta koji nije sposoban dati pristanak za obavljanje pojedinog medicinskog postupka, za osobe s težim duševnim smetnjama te za osobe kojima je oduzeta poslovna sposobnost, osim u slučaju neodgodive medicinske intervencije nepoduzimanje koje bi ugrozilo život i zdravlje pacijenta ili izazvalo trajna oštećenja njegovoga zdravlja, suglasnost potpisuje zakonski zastupnik, odnosno skrbnik pacijenta. Slijepa osoba, gluha osoba koja ne zna čitati, nijema osoba koja ne zna pisati i gluhoslijepa osoba prihvaća pojedini dijagnostički, odnosno terapijski postupak izjavom u obliku javnobilježničkog akta ili pred 2 svjedoka iskazanom izjavom o imenovanju poslovno sposobne osobe koja će u njeno ime prihvaćati ili odbijati pojedini takav postupak. Navedena suglasnost se može potpisivanjem izjave u bilo koje vrijeme povući. Ukoliko su interesi navedenih pacijenata i njihovih zakonskih zastupnika, odnosno skrbnika suprotstavljeni, zdravstveni radnik je dužan odmah o tome obavijestiti nadležni CZSS.

85. Sukladno Zakonu o zaštiti osoba s duševnim smetnjama (1997, 1998, 1999, 2002), ukoliko je to nužno radi zaštite njihovog zdravlja ili sigurnosti, odnosno zaštite zdravlja i sigurnosti drugih osoba, osobu s težim duševnim smetnjama može se smjestiti u psihijatrijsku

ustanovu bez njenog pristanka, a ukoliko se radi o djetetu, maloljetnoj osobi ili osobi lišenoj poslovne sposobnosti može se ih se, iz navedenih razloga, prisilno smjestiti i bez pristanka njihovog zakonskog zastupnika. O daljnjem zadržavanju ili otpuštanju iz psihijatrijske ustanove odlučuje rješenjem sud temeljem pribavljenog mišljenja psihijatra, sudskog vještaka koji nije zaposlen u psihijatrijskoj ustanovi u kojoj se nalazi prisilno zadržana osoba.

86. Zakonom o zdravstvenim mjerama za ostvarivanje prava na slobodno odlučivanje o rađanju djece (1978) propisani su uvjeti za izvršenje sterilizacije: zahtjev osobe koja se želi sterilizirati i navršenih 35 godina života, iz čega je razvidno da sterilizacija djevojčica nije dozvoljena. Bez obzira na godine života sterilizirati se može žena čiji bi život bio ugrožen trudnoćom ili rađanjem, kao i osoba za koju se na temelju saznanja medicinske znanosti utvrdi da bi se dijete rodilo s teškim prirodnim tjelesnim ili duševnim bolestima. Za osobu koja nije poslovno sposobna, zahtjev za sterilizaciju mogu podnijeti njezin zakonski zastupnik ili skrbnik uz suglasnost CZSS.

87. Uloga Povjerenstva za zaštitu i promicanje prava pacijenata pri MZSS je praćenje provedbe ostvarivanja prava pacijenata, rada povjerenstava JP(R)S, davanje mišljenja, preporuka i prijedloga nadležnim tijelima te predlaganje poduzimanja mjera za izgradnju cjelovitog sustava zaštite i promicanja prava pacijenata u RH. Povjerenstvo ima 7 članova (predstavnik udruge za zaštitu prava pacijenata, medija te MZSS). U JP(R)S osnovana su Povjerenstva za zaštitu prava pacijenata, koja se sastoje od 5 članova iz redova pacijenata, OCD i stručnjaka na području zaštite prava pacijenata.

Članak 18. Sloboda kretanja i državljanstvo

88. Zakon o hrvatskom državljanstvu (1991) temelji se na načelima pravnog kontinuiteta državljanstva, isključivosti hrvatskog državljanstva, ravnopravnosti bračne, izvanbračne i posvojene djece te sprečavanja apatridnosti. Osobe s invaliditetom su u potpunosti izjednačene u zaštiti i realizaciji svojih interesa kao i drugi državljani te pod jednakim uvjetima imaju mogućnost steći hrvatsko državljanstvo – podrijetlom; rođenjem na teritoriju RH; prirođenjem te po međunarodnim ugovorima, a donošenje odluke o zahtjevu osobe s invaliditetom ovisi isključivo o ispunjenju zakonskih uvjeta. Zahtjevi za stjecanje i prestanak hrvatskog državljanstva osoba s invaliditetom prioritetno se rješavaju, a u upravnim postupcima naročito se vodi računa o pružanju pravne i druge stručne pomoći, radi bržeg i učinkovitijeg ostvarivanja statusnih prava osoba s invaliditetom.

89. U svrhu zaštite od apatridnosti malodobnih osoba, kao i djece s teškoćama u razvoju, RH provodi predradnje za potvrđivanje Konvencije UN o smanjenju apatridnosti iz 1961. godine, čime će postati dio unutarnjeg pravnog poretka.

90. Rođenje svakog djeteta, živorođenog i mrtvorodenog, prijavljuje se nadležnom matičnom uredu sukladno Zakonu o državnim maticama (1993). Zakonom je propisan rok za

prijavu te su određene osobe koje su dužne to učiniti. Istodobno s upisom u maticu rođenih se dijete, koje podrijetlom stječe hrvatsko državljanstvo, upisuje u knjigu državljana.

91. Osobno ime djetetu određuju roditelji sporazumno, a ono se prema Zakonu o osobnom imenu (1992) mora odrediti u roku od 2 mjeseca od dana djetetova rođenja. Isti Zakon određuje ovlaštenike za određivanje imena i prezimena djeteta u slučaju nepostojanja sporazuma roditelja o djetetovu osobnom imenu, ako jedan ili oba roditelja nisu živi ili ne mogu obavljati roditeljsko pravo, odnosno ako roditelji nisu poznati.

Članak 19. Neovisno življenje i uključenost u zajednicu

92. MOBMS od 2006. godine u partnerstvu s udrugama osoba s invaliditetom provodi projekt osiguravanja usluge osobnog asistenta za osobe s najtežom vrstom i stupnjem invaliditeta. Analizom podataka OCD, koje su u proteklom razdoblju osiguravale uslugu osobnih asistenata na području 20 županija, utvrđeno je da su osobe, korisnici ove usluge u većem postotku zaposlene nakon osiguravanja usluge, povećan je postotak studenata među korisnicima, odnosno 18 korisnika usluge je upisalo studij nakon osiguravanja navedene usluge, a oko 70% korisnika je aktivno u radu OCD. (*tablica 1 u prilogu 2; izvješće o evaluaciji projekta u prilogu 4*)

93. HRVI I. skupine sukladno Zakonu o pravima hrvatskih branitelja i članova njihovih obitelji (2004) imaju pravo korištenja usluge osobe za pružanje njege i pomoći. Osoba koja pruža njegu ostvaruje naknadu plaće, prava iz mirovinskog i zdravstvenog osiguranja, doplatka za djecu i prava za vrijeme nezaposlenosti, kao zaposlena osoba prema posebnim propisima. Navedeno pravo je od 2008. do 2010. godine koristilo prosječno 445 HRVI 100% I. skupine mjesečno, za što je ukupno isplaćeno 90.030.342,12 kn (*tablica 2 u prilogu 2*).

94. Temeljem javnog Poziva, a sukladno *Programu razvoja usluga za starije osobe u sustavu međugeneracijske solidarnosti od 2008. do 2011. godine* (2007), JLS i JP(R)S se uključuju u programe „Pomoć u kući starijim osobama“ ili „Dnevni boravak i pomoć u kući starijim osobama“ koje provodi MOBMS. Korisnici programa su osobe starije od 65 godina života, prvenstveno one koje žive u samačkim staračkim domaćinstvima, nisu obuhvaćene postojećim oblicima skrbi, te su istovremeno i narušenog zdravstvenog stanja ili niskog socio-ekonomskog statusa, a potrebna im je pomoć u obavljanju svakodnevnih životnih aktivnosti. Usluge iz oba programa usmjerene su na: organizaciju prehrane, pomoć u obavljanju kućnih poslova, pomoć u održavanju osobne higijene i osnovnu zdravstvenu skrb, razgovore i druženje u cilju prevladavanja usamljenosti i socijalne izoliranosti, usluge posredovanja između starije osobe i institucija društva vezano uz ostvarivanje različitih prava te organizirane aktivnosti slobodnog vremena kao zasebne usluge u „dnevnim boravcima za starije osobe“. Sve usluge iz programa za korisnike su besplatne. (*tablice 3 i 4 u prilogu 2*)

95. Krajem 2009. godine donesena je Odluka o standardima kvalitete socijalnih usluga u djelatnosti socijalne skrbi o kojoj je detaljnije izvješćeno u članku 7.

96. U svrhu sprečavanja institucionalizacije i jačanja procesa deinstitucionalizacije djece s teškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom, sukladno Zakonu o socijalnoj skrbi (2007 i 2011), osigurava se niz usluga usmjerenih poboljšanju kvalitete njihova života u zajednici, a koje mogu uz ustanove kojima je osnivač RH, provoditi i ustanove osnivač kojih nije RH, te druge pravne osobe poput vjerskih zajednica i udruga. Ističemo neke od prava i usluga:

a. Pravo na status roditelja njegovatelja – pravo roditelja djeteta kojemu je zbog održavanja kvalitete života potrebno pružanje specifične njege izvođenjem medicinsko-tehničkih zahvata te roditelja djeteta koje je u potpunosti nepokretno ili zbog višestrukih oštećenja u potpunosti ovisno o brizi roditelja. Roditelj koji ima status njegovatelja ima pravo na naknadu plaće u iznosu pet osnovica¹², što iznosi 2.500,00 kuna mjesečno, prava iz mirovinskoga osiguranja, zdravstvenoga osiguranja i prava za vrijeme nezaposlenosti, kao zaposlena osoba prema posebnim propisima, a navedeno pravo ostvaruje i nakon punoljetnosti djeteta dok takva potreba traje. U međuvremenu, novim Zakonom o socijalnoj skrbi (2011) proširen je krug korisnika koji mogu ostvariti ovo pravo tako da sada, osim roditelja, ovo pravo može ostvariti i bračni ili izvanbračni drug koji nije djetetov biološki roditelj, a živi u obiteljskoj zajednici s djetetom. Ukoliko u obitelji ima dvoje ili više djece s teškoćama u razvoju, odnosno osoba s invaliditetom, status roditelja njegovatelja također mogu steći oba roditelja, odnosno jedan od članova obitelji ukoliko dijete nema roditelja ili roditelji ne žive s njim.

b. Integracija – pomoć pri uključivanju djeteta i mlađe punoljetne osobe s tjelesnim ili mentalnim oštećenjem u programe redovnih predškolskih ili školskih ustanova (integracija). Na ovaj se način omogućuje odgajateljima, učiteljima i nastavnicima da prilagode odgojne i nastavne sadržaje djeci s tjelesnim ili mentalnim oštećenjem kako bi im na najbolji mogući način približili gradivo radi stjecanja potrebnih znanja i vještina, te bi im na taj način omogućili pohađanje predškolskih i školskih programa u mjestu njihovog stanovanja.

c. Povremeni boravak – daje mogućnost osobama s tjelesnim ili mentalnim oštećenjem da što više vremena provode u vlastitim obiteljima, a da im se istodobno u sklopu institucije osigura individualna rehabilitacija u onom opsegu koji je najprimjereniji njihovim potrebama.

d. Patronaža – novi sadržaj prava na pomoć i njegu u kući – stručna pomoć u obitelji kao jedan od izvaninstitucijskih oblika skrbi, koju pružaju stručni radnici domova socijalne skrbi. Ova usluga obuhvaća pružanje usluga psihosocijalne rehabilitacije radi pomoći obitelji u razvijanju sposobnosti korisnika s ciljem stjecanja potrebnih znanja, vještina i navika.

¹² Sukladno Zakonu o socijalnoj skrbi (2011) osnovica na temelju koje se utvrđuje iznos novčanih naknada, potpora i materijalne pomoći, osim pomoći za uzdržavanje, iznosi 15,04% utvrđene proračunske osnovice za obračun naknada i drugih primanja u Republici Hrvatskoj.

Intencija uvođenja ovog oblika skrbi jest da se korisnicima omogući stručna pomoć u vlastitoj obitelji u svrhu prevencije institucionalizacije.

Dalje se aktivnosti odnose na izradu prijedloga novog zakonskog rješenja kojim će se redefinirati i prava s osnove invalidnosti, kako bi se djeci s teškoćama u razvoju i osobama s invaliditetom omogućilo ostvarivanje pomoći i usluga u onom opsegu u kojem je to zaista potrebno, u skladu sa stupnjem njihovih funkcionalnih sposobnosti. S ciljem potpore obitelji, spomenutim novim Zakonom o socijalnoj skrbi (2011), uvedene su nove izvaninstitucijske usluge: prva socijalna usluga, savjetovanje i pomaganje, obiteljska medijacija, rana intervencija, te stručna potpora u obavljanju poslova i zapošljavanju. Također je uvedena nova usluga privremenog smještaja koja podrazumijeva kratkotrajni smještaj koji se ostvaruje radi provođenja kraćih rehabilitacijskih programa, a obuhvaća pojedine usluge psihosocijalne rehabilitacije u cilju usvajanja i razvoja socijalnih vještina djece s teškoćama u razvoju i odraslih osoba s invaliditetom, a tijekom kojeg se i roditelju djeteta s teškoćama može priznati usluga privremenog smještaja s djetetom radi njegovog aktivnog sudjelovanja u provođenju psihosocijalnih programa, te vikend smještaj koji se može povremeno priznati djetetu s teškoćama u razvoju i odrasloj osobi s invaliditetom radi kratkotrajne skrbi tijekom odmora ili zadovoljavanja drugih važnih potreba roditelja, roditelja njegovatelja/njegovatelja.

97. Radi zaštite materinstva, njege novorođenog djeteta i njegova podizanja te usklađenja obiteljskog i poslovnog života Zakonom o roditeljskim potporama (2008 i 2011) roditeljima se osiguravaju vremenske i novčane potpore – roditeljski dopust, roditeljski dopust, rad s polovicom punoga radnog vremena, stanka za dojenje, dopust zaposlene trudnice i majke koja doji dijete i mirovanje radnog odnosa do 3. godine života. Pored navedenih prava roditelj djeteta, kojemu je zbog njegova zdravlja i razvoja potrebna pojačana briga i njega, ima pravo na rad u skraćenom radnom vremenu do navršene 3. godine života, a roditelju djeteta s težim smetnjama u razvoju osigurava se pravo na dopust za njegu djeteta do 8. godine djetetova života te pravo na rad u skraćenom radnom vremenu za razdoblje dok ta potreba traje. Do stupanja na snagu navedenog Zakona, roditelji djeteta s težim smetnjama u razvoju su temeljem Zakona o radu (1995) imali pravo na dopust za njegu djeteta ili pravo na rad u polovici punog radnog vremena do 7. godine djetetovog života. Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o roditeljskim potporama (u primjeni od 31. ožujka 2011. godine), unaprijeđen je zakonski okvir na način da je jasnije propisano pravo na dopust za njegu djeteta s težim smetnjama u razvoju do 8. godine života djeteta odnosno pravo na rad s polovicom punog radnog vremena radi njege djeteta s težim smetnjama u razvoju (djeteta s težim tjelesnim ili mentalnim oštećenjem ili s težom psihičkom bolesti). Za vrijeme korištenja prava na dopust korisnik ima pravo na novčanu naknadu za puno radno vrijeme u iznosu od 65% proračunske osnovice mjesečno (2.161,90 kuna). Pravo na dopust za njegu djeteta s

težim smetnjama u razvoju jedan od zaposlenih ili samozaposlenih roditelja može koristiti i kao pravo na rad s polovicom punog radnog vremena te nastaviti njegovo korištenje i nakon navršene 8. godine djetetova života, sve dok ta potreba traje. (tablice 5 - 18 u prilogu 2)

98. U cilju intenziviranja reformskih procesa transformacije i deinstitucionalizacije donesen je Nacionalni plan deinstitucionalizacije i transformacije domova socijalne skrbi i drugih pravnih osoba koje obavljaju djelatnost socijalne skrbi u RH za razdoblje od 2011. do 2018. godine koji predstavlja temelj za planiranje mreže domova i djelatnosti socijalne skrbi. Svrha Nacionalnog plana je smanjiti ulazak korisnika u institucije i povećati izlazak iz institucija u nove oblike skrbi, posebno stimulirajući obiteljsku reintegraciju (uz garanciju jedne ili više usluga podrške obitelji u lokalnoj zajednici), što bi trebalo biti usklađeno s prioritetima razvoja mreže usluga na lokalnoj razini vodeći pritom računa o regionalnoj ravnomjernosti. Temeljem Nacionalnog plana definirat će se prioritetna financijska ulaganja u razvoj mreže socijalnih usluga u JP(R)S, a sredstva se mogu osigurati iz državnog proračuna i proračuna JLS i JP(R)S, s posebnim naglaskom na mogućnost osiguranja sredstava iz pretpristupnih fondova EU, kao i sredstava iz strukturnih fondova EU, odnosno drugih instrumenata financiranja. Nacionalni plan uključuje okvirne kvantitativne i vremenske projekcije potrebnog smanjenja kapaciteta institucijske skrbi (stalni ili tjedni smještaj u domovima i drugim pravnim osobama), u odnosu na korisničke skupine, te planirane projekcije povećanja kapaciteta u izvaninstitucijskim oblicima smještaja, uz osiguranje što je moguće ravnomjernije dostupnosti usluga u svim regijama, odnosno na područjima JP(R)S. Predviđeno je razdoblje provedbe od 2011. do 2016. godine za domove za djecu i mladež bez odgovarajuće roditeljske skrbi, domove za djecu i mladež s poremećajima u ponašanju i domove za djecu s teškoćama u razvoju i odrasle osobe s invaliditetom. Zbog očekivano dužeg trajanja procesa deinstitucionalizacije i transformacije za domove za psihički bolesne odrasle osobe, za ovu korisničku skupinu ciljevi i projekcije definirani su do 2018. godine.

Članak 20. Osobna pokretljivost

99. Osobama s invaliditetom se Zakonom o socijalnoj skrbi (1997, 2011) osigurava osposobljavanje za samozbrinjavanje putem posebnih rehabilitacijskih programa (primjerice, osposobljavanje slijepih osoba za kretanje uz pomoć bijelog štapa ili psa vodiča i sl.). Ukoliko je potrebno, radi provođenja ovoga osposobljavanja osobi se osigurava smještaj ili novčana pomoć za pokriće troškova prijevoza.

100. Zakonom o kretanju slijepe osobe uz pomoć psa vodiča (1998) uređuje se pravo slijepe osobe sa psom vodičem na korištenje prijevoznih sredstava u javnom prijevozu i njihova slobodna pristupa na javna mjesta.

101. Važan aspekt u ostvarivanju što veće samostalnosti i neovisnosti osoba s invaliditetom je osiguravanje ortopedskih i drugih pomagala temeljem Pravilnika o uvjetima i načinu

ostvarivanja prava na ortopedska i druga pomagala (2009, 2010). Pravilnikom su obuhvaćena ortopedska, očna, slušna, tiflotehnička, surdotehnička te stomatološka pomagala namijenjena poboljšanju oštećenih funkcija, ublažavanju ili otklanjanju tjelesnog oštećenja ili nedostatka organa i organskih sustava, odnosno nadomještavanju anatomskih ili fizioloških funkcija nakon oštećenja izazvanih bolešću ili ozljedom. Pri HZZO je osnovano Povjerenstvo za ortopedska pomagala koje na prijedloge stručnjaka i OCD daje mišljenja i prijedloge u vezi s uvrštavanjem novih ortopedskih pomagala u navedeni Pravilnik.

102. Osiguravanje pristupačnosti javnog prometa osobama s invaliditetom u nadležnosti je JLS koje poduzimaju brojne mjere za olakšavanje njihove osobne pokretljivosti – ugrađivanje zvučnih signalizatora na raskrižjima, podiznih platformi u pothodnike, postavljanje taktilnih ploča i linija vodilja za slijepu i slabovidne osobe, upuštanje rubnjaka i sl.

103. Središnji državni ured za e-Hrvatsku, u suradnji s Uredom pravobraniteljice za osobe s invaliditetom i Tehničkim fakultetom u Rijeci, pokrenuo je 2009. godine pilot projekt pod nazivom “e-UKLJUČIVA HRVATSKA“ kojim se promovira „Servus“ – prvi sustav inteligentne kuće koji omogućava govorno upravljanje domom na hrvatskom jeziku. Sustav se prilagođava specifičnim potrebama korisnika, a ima i mogućnost nadogradnje funkcija. Instalacijom sustava u 4 OCD, omogućena je njegova prezentacija svim zainteresiranim osobama, osnovana je tvrtka koja se bavi daljnjim razvojem, instalacijom i distribucijom Servusa, a trenutno ga u svom domu koristi 10 osoba s invaliditetom.

104. HRVI s oštećenjem organizma 100% I. skupine ima pravo na osobni automobil s ugrađenim odgovarajućim prilagodbama koji mu u vlasništvo dodjeljuje MOBMS svakih 7 godina. (*tablica 1 u prilogu 2*)

Članak 21. Sloboda izražavanja i mišljenja, te pristup informacijama

105. Ostvarivanje prava na pristup informacijama fizičkim i pravnim osobama regulirano je Zakonom o pravu na pristup informacijama (2003) kojim se svakoj domaćoj ili stranoj fizičkoj i pravnoj osobi osigurava pravo na pristup informacijama koje posjeduju, kojima raspolažu ili koje nadziru tijela javne vlasti, a koja ne smiju staviti u povoljniji položaj ni jednog korisnika na način da se određenom korisniku informacije daju ranije. Tijelo javne vlasti obvezno je omogućiti podnositelju zahtjeva pristup informaciji najkasnije u roku od 15 dana od dana podnošenja zahtjeva.

106. Osiguravanje dostupnosti službenih informacija iz svih područja života, neovisno o mogućnostima, znanju i eventualnim ograničenjima korisnika, omogućeno je kroz internet portal „Moja uprava“ (www.mojauprava.hr) koji je pristupačan osobama s različitim vrstama invaliditeta; prilagodbom prikaza na nekoliko načina i primjenom standarda koji omogućavaju strojno čitanje za slabovidne i slijepu, omogućen je pristup informacijama osobama s invaliditetom na jednakoj osnovi s drugima. Također, donesen je Zakon o

elektroničkim komunikacijama (2008) koji uz pogodnost izbora, cijene i kakvoće komunikacijskih usluga omogućuje pristupačnost i dostupnost javnih elektroničkih komunikacijskih usluga.

107. Zakonom o socijalnoj skrbi (1997, 2011) propisano je pravo gluhih i gluhoslijepih osoba na besplatnu uslugu stručnog prevoditelja u postupcima ostvarivanja prava iz socijalne skrbi vezano uz sklapanje pravnih poslova. 2008. godine bilo je 186 korisnika navedenog prava, a u 2009. godini uslugu je koristilo 256 osoba. Tijekom 2008., 2009. i 2010. godine MZSS i MOBMS u partnerstvu s udrugama gluhih i nagluhih osoba financijski su podupirali projekte kroz koje se kontinuirano osigurava usluga tumača/prevoditelja hrvatskog znakovnog jezika i njihova edukacija. Kroz projekte MOBMS zaposlena su 32 tumača/prevoditelja na znakovni jezik, te je ukupno obuhvaćeno preko 1.300 korisnika usluge što je otprilike 30% pokrivenosti sukladno potrebama. Osobama oštećena sluha na taj je način olakšan pristup svim potrebnim informacijama iz svakodnevnog života, posebice u odgojno-obrazovnom sustavu, zdravstvenoj skrbi i svim ostalim područjima života u zajednici. Paralelno se provodi i edukacija djelatnika u javnim službama i svih zainteresiranih građana za učenje znakovnog jezika.

108. Gluhim i nagluhim osobama omogućava se praćenje triju informativnih emisija dnevno – uz tumača/prevoditelja hrvatskog znakovnog jezika, odnosno uz pomoć servisa koji putem teleteksta omogućava prikaz izgovorenih informacija/vijesti u obliku titlova.

109. Pravo na korištenje odgovarajućih oblika komunikacije osobama s invaliditetom regulirano je i Zakonom o općem upravnom postupku (2009) kojim je propisano da se svjedoku koji je gluhih pitanja postavljaju u pisanom obliku, a ako je nijem, odgovara u pisanom obliku, a kad navedeno nije moguće, kao tumač se poziva osoba koja se sa svjedokom može sporazumjeti. Zakonom o zaštiti prava pacijenata propisano je također da pacijenti s invaliditetom imaju pravo dobiti obavijesti u njima pristupačnom obliku, dok je Smjernicama za primjenu Kodeksa savjetovanja sa zainteresiranom javnošću u postupcima donošenja zakona, drugih propisa i akata propisano da bi, gdje god je to moguće, materijali za savjetovanje trebali biti pripremljeni u pristupačnom formatu (primjerice Brailleovom pismu), ovisno o ciljanoj skupini, kao i da u slučaju potrebe valja razmotriti druge načine savjetovanja s odgovarajućim skupinama, primjerice kroz izravne rasprave.

110. Tijela državne uprave nastoje učiniti svoje usluge dostupnima građanima, a za osobe s invaliditetom posebice je koristan interaktivan sadržaj i e-usluge jer oni omogućavaju obavljanje niza poslova putem interneta iz svog doma. Dobar primjer iz prakse su zaštićene „Korisničke stranice“ HZMO.

111. U RH je 2010. godine 60% kućanstava posjedovalo osobno računalo, a 57 posto ih je imalo pristup internetu, što je porast za 5 i 7 posto u odnosu na 2009. godinu.

112. 2009. godine napravljena su istraživanja pristupačnosti *e-learning* sustava za osobe s invaliditetom te analiza najčešće posjećivanih web stranica iz sektora javne uprave. Ona su pokazala zainteresiranost osoba s invaliditetom za korištenje takvih sustava, ali i potrebu povećanja osposobljenosti osoba s invaliditetom za njihovo korištenje te potrebu povećanja pristupačnosti javnih servisa.

113. Za gluhe i nagluhe osobe je 2005. godine osigurana usluga pozivanja pomoći u žurnim situacijama kada je potrebna policijska intervencija ili pomoć druge javne službe (vatrogasaca, hitne medicinske pomoći) uvođenjem jedinstvenog broja za slanje SMS poruka komunikacijskom centru u MUP. Od 2003. godine je također u upotrebi posebna telefaks linija putem koje gluhe i nagluhe osobe mogu poslati ispunjen obrazac na kojemu označavaju jednu ili više od osamnaest mogućih žurnih situacija.

Članak 22. Poštivanje privatnosti

114. Zakonom o zaštiti osobnih podataka (2003) osigurana je zaštita svakoj fizičkoj osobi bez obzira na državljanstvo i prebivalište te neovisno o rasi, boji kože, spolu, jeziku, vjeri, političkom ili drugom uvjerenju, nacionalnom ili socijalnom podrijetlu, imovini, rođenju, naobrazbi, društvenom položaju ili drugim osobinama. Zabranjeno je također prikupljanje i daljnja obrada osobnih podataka koji se odnose na rasno ili etničko podrijetlo, politička stajališta, vjerska ili druga uvjerenja, sindikalno članstvo, zdravlje ili spolni život i osobnih podataka o kaznenom i prekršajnom postupku (tzv. posebne kategorije osobnih podataka). Iznimno, ovi podatci smiju se prikupljati i dalje obrađivati pod uvjetima propisanim u zakonu, a njihova obrada mora biti posebno označena i zaštićena sukladno Uredbi o načinu pohranjivanja i posebnim mjerama tehničke zaštite posebnih kategorija osobnih podataka (2004).

115. Zaštita zdravstvenih i rehabilitacijskih podataka osoba s invaliditetom zajamčena je Zakonom o zaštiti prava pacijenata (2004), kojim je propisano pravo pacijenta na povjerljivost podataka koji se odnose na stanje njegova zdravlja sukladno propisima o čuvanju profesionalne tajne i zaštiti osobnih podataka i pravo na privatnost pri pregledu, odnosno liječenju, a naročito prilikom pružanja osobne njege. Navedeno pravo također je dodatno zaštićeno zakonskim propisima koji se odnose na obavljanje djelatnosti pojedinih struka¹³.

Članak 23. Poštivanje doma i obitelji

116. Osobe s invaliditetom su u mogućnosti realizirati svoje pravo na sklapanje braka i zasnivanje obitelji na ravnopravnoj osnovi s drugima. Obiteljskim zakonom (2003) propisano je da brak ne može sklopiti osoba lišena poslovne sposobnosti ili osoba nesposobna za

¹³ Primjerice, Zakon o liječništvu (2003), Zakon o sestrinstvu (2003), Zakon o fizioterapeutskoj djelatnosti (2008), Zakon o primaljstvu (2008), Zakon o psihološkoj djelatnosti (2003), Zakon o stomatološkoj djelatnosti (2003), Zakon o dentalnoj medicini (2003) i sl.

rasuđivanje. Iznimno od ove odredbe sud može u izvanparničnom postupku dopustiti sklapanje braka osobi lišenoj poslovne sposobnosti na njezin prijedlog ako utvrdi da je sposobna shvatiti značenje braka i obveza koje iz njega proizlaze, te da je brak očito u njezinu interesu. Navodimo i da obiteljski centri, uz pružanje savjetodavnih usluga, provode projekte i programe namijenjene partnerima, roditeljima i budućim roditeljima, djeci i mladima, ali i one usmjerene osjetljivim skupinama među kojima su oni namijenjeni djeci s teškoćama u razvoju, osobama s invaliditetom i članovima njihovih obitelji, a koji čine oko 13% od ukupnog broja programa/projekata obiteljskih centara (primjerice, radionice s ciljem unapređenja osobnog rasta i razvoja; poticanje integracije djece s teškoćama u razvoju; pružanje podrške obitelji djece s teškoćama u razvoju, osobama s invaliditetom; savjetovanje i grupe podrške roditeljima djece s teškoćama u razvoju; savjetovanje djece s teškoćama u razvoju i osobe s invaliditetom i dr.).

117. Zakonom o medicinskoj oplodnji (2009) propisano je pravo na medicinsku oplodnju svim punoljetnim i poslovno sposobnim ženama i muškarcima koji su u braku te koji su, s obzirom na životnu dob i opće zdravstveno stanje, sposobni za roditeljsku skrb o djetetu. Postupak se provodi tek kada je liječenje neplodnosti bezuspješno ili bezizgledno te u slučaju neizbježnosti prijenosa teške nasljedne bolesti na dijete kod prirodnog začeća, što određuje stručnjak na području genetike.

118. Sukladno Obiteljskom zakonu (2003) maloljetna osoba će se staviti pod skrbništvo ako su joj roditelji umrli, nestali, nepoznati ili su najmanje mjesec dana nepoznatog boravišta, lišeni poslovne sposobnosti ili roditeljske skrbi, maloljetni, a nisu stekli poslovnu sposobnost, odsutni ili spriječeni i nisu u mogućnosti brinuti se o svojem djetetu.

119. Zakonom o socijalnoj skrbi osigurano je pravo na usluge savjetovanja i pomaganja u prevladavanju posebnih teškoća sustavnom stručnom pomoći što, među ostalim, uključuje i pružanje podrške roditeljima s invaliditetom i roditeljima djece s teškoćama u razvoju radi svladavanja nedaća i teškoća u svezi s bolešću, starošću, smrću člana obitelji, problemima u odgoju djece, invalidnošću, uključivanjem u svakodnevni život nakon duljega boravka u domu socijalne skrbi ili duljega liječenja te u drugim nepovoljnim okolnostima.

120. Iako udomiteljstvo u RH ima dugu tradiciju, 2003. godine su izmjenama Zakona o socijalnoj skrbi stvorene pretpostavke za djelotvorniju skrb o djeci i odraslim osobama uvođenjem mogućnosti osnivanja domova obiteljskog tipa te detaljnije razrađen smještaj u udomiteljske obitelji kroz donošenje odgovarajućeg podzakonskog akta. 2007. godine donesen je Zakon o udomiteljstvu koji zasebno regulira područje udomiteljstva. Navedenim zakonom predviđen je i oblik srodničkog udomiteljstva – smještaj djeteta u obitelj srodnika. Postupak za zasnivanje ovakvog oblika udomiteljstva je jednostavniji u odnosu na zasnivanje ne-srodničkog udomiteljstva te je i praksa institucija koje odlučuju o alternativnim oblicima

skrbi nastojati dijete zbrinuti prvenstveno u široj obitelji ukoliko su za to ispunjeni uvjeti, odnosno ako je to u najboljem interesu djeteta. Naknada za smještaj osobe s invaliditetom i/ili djeteta s teškoćama u razvoju u udomiteljsku obitelj, viša je od naknade za smještaj ostale djece i odraslih osoba u udomiteljskoj obitelji i postotak uvećanja ovisi o specifičnim potrebama udomljene osobe. Nadalje, Pravilnikom o sadržaju i trajanju osposobljavanja i edukacije udomiteljske obitelji (2008) propisan je sadržaj i trajanje osposobljavanja i edukacija koje se sastoje od zajedničkog dijela za sve udomiteljske obitelji, neovisno o vrsti korisnika, te općeg i posebnog dijela prema vrsti korisnika¹⁴.

121. O zakonskim odredbama koje se odnose na sterilizaciju izviješćeno je u članku 17.

122. Sustav skrbi za djecu s teškoćama u razvoju omogućava korištenje cijelog niza mjera s ciljem sprečavanja njihovog odvajanja od roditelja (pravo na rad u skraćenom radnom vremenu i pravo na dopust zbog njege djeteta s teškoćama u razvoju, pravo na status roditelja njegovatelja, dnevni oblici boravka i rehabilitacije djeteta s teškoćama u razvoju, pravo na pomoć u kući i sl.), a propisi iz područja obiteljsko-pravne zaštite sprečavanju skrivanje, napuštanje, zanemarivanje i druge štetne postupke prema djeci s teškoćama u razvoju.

Članak 24. Obrazovanje

123. Do donošenja Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi 2008. godine djeca s većim teškoćama u razvoju mogla su se obrazovati samo u posebnim odgojno-obrazovnim ustanovama koje se nalaze uglavnom u većim gradovima, županijskim središtima, što je najčešće zahtijevalo izdvajanje učenika iz obitelji. Novim Zakonom i donošenjem Državnog pedagoškog standarda (2008, 2010) školovanje učenika u posebnim odgojno-obrazovnim ustanovama je samo iznimka u slučaju kada je učeniku potrebna i dodatna zdravstvena i socijalna skrb. Sukladno navedenom, u osnovnim i srednjim školama se ustrojavaju razredni odjeli posebnih programa obrazovanja kako bi učenicima, bez obzira na vrstu i stupanj teškoća u razvoju, osnovno i srednje obrazovanje bilo dostupno u njihovim matičnim sredinama.

124. Učenicima s teškoćama u razvoju je zakonodavnim i ostalim mjerama osiguran pristup školama (prostorna prilagodba, razredni odjeli posebnih programa) te razumna prilagodba školskog programa, od individualiziranog pristupa u radu do posebnih programa, kao i mogućnosti izvođenja instruktivne nastave u kući ili zdravstvenim ustanovama. Državnim pedagoškim standardom je također regulirano pravo gluhog djeteta na tumača znakovnog jezika u nastavi.

¹⁴ djeca s tjelesnim ili mentalnim oštećenjem, djeca s poremećajima u ponašanju, psihički bolesne osobe, starije i nemoćne osobe i odrasle osobe s tjelesnim ili mentalnim oštećenjem i djeca i odrasli - žrtve obiteljskog nasilja

125. Posebno važnu stratešku ulogu u osiguranju inkluzivne edukacije djece s teškoćama u razvoju imaju: Plan razvoja sustava odgoja i obrazovanja 2005.-2010.; Nacionalni plan aktivnosti za prava i interese djece od 2006. do 2012.; NSIMOSI; Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (2008) i Zakon o suzbijanju diskriminacije (2008).

126. Sukladno Zakonu o predškolskom odgoju i naobrazbi (1997) djeca s teškoćama u razvoju ostvaruju pravo prioriteta upisa u predškolske programe. Predškolskim odgojem i obrazovanjem obuhvaćeno je 58% djece predškolske dobi, dok 28% djece polazi kraće predškolske programe. Od ukupnog broja djece obuhvaćene predškolskim odgojem 3,67% je djece s teškoćama u razvoju.

127. Za svako dijete, koje se upisuje u prvi razred osnovne škole, Zakonom o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (2008, 2009, 2010) propisano je obvezno utvrđivanje psihofizičkog stanja djeteta koje provodi stručno povjerenstvo, a na čiji prijedlog učenik od početka svoga obrazovanja ostvaruje pravo na primjereni program obrazovanja i primjerene oblike pomoći u odgojno-obrazovnom sustavu.

128. Djeca koja imaju rješenje o primjerenom obliku školovanja uključuju se u osnovnu školu i rade po prilagođenom programu ili redovnom programu uz primjenu individualiziranih postupaka prema predviđenim standardima u svim školama u kojima za to postoji potreba. Za učenike oboljele od kroničnih bolesti ili u stanjima koja zahtijevaju boravak ili smještaj u zdravstvenu ustanovu, organizira se osnovno školovanje prema redovitim ili posebnim uvjetima. Odgojno-obrazovni rad s takvim učenikom provodi ustanova u kojoj je učenik smješten ili najbliža osnovna škola.

129. Sukladno Odluci o elementima i kriterijima za izbor kandidata za upis u srednje škole, koja se donosi za svaku školsku godinu, učenici s teškoćama u razvoju imaju pravo na izravni upis u srednju školu. Učenici s težim zdravstvenim smetnjama imaju pravo na ostvarivanje prednosti pri upisu, što znači da se mogu upisati u odgovarajuću srednju školu s manjim brojem bodova. Učenici s osobito teškim zdravstvenim smetnjama mogu se upisati izravno s mišljenjem Odsjeka za profesionalno usmjeravanje Hrvatskog zavoda za zapošljavanje o najprikladnijem izboru programa.

130. Učenici koji su osnovno obrazovanje završili po redovitom nastavnom programu uz individualizirani pristup, kao i učenici koji su osnovno obrazovanje završili po prilagođenom nastavnom programu, mogu nastaviti svoje srednjoškolsko obrazovanje u redovitim srednjoškolskim programima obrazovanja uz individualizirani pristup, u prilagođenim programima srednjoškolskog obrazovanja ili, iznimno, u posebnim programima srednjoškolskog obrazovanja. Učenici koji su osnovno obrazovanje završili po posebnim programima nastavljaju srednjoškolsko obrazovanje u posebnim programima obrazovanja u srednjim školama ili posebnim odgojno-obrazovnim ustanovama, odnosno ustanovama

socijalne skrbi koje imaju odobrenje za provođenje srednjoškolskih programa obrazovanja za učenike s teškoćama u razvoju.

131. Tempus projektom "*Education for Equal Opportunities at Croatian Universities – EduQuality*" (hrv. „Obrazovanje za jednake mogućnosti na hrvatskim sveučilištima“), koji financira Europska komisija, a nositelj je Sveučilište u Zagrebu, želi se unaprijediti postojeće i razviti nove oblike podrške u izjednačavanju mogućnosti za studente s invaliditetom, pokrenuti stvaranje nacionalnih standarda i smjernica za razvoj pristupačnosti visokog obrazovanja studentima s invaliditetom (prijedlog nacionalnog dokumenta) i osigurati dostupnost, održivost i kvalitetu sustava podrške za studente s invaliditetom u visokom obrazovanju u RH. Vezano uz visokoškolsko obrazovanje, Tempus projekt "*Identificaton and Support in Higher Education for Dyslexic Students*" (hrv. „Identifikacija i potpora disleksičnim studentima u višem obrazovanju“) pokrenuo je prepoznavanje studenata s disleksijom na fakultetskoj razini u cilju ostvarivanja prava i prilagodbe sveučilišne nastave.

132. U odgojno-obrazovnom sustavu ne postoje razlike u uvjetima obrazovanja u odnosu na spol svih učenika i studenata po obrazovnim stupnjevima, pa tako ni učenika s teškoćama u razvoju i studenata s invaliditetom.

133. U cilju osiguravanja djelotvornog obrazovanja i potpune inkluzije učenicima s teškoćama u razvoju osiguravaju se i posebni dodatni oblici primjerene pomoći, osiguran je i dodatni rad stručnjaka edukacijsko-rehabilitacijskog profila te se provodi produženi stručni postupak, kontinuirano se povećava podrška osobnih pomoćnika ili pomoćnika u nastavi i prevoditelja znakovnog jezika, a osigurava se i prijevoz učenika (školskim vozilima, autobusima, prijevoz roditelja vlastitim vozilom ili taksi prijevoz) te uporaba specifičnih nastavnih sredstava i pomagala koja su prilagođena vrsti potreba učenika s teškoćama razvoju.

134. U suradnji s Agencijom za odgoj i obrazovanje te Agencijom za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih organizira se stručno osposobljavanje učitelja i nastavnika u osnovnim i srednjim školama za rad s učenicima s teškoćama. Po potrebi se takva edukacija osigurava za konkretnog učenika i školu. Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, pored osposobljavanja stručnjaka logopeda, edukacijskih rehabilitatora i socijalnih pedagoga, izvodi nastavu u diplomskim studijima nekih nastavničkih fakulteta te edukacije učitelja i profesora osnovnih i srednjih škola za stjecanje kompetencija za rad u inkluzivnom razredu.

135. Specifične usluge za djecu, odrasle i učitelje dostupne su u posebnim ustanovama za osobe s invaliditetom i u udrugama osoba s invaliditetom. Primjerice, odgojno-obrazovna ustanova za osobe oštećena vida organizira učenje Brailleovog pisma za učitelje i učenike.

136. Promicanje lingvističkog identiteta gluhih osoba provodi se kroz bilateralni projekt s ciljem razvoja hrvatskog znakovnog jezika "*A Basic Grammar of Croatian Sign Language*" (hrv. „Osnovna gramatika hrvatskoga znakovnog jezika“) između ERF i Sveučilišta Purdue.

137. U protekle se dvije godine, započetom procesu restrukturiranja posebnih ustanova u centre podrške, priključuju posebne škole za djecu s intelektualnim teškoćama, koje u svojim sredinama organiziraju mobilne timove za podršku učenicima s teškoćama u redovnim školama, a za to se priprema i ustanova za djecu i osobe s autizmom.

138. U 11 gradova RH projektima Hrvatske udruge za stručnu pomoć djeci s posebnim potrebama "IDEM" (uz podršku MZOŠ, Svjetske banke te EU fondova) razvijaju se mobilni timovi u cilju osnaživanja lokalnih sredina za provođenje inkluzivnog obrazovanja. JLS prema zahtjevima roditelja i škola sve češće financiraju pomoćnike u nastavi i pomoć učiteljima u redovnim razredima. Vidljiva je promjena u stavovima edukacijsko-rehabilitacijskih stručnjaka u posebnim ustanovama i njihova spremnost da se razvijaju u službe podrške školama svog lokaliteta.

139. Hrvatska udruga za stručnu pomoć djeci s posebnim potrebama „IDEM“ od rujna 2010. godine provodi projekt „Cjeloživotnim obrazovanjem učitelja do škole za sve“. Cilj i svrha projekta je povećanje edukacijske uključenosti učenika s teškoćama u srednjoškolsko obrazovanje, što se ostvaruje kroz senzibilizaciju redovnih škola za teškoće učenika te podizanjem kompetencija nastavnika srednjih strukovnih škola za rad s učenicima s teškoćama u razvoju. Uz navedeno projekt je usmjeren i usavršavanju stručnjaka posebnih škola za članove mobilnih stručnih timova kao podrška procesu inkluzije u redovnoj školi.

140. Zakonom o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju (2009) nisu predviđene posebne odredbe vezane uz prava studenata s invaliditetom, već je to područje prepušteno autonomiji sveučilišta, iako izmjene zakonodavnog okvira (u pogledu pripadajućih pravilnika) pokazuju napredak prema sustavnosti u osiguravanju socijalnih prava djece, učenika i studenata s teškoćama u razvoju u sustavu odgoja, obrazovanja i znanosti. Studenata s invaliditetom u tercijarnom obrazovanju, u akademskoj godini 2008./2009. bilo je 219, u akademskoj godini 2009./2010. bila su 272 studenta s invaliditetom, a u 2010./2011. bila su 254 studenata s invaliditetom. U odnosu na sveukupan broj upisanih studenata (194.187) u akademskoj godini 2010./2011. upisanih studenata s invaliditetom bilo je 0,13%. Ukoliko uzmemo u obzir samo studente koji su upisani uz potporu MZOŠ i za osobne potrebe (138.207), bez stranih državljana i izvanrednih studenata, udio studenata s invaliditetom iznosi 0,18%. MZOŠ ne vodi podatke o broju i postotku studenata s invaliditetom po spolu i područjima studiranja, već samo po pojedinim visokim učilištima.

141. Svake akademske godine u sustavu stipendiranja nalazi se oko 100 studenata s invaliditetom, u sustavu potpore za naknadu dijela troškova javnog prijevoza također njih oko 100, dok je oko 10 studenata s invaliditetom u sustavu potpore za pokriće školarine studentima poslijediplomskih studija.

142. ERF je 2010. godine u suradnji s *Prevention Research Center, Pennsylvania State University* (hrv. Centar za istraživanje prevencije, Državno sveučilište Pensilvanija) započeo provedbu projekta "Implementacija znanstveno utemeljenog preventivnog programa usmjerenog na socijalno-emocionalno učenje putem znanstvene evaluacije i primjene u hrvatskim vrtićima i školama (PATHS-RASTEM)". Primarni cilj projekta je promocija socijalno-emocionalne kompetencije te smanjivanje rizika za ponašajne i mentalne poremećaje kod djece i mladih.

143. MZOŠ je 2006. godine pokrenulo projekt „Mreža škola bez arhitektonskih barijera“ s ciljem uklanjanja građevinskih prepreka u školskim objektima te omogućavanja dostupnosti obrazovanja učenicima s motoričkim teškoćama u najbližim osnovnim i srednjim školama. Navedenim projektom svake godine se u Državnom proračunu osigurava iznos od 1.000.000,00 kuna za prostornu prilagodbu škola. Na taj su način do 2011. godine osigurana sredstva za cjelovitu ili djelomičnu prilagodbu 1 predškolske ustanove (1,16% utrošenih sredstava), 63 osnovne škole (73,26%) i 23 srednje škole (25,58%).

144. Tijela državne uprave i JLS u suradnji s UNICEF, znanstvenim institucijama, stručnjacima i OCD od 2008. godine razvijaju program rane intervencije u djetinjstvu u svrhu pružanja potpore djeci s teškoćama u razvoju i njihovim roditeljima s ciljem razvoja svih djetetovih potencijala. Provođene su javne kampanje za podizanje razine svijesti u svim segmentima društva o važnosti rane podrške djetetu s razvojnim teškoćama i njegovoj obitelji, s ciljem da programi rane podrške postanu dostupni na najbližoj mogućoj lokaciji njihovom prebivalištu, održavani su simpoziji sa znanstvenim ustanovama te je utvrđena potreba donošenja regionalnih i lokalnih planova za usluge rane intervencije te poticanja pluraliteta pružatelja usluga kroz primjere dobre prakse. Osiguravanjem financijskih potpora OCD stvara se mreža pružatelja usluge rane intervencije u djetinjstvu kao dobra podloga za kvalitetan razvoj djeteta i njegovog obrazovanja.

(tablice od 1 - 8 u prilogu 2)

Članak 25. Zdravlje

145. Pravo na zdravstvenu zaštitu stanovništva uređeno je Zakonom o zdravstvenoj zaštiti (2008) i Zakonom o obvezom zdravstvenom osiguranju (2008), a jedna od propisanih mjera zdravstvene zaštite je liječenje i rehabilitacija oboljelih, tjelesno i duševno oštećenih i ozlijeđenih osoba te osoba s invaliditetom.

146. Organizaciju zdravstvene djelatnosti na području RH te osiguravanje prava iz obveznog zdravstvenog osiguranja provodi HZZO. Osigurane osobe HZZO, koje uključuju i osobe s invaliditetom, imaju pravo na najviši ostvarivi standard zdravstvene zaštite bez diskriminacije na bilo kakvoj osnovi, uključujući invaliditet.

147. U RH zdravstveno osiguranje je obvezno i dobrovoljno. Obveznim zdravstvenim osiguranjem osiguravaju se svim osiguranim osobama prava i obveze iz osnovnog zdravstvenog osiguranja na načelima uzajamnosti, solidarnosti i jednakosti, što znači da su zdravstvene usluge jednako dostupne svim osiguranim osobama bez obzira na spol, dob i vjersku pripadnost. Dobrovoljno osiguranje podrazumijeva dopunsko, dodatno i privatno. Pri dopunskom osiguranju razliku do pune vrijednosti prava na zdravstvenu zaštitu iz osnovnoga zdravstvenog osiguranja snosi osigurana osoba sama, dok su za premiju dopunskog zdravstvenog osiguranja za osobe s invaliditetom sredstva osigurana u Državnom proračunu.

148. U okviru prava iz obveznog zdravstvenog osiguranja osobe s invaliditetom ostvaruju zdravstvenu zaštitu pod jednakim uvjetima kao i ostale osigurane osobe, što podrazumijeva pravo na primarnu zdravstvenu zaštitu, specijalističko-konzilijarnu zdravstvenu zaštitu, bolničku zdravstvenu zaštitu, pravo na korištenje lijekova koji su utvrđeni osnovnom i dopunskom listom lijekova HZZO, pravo na stomatološko-protetsku pomoć i stomatološko-protetske nadomjestke, pravo na ortopedska i druga pomagala i pravo na zdravstvenu zaštitu u inozemstvu.

149. Svaka osigurana osoba, uključujući i osobe s invaliditetom, ima pravo na slobodan izbor liječnika iz svih djelatnosti primarne razine, kao i mogućnost ostvarivanja prava na lijekove i cjepiva u skladu s provedbenim propisima temeljenim na načelima zdravstvene struke i medicinske etike.

150. 2010. godine s radom je započeo E-informacijski i referalni centar za ranu intervenciju u djetinjstvu. Cilj projekta, kojeg provodi Hrvatska udruga za ranu intervenciju u djetinjstvu, je roditeljima male djece s teškoćama u razvoju ili djece kod koje postoji rizik njihovog pojavljivanja omogućiti brzo dobivanje potrebnih stručnih informacija i savjeta, a stručnjacima omogućiti povezivanje i podizanje razine stručnosti. Ured UNICEF-a za Hrvatsku u suradnji s Gradom Zagrebom i Dnevnim centrom za rehabilitaciju djece i mladeži Mali dom – Zagreb, 2010. godine je pokrenuo projekt „Rana intervencija u djetinjstvu: stručna podrška u obitelji djece s razvojnim odstupanjima/teškoćama (0-3)”. Cilj projekta je izrada sveobuhvatnog, dostupnog i odgovarajućeg modela za stručnu podršku u obitelji koji bi poslužio kao okvir i nacionalni primjer za uspostavu sustava usklađenih usluga u zajednici za djecu s razvojnim odstupanjima/teškoćama (0-3) i njihove obitelji.

151. U okviru provedbe preventivnih nacionalnih programa (npr. Nacionalni program ranog otkrivanja raka debelog crijeva, Nacionalni program ranog otkrivanja raka dojke, Nacionalni program za suzbijanje HIV/AIDS i sl.) uključene su i sudjeluju i osobe s invaliditetom.

152. O zakonodavnim i ostalim mjerama, kojima se osigurava da se zdravstveni tretman osoba s invaliditetom zasniva na njihovom slobodnom i informiranom pristanku, izviješteno je u članku 17.

Članak 26. Osposobljavanje i rehabilitacija

153. Osobe s invaliditetom ostvaruju pravo na svaki oblik zdravstvene zaštite u istom opsegu, kvaliteti i standardu kao sve osigurane osobe bez diskriminacije po bilo kakvoj osnovi. Pravo na medicinsku rehabilitaciju propisano je zakonskim aktima te provedbenim propisima¹⁵, a organizirana je kao stacionarna rehabilitacija, ambulantna fizikalna terapija te fizikalna terapija u kući bolesnika. Medicinski rehabilitacijski programi su multidisciplinarni i uključuju razne profile profesionalaca koji osim zdravstvenog osoblja uključuju i niz suradnih djelatnosti kao što su govorni terapeuti, psiholozi, socijalni radnici, vokacijski savjetnici, kinezioterapeuti, čime se osigurava najveći mogući angažman svih potencijalnih resursa bolesnika za što bolji rehabilitacijski rezultat koji se vrednuje prema stupnju samostalnosti i neovisnosti o tuđoj pomoći. Postojeći centri medicinske rehabilitacije uglavnom su izgrađeni na mjestima koja, uz neophodni stručni kadar i tehničku opremljenost, osiguravaju i druge uvjete koje nije moguće postići u svim područjima RH, a uključuju i prirodne ljekovite činitelje u medicini kao što su klimatski, morski, toplički (balneološki) s nizom prednosti u odnosu na klasičnu medicinsku rehabilitaciju. Stacionarna medicinska rehabilitacija provodi se u bolnicama za akutno zbrinjavanje bolesnika (kliničkim bolničkim centrima, kliničkim bolnicama, klinikama i općim bolnicama), u 11 specijaliziranih bolničkih ustanova te 2 lječilišta. Fizikalne terapije u kući provode ustanove za zdravstvenu njegu i privatne prakse fizikalne terapije u kući bolesnika. Ambulantna fizikalna terapija te fizikalna terapija u kući bolesnika organizirane su na županijskoj razini, prema utvrđenim potrebama Mreže javne zdravstvene službe, čime se osigurava najviša razina dostupnosti ovog vida zdravstvene zaštite svim osiguranim osobama bez obzira na razinu samostalnosti i pokretnosti, odnosno neovisnosti. Pojedine ustanove specijalizirane su za provođenje posebnih rehabilitacijskih programa kao što su, primjerice, spinalna rehabilitacija i rehabilitacija nakon amputacija i dr. (*pravo na rehabilitaciju HRVI, tablica 1 u prilogu 2*)

154. Isporučitelji ortopedskih i drugih pomagala, na koja osobe s invaliditetom ostvaruju pravo sukladno Pravilniku o uvjetima i načinu ostvarivanja prava na ortopedska i druga pomagala (2009, 2010, 2011), obvezni su osigurati kontinuiranu opskrbu, servis i popravke ortopedskih i drugih pomagala, čime se osigurava odgovarajuća kvaliteta ovog vida zdravstvene skrbi. Osiguranoj osobi HZZO osigurava pomagalo odgovarajućeg standarda i kvalitete te vrijednosti u skladu s navedenim Pravilnikom. Ako osigurana osoba pri ugovornom isporučitelju nabavi pomagalo veće vrijednosti od utvrđene vrijednosti, razliku u cijeni pomagala, kao i cijeni popravka tog pomagala snosi osobno. U okviru medicinske

¹⁵ Zakon o zdravstvenoj zaštiti (2008), Zakon o obveznom zdravstvenom osiguranju (2008), Zakon o pravima hrvatskih branitelja i članova njihovih obitelji (2004), Pravilnik o uvjetima i načinu ostvarivanja prava iz obveznog zdravstvenog osiguranja za bolničko liječenje medicinskom rehabilitacijom i fizikalnom terapijom u kući (1996, 1997, 1999, 2007, 2008 i 2009), Zakon o zaštiti vojnih i civilnih invalida rata

rehabilitacije u specijaliziranim zdravstvenim ustanovama sadržane su i aktivnosti primjene odnosno uporabe pomagala. (*HRVI, pravo na sufinancirana pomagala, tablica 2 u prilogu 2*)

155. Zakonom o socijalnoj skrbi predviđena je mogućnost da i domovi socijalne skrbi obavljaju djelatnost školstva u okviru koje se provode osposobljavanje i rehabilitacija. Trenutno u RH djeluje 12 domova socijalne skrbi za djecu i mladež s teškoćama u razvoju, te uz svoju redovnu djelatnost provode i programe osnovnoškolskog i srednjoškolskog obrazovanja. (*tablice 3 - 9 u prilogu 2*)

156. Profesionalna rehabilitacija je kontinuirani dio opće rehabilitacije koja obuhvaća profesionalno usmjeravanje, profesionalno osposobljavanje i zapošljavanje osoba s invaliditetom. Ona je usmjerena prema što bržem uključivanju osobe s invaliditetom u rad u zanimanju gdje će postizati najpovoljniji radni učinak s najmanjim izgledom da dođe do daljnjeg narušavanja njezinih preostalih radnih i općih sposobnosti. Profesionalnu rehabilitaciju organiziraju i izvode ustanove za profesionalnu rehabilitaciju, srednje škole ili druge pravne osobe koje ispunjavaju uvjete za njezino provođenje.

157. Sukladno Zakonu o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom (2002, 2005) HZZ provodi različite aktivnosti cilj kojih je integracija osoba s invaliditetom u svijet rada. HZZ odlučuje o načinu ostvarivanja prava na profesionalnu rehabilitaciju nezaposlenih osoba s invaliditetom, dok ju organizira i izvodi ustanova za profesionalnu rehabilitaciju, srednja škola ili druga pravna osoba koja ispunjava uvjete za osposobljavanje. Profesionalna rehabilitacija uključuje sljedeće aktivnosti: utvrđivanje preostalih radnih i općih sposobnosti; profesionalno informiranje, savjetovanje i procjenu profesionalnih mogućnosti; analizu tržišta rada, mogućnost zapošljavanja i uključivanja u rad; procjenu mogućnosti izvođenja razvoja i usavršavanja programa profesionalnog osposobljavanja; radno osposobljavanje, dokvalifikaciju, prekvalifikaciju i programe za održavanje i usavršavanje radnih i radno-socijalnih vještina i sposobnosti u razdoblju do zapošljavanja.

158. Kako bi se sustavnije pristupilo rješavanju problema zapošljavanja osoba s invaliditetom, u HZZ djeluje Odsjek za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom.

159. Aktivnosti vezane uz profesionalnu rehabilitaciju, koje provodi HZZ, prilagođene su potrebama i mogućnostima osoba s invaliditetom. Primjerice, provode se aktivnosti grupnog profesionalnog informiranja i savjetovanja za osobe s oštećenjima sluha uz prevođenje na znakovni jezik. (*tablica 11 u prilogu 2*)

160. HZZ intenzivno surađuje sa svim relevantnim dionicima na području profesionalne rehabilitacije osoba s invaliditetom, a posebno s Fondom za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom i brojnim OCD koje skrbe o osobama s invaliditetom i koje su snažni pokretači inicijativa za jačanje mogućnosti osoba s invaliditetom.

161. S obzirom na nedostatnu zakonsku regulativu, nedostatak razvijenog modela profesionalne rehabilitacije, te kriterija i mjerila za provođenje profesionalne rehabilitacije, nju nije moguće provoditi na način kako je definirano Zakonom. Sukladno navedenim ograničenjima profesionalna rehabilitacija se u RH provodi djelomično ili se ne provodi. U cilju provođenja mjera NSIMOSI osnovana je radna skupina, vezano uz utvrđivanje jedinstvene liste oštećenja, jedinstvenog tijela vještačenja i načina provođenja profesionalne rehabilitacije, što će biti temelj za razvoj modela profesionalne rehabilitacije i uspostavu mreže Centara za profesionalnu rehabilitaciju. Prijedlog jedinstvene liste funkcionalnih sposobnosti osigurava bazu za formiranje društveno medicinskog modela invaliditeta koji će uz tjelesno oštećenje vještačenjem obuhvatiti i funkcioniranje osobe s invaliditetom i faktore njenog okruženja. Regionalni centri za profesionalnu rehabilitaciju planiraju se osnovati nakon završenog rada međuresornih radnih skupina na jedinstvenoj listi funkcionalnih sposobnosti i jedinstvenom tijelu vještačenja.

162. HZZ provodi profesionalno usmjeravanje učenika završnih razreda osnovnih i srednjih škola te svih onih kojima je potrebna pomoć u odabiru, odnosno promjeni obrazovnog programa/zanimanja. Profesionalno usmjeravanje uključuje ispitivanje profesionalnih namjera učenika, profesionalno informiranje i profesionalno savjetovanje (koje uključuje timsku obradu – psiholog, liječnik i po potrebi drugi stručnjaci). Stručno mišljenje uvažava individualne potrebe učenika i potrebe tržišta rada i mogućnosti obrazovanja. Ispitivanja profesionalnih namjera učenika, provedena putem anketa, ukazuju na trendove u profesionalnim namjerama učenika pri izboru budućeg zanimanja te se koriste za pružanje informacija drugim dionicima u području obrazovanja odnosno zapošljavanja (preporuka za određivanje upisnih kvota). Posebna pozornost pridaje se učenicima za koje se prognozira da bi, s obzirom na utvrđeni psihofizički status, nakon završetka školovanja mogli imati otežan pristup tržištu rada, odnosno učenicima s teškoćama u razvoju i zdravstvenim teškoćama te se provode profesionalna savjetovanja učenika (*tablica 10 u prilogu 2*).

163. Sa svrhom osiguranja jednakog pristupa uslugama profesionalnog usmjeravanja svim učenicima i nezaposlenim osobama, HZZ od 2007. godine upotrebljava računalni program profesionalnog usmjeravanja „Moj izbor“ koji sadrži 307 opisa zanimanja, ažurirane podatke o obrazovanju i zapošljavanju, te druge relevantne informacije o odabiru zanimanja i razvoju karijere. Program je dostupan svim nezaposlenim osobama, uključujući i osobe s invaliditetom. U 2009. godini Program se koristio na 110 licenciranih lokacija – u područnim službama HZZ, 66 osnovnih i srednjih škola, ustanovama za obrazovanje odraslih te drugim institucijama na tržištu rada. U područnim službama HZZ program je koristilo ukupno 8.340 korisnika, od čega 6.584 učenika. Rezultati evaluacije programa u

2009. godini ukazali su na izrazito zadovoljstvo korisnika te su korišteni kao podloga za izmjene i daljnje unapređenje Programa.

164. U cilju podizanja kompetencija za rad s osobama s invaliditetom, savjetnici HZZ kontinuirano se uključuju u stručna usavršavanja, primjerice kroz seminare i radionice s ciljem holističkog pristupa klijentu odnosno cjelovitog zbrinjavanja njegovih životnih potreba. Primjerice, 2010. godine je, u sklopu IPA projekta „Poticanje intenzivnijeg uključivanja osoba s invaliditetom na tržište rada“ 89 sudionika, predstavnika svih relevantnih institucija i OCD, od čega 68 savjetnika HZZ, sudjelovalo na četverodnevnom treningu na kojem su upoznati s odredbama i tumačenjima zakona iz ovoga područja, te s metodama i tehnikama u radu s poslodavcima prilikom posredovanja pri zapošljavanju osoba s invaliditetom.

165. Tijekom 2009. i 2010. godine HZZ je surađivao s udrugom ZaMirNET u provedbi projekta „E-uključenost osoba s invaliditetom“. Jedna od aktivnosti projekta bilo je i utvrđivanje razine e-pristupačnosti internetskih stranica HZZ, kao i nekih drugih internetskih stranica javnih ustanova, te je utvrđeno da su stranice HZZ napravljene prema W3C standardu te time pristupačne osobama s invaliditetom.

166. HZZ je tijekom 2008., 2009. i 2010. godine razvio intenzivnu suradnju s Centrom za profesionalnu rehabilitaciju BBRZ sa sjedištem u Linzu, Republika Austrija, putem većeg broja studijskih posjeta u sklopu nekoliko projekata tijekom kojih su se stručnjaci iz HZZ upoznali sa modelom psihodijagnostičke i medicinske obrade osoba s invaliditetom, kao i s programima za stručno osposobljavanje odraslih osoba s invaliditetom putem razrađenih obrazovnih modula koji su stupnjevani i primjenjuju se u obrazovanju odraslih osoba s invaliditetom sukladno individualnim kompetencijama pojedine osobe s invaliditetom. Istovremeno su stručnjaci HZZ upoznati s različitim modelima i oblicima suradnje između BBRZ, Austrijske službe za zapošljavanje (AMS) i poslodavaca u stvaranju uvjeta za intenzivniju integraciju osoba s invaliditetom na tržište rada.

167. HZZ također sudjeluje u provedbi projekata iz programa IPA 2007-2009 i IPA 2010-2011, te je razvio projektne prijedloge za buduće programe iz strukturnih fondova Europske unije kao što je ESF (Europski socijalni fond). U okviru IV. Komponente IPA programa Razvoj ljudskih potencijala HZZ je proveo projekt „Poticanje intenzivnijeg uključivanja osoba s invaliditetom na tržište rada“ u razdoblju od siječnja 2010. do ožujka 2011. godine. Opći cilj projekta je promicanje socijalne uključenosti osoba s invaliditetom i njihova integracija na tržište rada. Svrha projekta je povećanje zapošljivosti osoba s invaliditetom, olakšavanje njihovoga pristupa tržištu rada kao i razvijanje i provedba mjera aktivne politike zapošljavanja na regionalnoj razini. U sklopu projekta je izrađena studija „Položaj i potrebe osoba s invaliditetom na tržištu rada“. Zaključci i preporuke studije dali su smjernice za

izrada akcijskih planova za zapošljavanje osoba s invaliditetom u 8 odabranih JP(R)S. Provedena je edukacija 89 savjetnika – posrednika na tržištu rada o zakonodavnom okviru u području zapošljavanja osoba s invaliditetom i učinkovitim radu s poslodavcima. Izrađena su 3 priručnika: priručnik za savjetnike na tržištu rada o metodama i tehnikama primjenjivim u radu s osobama s invaliditetom, priručnik namijenjen poslodavcima za selekciju, zapošljavanje, prilagodbu radnog mjesta i adekvatno praćenje osoba s invaliditetom, te priručnik namijenjen osobama s invaliditetom za aktivno traženje posla. U sklopu treće komponente projekta, koju provodi FPRZOSI, dovršena je izrada jedinstvenog internet portala („sve na jednom mjestu“) namijenjenog osobama s invaliditetom, poslodavcima i široj javnosti te je provedena javna kampanja s ciljem podizanja svijesti javnosti o potrebi i prednostima zapošljavanja osoba s invaliditetom. U sklopu projekta dodijeljeno je 14 darovnica različitim nositeljima projektnih aktivnosti (javni, privatni i civilni sektor) iz cijele RH. Ukupna vrijednost projekta je 2. 235.000,00 eura.

168. Zakonom o mirovinskom osiguranju (1998, 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2007, 2008, 2010) propisani su uvjeti i način osiguravanja prava na profesionalnu rehabilitaciju osiguranika i osiguranih osoba¹⁶ pri HZMO kod kojih je nastala invalidnost (profesionalna nesposobnost za rad) i kod kojih postoji preostala radna sposobnost. Navedenim Zakonom osigurava se pravo na osposobljavanje i profesionalnu rehabilitaciju, ali samo osobama koje su osigurane u sustavu mirovinskog osiguranja, a ne i osobama s invaliditetom iz sustava socijalne skrbi.

169. Pravo na profesionalnu rehabilitaciju priznaje se rješenjem nadležne ustrojstvene jedinice HZMO na osnovi nalaza i mišljenja ovlaštenog vještaka HZMO. Osoba koja stekne pravo na profesionalnu rehabilitaciju osposobljava se za rad na poslovima za koje se traži stupanj stručne spreme koji odgovara stupnju stručne spreme koji je stekla školovanjem prije nastanka invalidnosti. Iznimno, ako nema mogućnosti za osposobljavanje za rad iste razine stupnja obrazovanja, omogućava se osposobljavanje za rad na poslovima niže stručne spreme. Uvjeti i način provedbe profesionalne rehabilitacije invalida rada uređuju se ugovorom koji sklapa HZMO s poslodavcem. Zakonom su definirani i visina te dužina primanja naknade plaće za vrijeme čekanja na profesionalnu rehabilitaciju, za vrijeme njezinog trajanja te za vrijeme čekanja zaposlenja nakon završene profesionalne rehabilitacije.

170. Pravo na profesionalnu rehabilitaciju vojnih, mirnodopskih vojnih i civilnih invalida rata uređeno je Zakonom o zaštiti vojnih i civilnih invalida rata (1992).

¹⁶ članak 10., stavak 1., članak 11., 13., 18., 19. i 20.

Članak 27. Rad i zapošljavanje

171. Zakonom o radu (2009) i Zakonom o suzbijanju diskriminacije (2008) zabranjena je izravna ili neizravna diskriminacija na području rada i radnih uvjeta, uključujući kriterije za odabir i uvjete pri zapošljavanju, napredovanju, profesionalnom usmjeravanju, stručnom osposobljavanju i usavršavanju te prekvalifikaciji, sukladno posebnim zakonima. Uz navedeno Zakon o suzbijanju diskriminacije zabranjuje poticanje na diskriminaciju i propuštanje razumne prilagodbe.

172. Najvažniji pravni propisi i akti u području reguliranja prava na profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom su: Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom (2002), Zakon o posredovanju pri zapošljavanju i pravima za vrijeme nezaposlenosti (2008, 2009, 2010) te Pravilnik o aktivnom traženju posla i raspoloživosti za rad (2009).

173. Osobe s invaliditetom zapošljavaju se pod općim ili posebnim uvjetima. Pod općim uvjetima zapošljavanja smatra se zapošljavanje osoba s invaliditetom po općim propisima koji uređuju područje rada i zapošljavanja. Pod posebnim uvjetima smatra se zapošljavanje u ustanovi ili trgovačkom društvu osnovanom radi zapošljavanja osoba s invaliditetom (zaštitna radionica¹⁷), kao i samozapošljavanje osoba s invaliditetom. Pod posebnim uvjetima zapošljavaju se osobe s invaliditetom koje se na temelju radnih i općih uvjeta ne mogu pod općim uvjetima zaposliti ili zadržati radno mjesto uz primjenu olakšica. Osobi s invaliditetom, koja se na temelju radnih i općih sposobnosti ne može zaposliti i održati zaposlenje u posebnim uvjetima kod poslodavca ili u zaštitnoj radionici, može se osigurati rad u radnom centru.¹⁸ Zakon o porezu na dohodak (2004) omogućuje osobama s invaliditetom da za rad iste vrijednosti primaju veću plaću u odnosu na osobe bez invaliditeta¹⁹.

174. Prema podacima baze zaposlenih osoba s invaliditetom, u RH je 12.032 zaposlenih (zaposleni i privremeno radno nesposobni) osoba s invaliditetom od čega 62% muškaraca i 38% žena. Najčešća zvanja kod zaposlenih osoba s invaliditetom su NKV radnik, trgovac, konobar, auto mehaničar, ekonomski tehničar, kuhar, vozač te krojač. Prema evidenciji HZZ

¹⁷ Zaštitna radionica je ustanova ili trgovačko društvo koje zapošljava najmanje 51% osoba s invaliditetom u odnosu na ukupni broj zaposlenih, a osniva se u svrhu zapošljavanja i rada osoba s invaliditetom.

¹⁸ Radni centar je ustanova koja skrbi radom o osobama s invaliditetom koje se ne mogu zaposliti ili održati zaposlenost u općim ili posebnim uvjetima odnosno o osobama koje ne postižu radni učinak veći od 50% primjeren njihovoj dobi, stručnoj spremi i uvjetima rada.

¹⁹ Osobe s invaliditetom, kojima je utvrđena 100% invalidnost po jednoj osnovi, kod plaćanja poreza na dohodak, bez obzira radi li se o nesamostalnom radu ili obavljanju samostalne djelatnosti, imaju pravo na uvećanje osobnog odbitka za faktor 1,0. Osobe s invaliditetom manjim od 100%, te osobe koje imaju djecu s teškoćama u razvoju ili uzdržavaju članove obitelji, koji su osobe s invaliditetom, imaju pravo na uvećanje osobnog odbitka za faktor 0,3. Iz navedenog proizlazi da osobe s invaliditetom dobivaju veću plaću za rad iste vrijednosti. Porezni obveznik ima pravo na uvećanje osobnog odbitka u visini 1,0 osnovnoga osobnog odbitka i za uzdržavane članove i djecu, ako im je utvrđena invalidnost po jednoj osnovi 100% i/ili koji radi invalidnosti imaju na temelju posebnih propisa, pravo na tuđu pomoć i njegu, a ne samo za sebe osobno. HRVI ne plaćaju porez na dohodak od nesamostalnog rada i mirovine razmjerno stupnju utvrđene invalidnosti.

broj nezaposlenih osoba s invaliditetom je u razdoblju od 2008. do 2010. godine u porastu, dok je broj novozaposlenih osoba u istom razdoblju u opadanju.

175. Iako je u navedenom razdoblju broj nezaposlenih osoba s invaliditetom u evidenciji HZZ povećan, njihov udio u ukupnoj nezaposlenosti je u padu, što je sukladno većoj nezaposlenosti u posljednjim godinama ekonomske krize. S druge strane, pad novozaposlenih osoba s invaliditetom odražava kretanje ukupnog zapošljavanja u razdoblju od 2008. do 2010. godine koje je također bilo u padu.

Broj zaposlenih i nezaposlenih osoba s invaliditetom prema vrsti invaliditeta u 2010. godini

Vrsta oštećenja/invaliditeta	Broj zaposlenih	Udio	Broj nezaposlenih	Udio
Intelektualne teškoće	402	37,22%	2.165	34,61%
Tjelesni invaliditet	204	18,88%	1.317	21,06%
Višestruka oštećenja	221	20,46%	1.273	20,35%
Ostali (oštećenja sluha, vida, poremećaji govorno - glasovne komunikacije, osobe s psihičkim i organskim smetnjama te osobe s kroničnim oboljenjima	253	23,44%	1.500	23,98%

U prosincu 2009. godine je, u odnosu na siječanj, broj osoba s invaliditetom koje primaju naknadu do zaposlenja porastao za 7,80%, a u 2010. godini za 7,3%.

176. Zakonom o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom (2002, 2005) se na jednom mjestu objedinjuju pitanja koja proizlaze iz problematike profesionalne rehabilitacije, rada i zapošljavanja osoba s invaliditetom. Zakonom se utvrđuju sljedeća prava:

- pravo na zapošljavanje i rad osoba s invaliditetom na tržištu rada pod općim ili posebnim uvjetima, odnosno pravo na zapošljavanje na otvorenom tržištu rada ili u ustanovi ili trgovačkom društvu osnovanim radi zapošljavanja osoba s invaliditetom (zaštitna radionica za osobe s invaliditetom koje se na temelju radnih i općih sposobnosti ne mogu zaposliti na otvorenom tržištu rada ili održati svoje zaposlenje uz primjenu olakšica iz Zakona),
- pravo na samozapošljavanje (otvaranje vlastitog obrta, osnivanje vlastitoga trgovačkog društva i obavljanje samostalne djelatnosti) te zapošljavanje u obiteljskom gospodarstvu,
- obveza tijela državne uprave, tijela sudbene vlasti i drugih državnih tijela, tijela JLS i JP(R)S, javnih službi, izvanproračunskih fondova te pravnih osoba u vlasništvu ili u pretežitom vlasništvu RH da na primjerenom radnom mjestu, prema vlastitom odabiru, u primjerenim radnim uvjetima imaju zaposlene osobe s invaliditetom (ovisno u ukupnom broju zaposlenih)²⁰.

²⁰ Tijela državne uprave, tijela sudbene vlasti i druga državna tijela, tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, javne službe, izvanproračunski fondovi te pravne osobe u vlasništvu ili u pretežitom vlasništvu RH dužni su na primjerenom radnom mjestu, prema vlastitom odabiru, u primjerenim radnim uvjetima imati zaposleno:

177. Donošenjem navedenog Zakona stvoreni su i preduvjeti za osnivanje FPRZOSI koji je osnovan 2003. godine. Djelatnost FPRZOSI je, među ostalim, i provođenje politike razvitka i unapređivanja profesionalne rehabilitacije i zapošljavanja osoba s invaliditetom; financiranje ili sufinanciranje ustanova za profesionalnu rehabilitaciju i radnih centara; isplata novčanog poticaja; sufinanciranje razvoja postojećih programa te uvođenja novih tehnologija i programa namijenjenih zapošljavanju osoba s invaliditetom; sufinanciranje programa za održavanje zaposlenosti osoba s invaliditetom; sufinanciranje i financiranje programa edukacije stručnih osoba na području profesionalne rehabilitacije; te sufinanciranje i financiranje programa istraživanja i razvoja profesionalne rehabilitacije. Odlukom o načinu ostvarivanja poticaja pri zapošljavanju osoba s invaliditetom (2008, 2009, 2010) uređeni su uvjeti i način ostvarivanja prava na poticaje pri zapošljavanju koji pripadaju poslodavcu koji zapošljava osobu s invaliditetom i osobi s invaliditetom koja se samozapošljava. Definirane su 2 vrste poticaja:

- redovni poticaji: naknada u visini uplaćenog doprinosa; naknada razlike radi smanjenog radnog učinka te sufinanciranje troškova osobnog asistenta; i
- posebni poticaji: jednokratna materijalna davanja – obrazovanje osoba s invaliditetom; sredstva za prilagodbu radnog mjesta – arhitektonska prilagodba; sredstva za prilagodbu radnog mjesta – tehnička prilagodba; sufinanciranje kamate za kreditna sredstva po povoljnim uvjetima i sufinanciranje troškova radnog terapeuta.

Za ostvarivanje prava na poticaje pri zapošljavanju osoba s invaliditetom nije relevantno je li invaliditet stečen tijekom rada ili je nastao ranije, stoga su kod prava na ostvarivanje poticaja FPRZOSI sve vrste invaliditeta i načini nastanka invaliditeta izjednačeni. Isplaćeni poticaji odnose se na povrat doprinosa za osnovno zdravstveno osiguranje i doprinosa za zapošljavanje. U razdoblju od 2006. do 2010. je za prilagodbu radnog mjesta i uvjeta rada za osobe s invaliditetom poslodavcima ukupno isplaćeno 40.706.438,00 kn. Za poticaje koji se odnose na obrazovanje nezaposlenih osoba s invaliditetom u cilju zapošljavanja i obrazovanja zaposlenih osoba s invaliditetom, FPRZOSI snosi 60% sredstava, a poslodavac preostali dio troškova. U tu svrhu je u razdoblju od 2006. do 2010. utrošeno ukupno 409.753,00 kn.

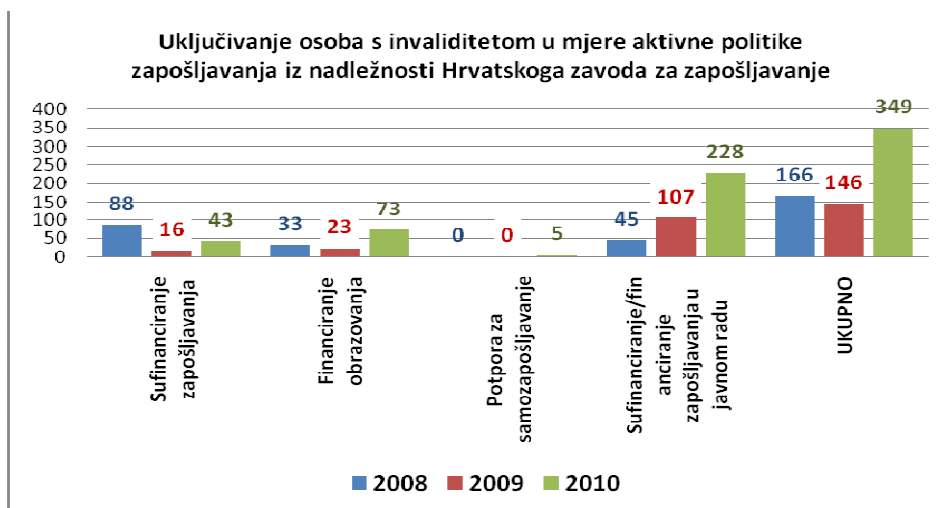
-
- do 31. prosinca 2004. najmanje jednu osobu s invaliditetom na svakih 49 zaposlenih,
 - do 31. prosinca 2008. najmanje jednu osobu s invaliditetom na svaka 32 zaposlena,
 - do 31. prosinca 2012. najmanje jednu osobu s invaliditetom na svaka 24 zaposlena,
 - do 31. prosinca 2016. najmanje jednu osobu s invaliditetom na svakih 19 zaposlenih, a
 - do 31. prosinca 2020. najmanje jednu osobu s invaliditetom na svakih 16 zaposlenih.

Poslodavac koji podliježe obvezi iz stavka 1. ovoga članka, a nije ispunio tu obvezu, dužan je svakog mjeseca prilikom isplate plaća uplaćivati u Fond za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom poseban doprinos u visini 0,2% iznosa isplaćenog za taj mjesec za bruto plaće i naknade plaće.

Poslodavac koji ne podliježe obvezi iz stavka 1. ovoga članka dužan je, osim ako ima zaposlen broj osoba s invaliditetom iz stavka 1. ovoga članka, svakog mjeseca prilikom isplate plaća uplaćivati u Fond za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom poseban doprinos u visini 0,1% iznosa isplaćenog za taj mjesec za bruto plaće i naknade plaće.

178. Sukladno odredbama Pristupnog partnerstva, VRH i Europska komisija potpisale su Zajednički memorandum o socijalnom uključivanju Republike Hrvatske (JIM, 2007) i Zajednički memorandum o prioritetima politike zapošljavanja (JAP, 2008), donošenjem kojih je započet novi ciklus aktivnih mjera zapošljavanja u RH. Poveznice ovih dokumenata su pojedini zajednički ciljevi i prioriteti, te je u njihovim provedbenim postupcima izrazito važna usklađenost prioritetnih područja djelovanja, provedbenih mjera i aktivnosti, kao i usklađenosti provedbenih postupaka koja se postiže dobrom koordinacijom resornih ministarstava.

179. U cilju rješavanja problema dugotrajne nezaposlenosti u Nacionalnom planu za poticanje zapošljavanja 2009. - 2010. određena je posebna mjera za dugotrajno nezaposlene osobe kojima prijete isključenje s tržišta rada i koje po socijalnim mjerilima pripadaju skupini ranjivih osoba (osobe s invaliditetom, nisko obrazovane osobe, starije osobe, osobe srpske nacionalne manjine, osobe romske nacionalne manjine, hrvatski branitelji iz Domovinskog rata). Mjere Nacionalnog plana uključuju sufinanciranje zapošljavanja, sufinanciranje i financiranje obrazovanja za potrebe tržišta rada, te uključivanje u javne radove. Posredovanjem HZZ u 2008. godini je kroz mjere aktivne politike ukupno zaposleno 88 osoba s invaliditetom, dok je u 2009. godini kroz potpore sufinanciranja zapošljavanja zaposleno 16 osoba s invaliditetom. U obrazovanje su prema potrebama tržišta rada u 2009. godini uključene 23 osobe s invaliditetom, dok je u programe javnih radova uključeno 107 osoba s invaliditetom. Posredovanjem HZZ u 2010. godini je kroz potpore sufinanciranja zapošljavanja zaposleno 40 osoba s invaliditetom, dok je za 3 osobe s invaliditetom financirano obrazovanje za poznatog poslodavca. U potpore financiranja obrazovanja prema potrebama tržišta rada uključena je 71 osoba s invaliditetom, a 2 osobe su uključene u stručno osposobljavanje za rad. Kroz program javnih radova u 2010. godini zaposleno je 228 osoba s invaliditetom, dok su za 5 osoba s invaliditetom osigurane potpore za samozapošljavanje. Zaključno, u 2010. godini mjerama aktivne politike koje provodi HZZ obuhvaćeno je 349 osoba s invaliditetom, dok je tijekom 2009. godine znatno manje osoba s invaliditetom (146) koristilo navedene poticaje. Navedeno je rezultat provedbe mjere iz Plana gospodarskog oporavka VRH kojom se stavlja težište politike tržišta rada na usavršavanje, obrazovanje, prekvalifikacije i usvajanje ključnih kompetencija poglavito za nezaposlene i neaktivne kategorije radno sposobnog stanovništva. Na taj je način u 2010. godini uključeno znatno više osoba s invaliditetom u mjere financiranja obrazovanja i uključivanja u javne radove, nego što je to bio slučaj 2008. i 2009. godine.

180. U okviru Programa stručnog osposobljavanja i zapošljavanja hrvatskih branitelja i djece smrtno stradalih, zatočenih ili nestalih hrvatskih branitelja za razdoblje od 2008. do 2011., HRVI su uključeni u Mjeru poticanja osnivanja zadruga hrvatskih branitelja i Mjeru potpore projektima zadruga hrvatskih branitelja gdje su kao članovi angažirani u radu zadruge, sukladno svojim mogućnostima i sposobnostima. Mjerom poticanja osnivanja zadruga hrvatskih branitelja MOBMS daje novčanu i drugu potporu za osnivanje zadruga kao posebnog oblika malog poduzetništva koje omogućava organizirano i stručno vođeno obavljanje djelatnosti te zajednički nastup na tržištu. Projektima zadruga hrvatskih branitelja se pruža potpora ako su dosadašnjim poslovanjem pokazale uspješnost i profitabilnost, a potpora može biti odobrena za nabavku strojeva, opreme ili zemljišta kojim se proširuje postojeća djelatnost ili razvija novi projekt zadruge.

181. S ciljem zaštite radnika s invaliditetom od neopravdanog otkaza, Zakon o radu (2009) uređuje zaštitu radnika, koji su privremeno ili trajno nesposobni za rad, zabranom otkazivanja ako je privremena nesposobnost uzrokovana ozljedom na radu ili profesionalnom bolešću, zabranom štetnog utjecaja na napredovanje ili ostvarenje drugih prava, propisivanjem prava povratka na prethodne ili odgovarajuće poslove radnika koji je privremeno bio nesposoban za rad, propisivanjem prava zaposlenja na drugim poslovima, zabranom otkaza u slučaju profesionalne nesposobnosti za rad ili neposredne opasnosti od nastanka invalidnosti, određivanjem isplate otpremnina u slučaju ozljede na radu ili profesionalne bolesti, te davanjem prednosti pri stručnom osposobljavanju i školovanju. Zakon o radu također štiti od otkaza osobe s invaliditetom na način da u slučaju poslovno i osobno uvjetovanog otkaza poslodavac mora voditi računa o invalidnosti radnika, a radniku kod kojeg postoji profesionalna nesposobnost za rad ili neposredna opasnost od nastanka invalidnosti i radniku s invaliditetom otkaz ugovora o radu se ne može dati bez prethodne suglasnosti radničkog vijeća.

182. Kontinuirano se provodi identifikacija nezaposlenih osoba s invaliditetom i ostalim faktorima otežane zapošljivosti koje imaju potrebu za profesionalnim usmjeravanjem. Tijekom 2009. godine u aktivnosti profesionalnog savjetovanja pri HZZ bile su uključene 1.644 osobe s invaliditetom, od čega je 412 osoba savjetovano individualno, a 1.232 osobe su savjetovane grupno, tj. putem radionica. Ukupno su provedene 134 radionice prilagođene potrebama osobama s invaliditetom (što je znatno više nego tijekom 2008. godine).

183. U cilju podizanja standarda i kvaliteta usluga i razvoja individualiziranog pristupa svakoj specifičnoj skupini osoba s invaliditetom, osobito skupinama kojima prijete višestruka diskriminacija i socijalna isključenost, ukazala se potreba vođenja evidencije i razvoja usluga za specifične skupine osoba s invaliditetom kao što su: žene s invaliditetom, žene s invaliditetom koje su ujedno žrtve nasilja u obitelji ili zajednici, starije osobe s invaliditetom, mladi s invaliditetom, osobe s invaliditetom – pripadnici nacionalnih manjina, migranti i tražitelji azila, te stradalnici od minskoeksplozivnih sredstava. U tom se smislu, u sklopu redovitog rada savjetnika za posredovanje pri zapošljavanju u svim područnim službama HZZ (22 područne službe), posebna pozornost posvećuje pružanju usluga pripreme i posredovanja pri zapošljavanju osobama s faktorima otežane zapošljivosti, među kojima se nalaze i žene žrtve obiteljskog nasilja.

184. HZZ intenzivno surađuje sa svim relevantnim dionicima na području obrazovanja i zapošljavanja osoba s invaliditetom, a posebno s FPRZOSI i brojnim OCD koje skrbe o osobama s invaliditetom, a koje su snažni pokretači u ostvarenju cilja socijalne integracije i podizanja razine kvalitete življenja osoba s invaliditetom. MZSS je u suradnji sa SOIH osnovalo 7 IT Centara u kojima se osobe s invaliditetom obrazuju za informatička zanimanja tražena na tržištu rada.

185. Velika pozornost posvećuje se informiranju i senzibilizaciji poslodavaca i javnosti o zapošljavanju i radnim potencijalima osoba s invaliditetom. Od 2007. godine provodi se projekt „Poslodavac godine za osobe s invaliditetom“ (FPRZOSI, HZZ), pokrenut u okviru UNDP projekta „Pravo na život u zajednici: socijalna uključenost i osobe s invaliditetom“, u okviru kojeg se svake godine nagrađuju poslodavci koji su se pokazali najboljim primjerima pozitivne prakse u zapošljavanju i odnosu na radnom mjestu prema osobama s invaliditetom. Tijekom 2009. i 2010. godine je također provedena Nacionalna kampanja za poticanje zapošljavanja osoba s invaliditetom „Nama je kriza stalno“ Udruge za promicanje istih mogućnosti, u suradnji s HZZ. S istim ciljem HZZ se uključuje u rad okruglih stolova, tribina, edukacija, informativnih emisija koje govore o zapošljavanju osoba s invaliditetom, te tiska informativne materijale o aktivnostima i poticajima u području obrazovanja i zapošljavanja osoba s invaliditetom (primjerice letke i CD-ove).

186. Zakonom o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom propisana je obveza tijela državne uprave, tijela sudbene vlasti i drugih državnih tijela, tijela JLP i JP(R)S, javnih službi, izvanproračunskih fondova te pravnih osoba u vlasništvu ili u pretežitom vlasništvu RH, da na primjerenom radnom mjestu, prema vlastitom odabiru, u primjerenim radnim uvjetima imaju zaposlen određen broj osoba s invaliditetom. Kolektivnim ugovorom za državne službenike i namještenike (2008) je utvrđeno da će državna tijela pri donošenju plana primanja i popunjavanja slobodnih radnih mjesta voditi računa o zapošljavanju osoba s invaliditetom, sukladno navedenom Zakonu, te u tu svrhu odrediti primjerena radna mjesta i uvjete rada.

187. Sukladno Zakonu o državnim službenicima (2005, 2007, 2008, 2011), državnim službenicima zabranjuje se diskriminacija osoba s invaliditetom u obavljanju poslova pred državnom upravom. Etičkim kodeksom državnih službenika (2006, 2008) propisano je da državni službenici postupaju s posebnom pozornošću prema osobama s invaliditetom i drugim osobama s posebnim potrebama. U MU je ustrojen Odjel za etiku koji prati primjenu Etičkog kodeksa i omogućava građanima podnošenje pritužbi na ponašanje službenika na besplatni telefon. Tijekom 2010. godine nije zaprimljena ni jedna pritužba na postupanje državnih službenika prema osobama s invaliditetom i drugim osobama s posebnim potrebama.

188. Podatci o broju osoba s invaliditetom, koje su zaposlene u tijelima državne uprave, utvrđuju se Planom primanja u državnu službu za tijela državne uprave, stručne službe i Urede VRH, te se planira zapošljavanje tih osoba. Ujedno se utvrđuje da će tijela pristupiti osiguravanju uvjeta za zapošljavanje osoba s invaliditetom ukoliko nemaju te uvjete. U ministarstvima, državnim upravnim organizacijama i središnjim državnim uredima ukupno je zaposleno 534 osoba s invaliditetom, 92 ih je zaposleno u uredima državne uprave u JP(R)S, 3 u uredima VRH i 9 u ostalim državnim tijelima. Državna tijela dužna su, sukladno odredbama Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom, do 31. prosinca 2011. godine imati zaposlenu najmanje jednu osobu s invaliditetom na svakih 35 zaposlenih. Radi poticanja zapošljavanja osoba s invaliditetom, na internet stranici MU objavljene su informacije o zapošljavanju u državnoj službi, među kojima i informacije o pravu prednosti osoba s invaliditetom pri zapošljavanju u tijela državne uprave. Na taj se način informiraju osobe s invaliditetom i šira javnost o navedenom pravu.

(tablice 1 - 14 i grafikoni 1 - 10 u prilogu 2)

Članak 28. Primjereni životni standard i socijalna zaštita

189. U sustavu socijalne sigurnosti socijalna skrb čini posljednju socijalno-zaštitnu mrežu sa svrhom zbrinjavanja i uključivanja u društvo socijalno najugroženijih, odnosno socijalno ranjivih skupina. Socijalna skrb se provodi kroz razmjerno široko teritorijalno rasprostranjenu mrežu socijalnih službi (centara za socijalnu skrb), ustanova te domova koji pružaju usluge

stalnog, tjednog, privremenog, cjelodnevnog, poludnevnog te povremenog boravka ili organiziranog stanovanja. Za sve građane RH pri ostvarivanju prava iz socijalne skrbi vrijede već spomenuta načela jednakosti i ravnopravnosti. Vodeći računa o činjenici postojanja dvosmjernog odnosa između invalidnosti i siromaštva, sustav socijalne skrbi u RH, u dijelu koji se odnosi na osobe s invaliditetom, uređen je tako da ove osobe, radi prevladavanja teškoća, mogu ostvariti neko od prava na novčanu pomoć (socijalne pomoći) ili pravo na određene usluge (socijalna skrb). Za ostvarivanje prava u sustavu socijalne skrbi u prvom stupnju nadležni su centri za socijalnu skrb prema mjestu stanovanja korisnika. Osnovni zakon kojim su utvrđena prava u socijalnoj skrbi je Zakon o socijalnoj skrbi (1997, 2000, 2001, 2003, 2006, 2007). Temeljem ovog propisa svaki građanin RH može po propisanim uvjetima ostvariti prava iz socijalne skrbi. Za osobe s invaliditetom značajna su sljedeća prava:

- a. pravo na doplatu za pomoć i njegu – u punom iznosu 100% od osnovice²¹, u smanjenom iznosu 70% od osnovice;
- b. pravo na pomoć i njegu u kući (patronaža) – može obuhvatiti: organiziranje prehrane, obavljanje kućnih poslova, održavanje osobne higijene, zadovoljavanje drugih svakodnevnih potreba;
- c. pravo na osobnu invalidninu – ima teže tjelesno ili mentalno oštećena osoba ili osoba s težim trajnim promjenama u zdravstvenom stanju ako je takvo oštećenje ili bolest nastala prije navršene 18. godine života i ako osobnu invalidninu ne ostvaruje po drugoj osnovi. Iznosi mjesečno 250% osnovice;
- d. pravo na naknadu do zaposlenja – iznosi 70% od osnovice;
- e. pravo na skrb izvan vlastite obitelji (koje se ostvaruje kao stalni, tjedni ili privremeni smještaj, cjelodnevni, poludnevni ili povremeni boravak i organizirano stanovanje);
- f. pravo na skrb izvan vlastite obitelji u obliku pomoći pri uključivanju u programe redovnih predškolskih ili školskih ustanova (integracija);
- g. pravo na status roditelja njegovatelja (opširnije izviješćeno u članku 19.)

(tablice 1 i 2 u prilogu 2)

Sukladno Zakonu o socijalnoj skrbi JLS su obvezne u svom proračunu osigurati sredstva za ostvarivanje prava na pomoć za podmirenje troškova stanovanja, a JP(R)S za podmirenje troškova ogrjeva pod uvjetima i na način propisan Zakonom. JLS mogu osigurati sredstva za ostvarivanje drugih prava utvrđenih Zakonom u većem opsegu, te druge vrste pomoći pod uvjetima i na način propisan njihovim općim aktom, a JP(R)S mogu osigurati sredstva za

²¹ Sukladno Zakonu o socijalnoj skrbi (2011) osnovica na temelju koje se utvrđuje iznos novčanih naknada, potpora i materijalne pomoći, osim pomoći za uzdržavanje, iznosi 15,04% utvrđene proračunske osnovice za obračun naknada i drugih primanja u Republici Hrvatskoj.

podmirenje troškova ogrjeva u većem opsegu od propisanog ovim Zakonom. Primjerice, na taj se način osiguravaju prava na: novčane pomoći (novčana pomoć umirovljenicima; novčana pomoć korisnicima doplatka za pomoć i njegu i korisnicima osobne invalidnine; novčana pomoć za osobne potrebe /džeparac/ korisnicima doma za starije i nemoćne osobe; pomoć za podmirivanje troškova stanovanja); pomoći u naravi (pomoć djeci u mliječnoj hrani; pomoć obitelji s 3 i više maloljetne djece; dječja ljetovanja i zimovanja; prehrana u pučkoj kuhinji; pravo na dnevni obrok i dostavu); pomoći u obliku smještaja (smještaj u prenoćište; privremeni smještaj); drugi oblici pomoći (pomoć i njega u kući; savjetovanje i pomaganje u prevladavanju posebnih teškoća). Važno je napomenuti da donošenjem novog Zakona o socijalnoj skrbi (2011) nisu ukinuta do tada postojeća prava, već su temeljem potreba utvrđenih u praksi dodane nove mogućnosti.

190. RH posebnu pozornost posvećuje zaštiti HRVI koji se sukladno Zakonu o pravima hrvatskih branitelja i članova njihovih obitelji (2004, 2005, 2007, 2009, 2009) razvrstavaju u 10 skupina, prema utvrđenom postotku oštećenja organizma. Prava usmjerena osiguravanju njihovog primjerenog životnog standarda i socijalne zaštite odnose se na:

a. prava na osnovi oštećenja organizma među kojima ističemo: osobnu invalidninu – osnovno pravo HRVI na osnovi oštećenja organizma, na temelju tog prava ostvarju se sva ostala prava na osnovi oštećenja organizma. Određuje se prema skupini oštećenja organizma, pri čemu osobna invalidnina invalida I. skupine iznosi 115% proračunske osnovice u RH²², dok se invalidima od II. do X. skupine ona određuje u postotku od osobne invalidnine invalida I. skupine; pravo na doplatku za njegu i pomoć druge osobe – utvrđuje se u 2 stupnja ovisno o opsegu potrebe za njegovom i pomoći te iznosi za 1. stupanj 100% osnovice, a za 2. stupanj 66% osnovice; ortopedski doplatku – pripada osobama s težim oštećenjem organizma (amputacija ekstremiteta, teško oštećenje funkcije ekstremiteta, gubitak vida), iznosi od 29% do 7% osnovice – mjesečnog iznosa osobne invalidnine invalida I. skupine; jednokratnu novčanu pomoć – odobrava se HRVI koji zbog teške novčano-materijalne situacije nisu u mogućnosti zadovoljiti osnovne životne potrebe, a nakon što su iscrpljeni svi drugi oblici pomoći putem socijalnih – jednokratnih novčanih pomoći po Zakonu o socijalnoj skrbi;

b. prava na osnovi materijalnih i drugih potreba korisnika među kojima ističemo:

posebni doplatku – pripada HRVI ako nije u radnom odnosu, ne prima mirovinu i naknadu plaće od dana stjecanja prava na profesionalnu rehabilitaciju kao i tijekom profesionalne rehabilitacije, iznosi 50% osnovice – mjesečnog iznosa osobne invalidnine invalida I. skupine; opskrbninu – pravo imaju korisnici koji su nesposobni za privređivanje i ako ispunjavaju uvjete propisane Zakonom o pravima hrvatskih branitelja i članova njihovih

²² Proračunska osnovica iznosi 3.326,00 kn, temeljem čega osobna invalidnina invalida I. skupine iznosi 3.824,90 kn.

obitelji. Osnovica za određivanje opskrbnine iznosi 33% od utvrđene proračunske osnovice u RH, a samohranim korisnicima povećava se za 50%; doplati za pripomoć u kući – pravo ima korisnik opskrbnine koji zbog trajnih promjena u zdravstvenom stanju ne može sam ispunjavati osnovne životne zahtjeve, pod uvjetom da ne koristi doplati za njegu i pomoć druge osobe. Doplati iznosi mjesečno 23% od proračunske osnovice u RH.

(tablice 3 - 7 u prilogu 2)

191. Ratni i mirnodopski vojni invalidi i civilni invalidi rata sukladno Zakonu o zaštiti vojnih i civilnih invalida rata (1992, 1993, 1994, 1995, 2001, 2003) ostvaruju sljedeća prava:

a. po osnovi tjelesnog oštećenja, izdvajamo: osobnu invalidninu – za invalide 1. skupine iznosi 100% proračunske osnovice u RH, dok se invalidima od II. do X. skupine određuje u postotku od osobne invalidnine invalida I. skupine); dodatak za njegu i pomoć druge osobe – utvrđuje se u dva stupnja ovisno o opsegu potrebe za njegom i pomoći te iznosi za prvi stupanj 100% osnovice, a za drugi 66% osnovice (osnovica je mjesečna svota osobne invalidnine invalida I. skupine); ortopedski dodatak – osnovica je mjesečna svota osobne invalidnine invalida I. skupine, a za I. stupanj iznosi 29% od osnovice, za II. stupanj 22% od osnovice, za III. stupanj 14% od osnovice i za IV. stupanj 7% od osnovice. Ortopedski dodatak povećava se za 25% korisniku kod kojega postoji kombinacija dva ili više oštećenja I. stupnja.

b. na osnovi materijalnih potreba izdvajamo sljedeća prava: opskrbninu – za korisnike koji ispunjavaju uvjete propisane Zakonom osnovica iznosi 33% od proračunske osnovice, a za članove obitelji sudionika rata od prije 9. rujna 1943. do 15. svibnja 1945. umrlih poslije 15. svibnja 1945. iznosi 16,50% od proračunske osnovice. Korisnicima koji u kućanstvu nemaju prihode od utjecaja na opskrbninu, opskrbnina se određuje u visini osnovice. Korisnicima koji u kućanstvu imaju prihod od poljoprivredne djelatnosti odnosno druge redovne prihode od utjecaja na opskrbninu, opskrbnina se određuje u visini razlike između dijela prihoda koji mjesečno otpada na korisnika i osnovice za određivanje opskrbnine; dodatak za pripomoć u kući – 23% od proračunske osnovice, a za članove obitelji sudionika rata od prije 9. rujna 1943. do 15. svibnja 1945. umrlih poslije 15. svibnja 1945. iznosi 11,50% od proračunske osnovice.

(tablica 8 u prilogu 2)

192. Vodoopskrbni sustav u RH kontinuirano se razvija; sukladno ciljevima Strategije Vladinih programa za razdoblje od 2011. do 2013. godine, povećat će se stupanj opskrbljenosti stanovništva iz javnih vodoopskrbnih sustava sa sadašnjih prosječno 76% na prosječno 85-90%, u skladu s higijensko-sanitarnim standardima.

193. Ministarstvo regionalnog razvoja, šumarstva i vodnog gospodarstva u okviru svoje nadležnosti, kroz programe stambenog zbrinjavanja – programe obnove oštećenih ili uništenih

stambenih jedinica u ratu i stambenog zbrinjavanja na području posebne državne skrbi²³, stambeno zbrinjava i osobe s invaliditetom, bilo da su u pitanju vojni invalidi ili civilni invalidi i članovi njihovih obitelji, posebice žene i djeca. U MRRŠVG se ne vodi posebna evidencija stambeno zbrinutih osoba s invaliditetom.

194. Zakonom o društveno poticajnoj stanogradnji (2001) uređena je sustavna organizirana stanogradnja poticana javnim sredstvima radi zadovoljavanja stambenih potreba i poboljšanja kvalitete stanovanja što šireg kruga građana koja omogućava obročni način plaćanja. Javnim sredstvima se također potiče izgradnja i rekonstrukcija zgrada i obiteljskih kuća fizičkim osobama radi zadovoljavanja njihovih stambenih potreba, a to pravo dostupno je pod jednakim, zakonski propisanim uvjetima i osobama s invaliditetom. Uvjete, mjerila i postupak za određivanje reda prvenstva na kupnju stana utvrđuje JLS ovisno o lokalnim potrebama i prilikama, a osobe s invaliditetom imaju prednost pri stambenom zbrinjavanju.

195. Stambeno zbrinjavanje HRVI, obitelji smrtno stradaloga hrvatskog branitelja iz Domovinskog rata i obitelji zatočenoga ili nestaloga hrvatskog branitelja iz Domovinskog rata, sukladno Zakonu o pravima hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata i članova njihovih obitelji (2004) i Uredbi o stambenom zbrinjavanju članova obitelji smrtno stradaloga, zatočenoga ili nestaloga hrvatskog branitelja iz Domovinskog rata i HRVI iz Domovinskog rata (2005) provodi se dodjelom stambenih kredita, te dodjelom i otkupom stana ili kuće. Pravo na dodjelu i otkup stana se ostvaruje sukladno postotku oštećenja organizma, a stambeni kredit dodjeljuje se za kupnju stana ili kuće, za izgradnju kuće, za poboljšanje uvjeta stanovanja te za proširenje stambenog prostora. Od 2008. do 2010. godine pozitivno je riješeno 1.707 zahtjeva HRVI, od čega 990 dodjelom stanova i 717 dodjelom stambenih kredita.

196. Mirovinsko osiguranje dio je sustava socijalnog osiguranja kojim se osiguravaju rizici gubitka prihoda zbog starosti, invalidnosti i smrti hranitelja obitelji. Na osnovi navedenih rizika ostvaruju se prava novčane naravi (mirovina, naknada zbog tjelesnog oštećenja), a mogu se ostvariti i u naravi (profesionalna rehabilitacija, detaljnije opisano u članku 26.). Radi poboljšanja materijalnog položaja i socijalne sigurnosti umirovljenika koji su umirovljeni nakon 1. siječnja 1999. (kada je započela reforma mirovinskog sustava u RH), a radi smanjenja razlike između mirovina ostvarenih prije i poslije reforme, Zakonom o dodatku na mirovine ostvarene prema Zakonu o mirovinskom osiguranju (2007) utvrđeno je pravo na dodatak na mirovinu (u visini od 4% na mirovine ostvarene u 1999. do 27% na mirovine ostvarene u 2010. i poslije). Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o

²³ Zakonom o područjima posebne državne skrbi (2008) utvrđena su takva područja radi otklanjanja posljedica rata, bržeg povratka stanovništva koje je prebivalo na tim područjima prije Domovinskog rata, poticanja demografskog i gospodarskog napretka, te postizanja što ravnomjernijeg razvitka svih područja RH.

mirovinskom osiguranju (2007) također se odnosi na mirovine ostvarene od 1. siječnja 1999. Prema tom zakonu, od 1. siječnja 2008. povećane su, osim prijevremene starosne mirovine, i invalidske mirovine zbog profesionalne nesposobnosti za rad za vrijeme zaposlenja korisnika (radi poticanja ovih umirovljenika na rad) te je povećana najniža mirovina za korisnike s 31 i više godina mirovinskog staža. Najniža mirovina, propisana Zakonom o mirovinskom osiguranju, je davanje iz mirovinskog osiguranja koje se zasniva na solidarnosti, a pripada korisniku kojemu mirovina ostvarena prema stažu i plaći osiguranika ostvarenoj tijekom radnog vijeka iznosi manje od najniže mirovine. Najniža mirovina određena na temelju 20 godina mirovinskog staža od 1. siječnja 2009. iznosi 1.116,80 kn, za 40 godina staža 2.233,60 kn te za 45 godina staža 2.512,80 kn.

197. Prema Zakonu o stažu osiguranja s povećanim trajanjem (1999, 2007, 2008) je osobama s invaliditetom: slijepim osobama, osobama oboljelim od distrofije i srodnih mišićnih i neuromišićnih bolesti, oboljelih od paraplegije, cerebralne i dječje paralize, multipleks skleroze, reumatoidnog artritisa, gluhim osobama te osobama kod kojih postoji funkcionalni poremećaj zbog kojeg se ne mogu samostalno kretati bez upotrebe invalidskih kolica, omogućeno ostvarivanje prava iz mirovinskog osiguranja pod povoljnijim uvjetima, tako što im se razdoblje provedeno u zaposlenju s punim radnim vremenom računa u staž osiguranja s povećanim trajanjem, svakih 12 mjeseci staža osiguranja računa se kao 15 mjeseci, a dobna granica za stjecanje prava na starosnu mirovinu snižava se za jednu godinu za svakih pet godina provedenih na radu. Članovi obitelji osiguranika kod kojih postoji opća nesposobnost za rad – invalidnost, imaju pod određenim uvjetima pravo na obiteljsku mirovinu za sve vrijeme dok takva nesposobnost postoji.

Članak 29. Sudjelovanje u političkom i javnom životu

198. Iako u hrvatskom izbornom zakonodavstvu ne postoji poseban propis koji bi regulirao sudjelovanje osoba s invaliditetom u izborima, ono sadrži odredbe koje osobama s invaliditetom omogućavaju ostvarivanje biračkog prava. Reguliran je način sudjelovanja na izborima osoba koje zbog određenog ograničenja nisu u mogućnosti samostalno sudjelovati na njima (glasovanje uz asistenciju), kao i mogućnost da birači koji zbog teže bolesti, tjelesnog oštećenja ili nemoći nisu u mogućnosti pristupiti na biračko mjesto, glasovanje izvrše u mjestu gdje se nalaze, pri čemu se vodi računa o tajnosti glasovanja. Zaštita tajnosti glasovanja ostvaruje se na način da članovi biračkog odbora, koji su posjetili takvu osobu i omogućili joj glasovanje, po povratku na biračko mjesto, pred ostalim članovima biračkog odbora otvaraju omotnicu te, bez otvaranja presavijenog glasačkog listića, listić ubacuju u odgovarajuću glasačku kutiju. Državno izborno povjerenstvo Obvezatnim uputama detaljno regulira glasovanje birača s tjelesnim oštećenjem, nepismenih birača te birača koji ne mogu pristupiti na biračko mjesto. Na predsjedničkim izborima 2009. godine po prvi je puta

omogućeno slijepim i slabovidnim biračima da osobno glasuju uz korištenje glasačkog listića na Brailleovom pismu, glasačkog listića i matrice za glasovanje.

199. MU je 2010. godine izvršilo analizu osiguranja tehničke podrške i drugih oblika pomoći osobama s invaliditetom uvidom u dostupnost temeljnih dokumenata osobama s invaliditetom koji su značajni za njihovo političko sudjelovanje, te je utvrđeno da je, u odnosu na ranije razdoblje, znatno povećana dostupnost dokumenata i osigurana oprema za osobe s invaliditetom u JLS i JP(R)S.

Članak 30. Sudjelovanje u kulturnom životu, rekreaciji, razonodi i športu

200. U cilju priznavanja i promicanja prava osoba s invaliditetom na sudjelovanje na ravnopravnoj osnovi s drugima u kulturnom životu, MK svake godine objavljuje javni Poziv za predlaganje javnih potreba u kulturi. Na poziv se mogu prijaviti samostalni umjetnici, umjetničke organizacije, ustanove u kulturi, pravne i fizičke osobe koje obavljaju djelatnosti u kulturi na području RH, građani i OCD te JLS i JP(R)S, pa tako i umjetnici s invaliditetom, udruge i sl. Pravilnikom o izboru i utvrđivanju programa javnih potreba u kulturi (2008, 2009) propisano je da je jedan od kriterija pri stručnom vrednovanju podnesenih prijedloga sudjelovanje osoba s invaliditetom u programu te prilagođenost programa osobama s invaliditetom.

201. Dostupnost informacija o dijelu hrvatske kulturne baštine cjelokupnoj javnosti, pa tako i osobama s invaliditetom, osigurava se kroz Nacionalni program digitalizacije „Hrvatska kulturna baština“ (dostupan na www.kultura.hr).

202. Uz MK i ostala tijela državne uprave i JLS i JP(R)S kontinuirano financijski podupiru projekte i programe udruga osoba s invaliditetom koji senzibiliziraju javnost za umjetnički rad osoba s invaliditetom te specifična kazališta osoba s invaliditetom (slikarske i kiparske radionice, usavršavanje gluhoslijepih umjetnika uz posjete izložbama, organizaciju izložbi, likovne i kiparske kolonije gluhoslijepih umjetnika i umjetničke festivale koji se bave temom invalidnosti kao važnim socijalnim i političkim problemom). Kao dobar primjer ističemo financiranje Međunarodnog festivala kazališta slijepih i slabovidnih (BIT) i Festivala jednakih mogućnosti, svrha kojih je pokazivanje stvaralačkih mogućnosti osoba s invaliditetom i senzibilizacija javnosti.

203. U 2008. godini otvoren je novi stalni postav Tiflološkog muzeja, nacionalnog specijaliziranog muzeja koji je prilagođen osobama s invaliditetom (izrađen je katalog stalnog postava i legende na Brailleovom pismu, reljefne karte, te je dostupno računalo prilagođeno slijepim osobama).

204. Hrvatsko muzejsko vijeće, savjetodavno tijelo MK, postavilo je standard za sustavno uređenje pristupa muzejima i galerijama te verificira muzeološke koncepcije (novi stalni postavi ili adaptacije stalnih postava) koje u sklopu Idejnog koncepta stalnog postava sadrže

analizu i valorizaciju prostora predviđenih za muzejske sadržaje kako bi bili dostupni svim posjetiteljima, a time i osobama s invaliditetom.

205. MK kontinuirano potpomaže i financira knjižnične programe cilj kojih je promicanje i osiguravanje prava osoba s invaliditetom, primjerice *Okrugli stol za knjižnične usluge za osobe s posebnim potrebama* te prijevod i objavljivanje elektroničkog izdanja IFLA Smjernica za građu laganu za čitanje (revidirano izdanje iz 2010.). MK redovito financira i Hrvatsku knjižnicu za slijepe, koja je osnovana Uredbom VRH, pružajući joj potporu u obavljanju redovite knjižnične i nakladničke djelatnosti, te ulaganjem u opremu i prostor.

206. Promocija športskih aktivnosti za osobe s invaliditetom osigurava se financiranjem i djelovanjem HPO i projekata OCD (*tablica 1 u prilogu 2*). HPO je proveo niz razvojnih programa i športskih kampova (skijanje, atletika, sjedeća odbojka, plivanje, tenis) i za djecu s teškoćama u razvoju i mlade s invaliditetom. U 2010. godini u organizaciji HPO održana su 2 velika međunarodna natjecanja: IPC Svjetsko prvenstvo u streljaštvu, Zagreb i INAS FID Otvoreno atletsko prvenstvo za osobe s intelektualnim poteškoćama, Varaždin. Pored međunarodnih natjecanja za osobe s invaliditetom, održavaju se državna prvenstva u različitim kategorijama. U svrhu promocije športskih dostignuća osoba s invaliditetom HPO svake godine organizira svečanost proglašenja najuspješnijih športaša s invaliditetom u RH.

207. Temeljem Uredbe o kriterijima za dodjeljivanje državnih nagrada za vrhunska športska postignuća isti se iznos novčane nagrade za osvojenu medalju dodjeljuje u olimpijskim športovima i disciplinama, paraolimpijskim športovima i disciplinama te olimpijskim športovima i disciplinama za gluhe (*tablica 2 u prilogu 2*).

208. Ministarstvo turizma od 2008. godine provodi program dodjele bespovratnih sredstava, pod nazivom Turizam bez zapreka, kojim se potiče ulaganje u javnu turističku infrastrukturu namijenjenu osobama s invaliditetom i smanjenom pokretljivošću (prilagođeni pristupi turističkim ugostiteljskim i drugim objektima, dizala za ulazak u more, prilazne rampe, prilagođeni javni sanitarni čvorovi...). Natječaj je namijenjen JLS i JP(R)S, OCD i turističkim zajednicama. Za navedeni program je u 2008. godini osigurano 200.000,00 kn, u 2009. godini 600.000,00 kn i u 2010. godini 650.000,00 kn.

209. O mjerama poduzetim za promicanje kulture gluhih izviješćeno je u članku 21.

C. DIO IZVJEŠĆA VEZAN UZ SPECIFIČNU SITUACIJU U KOJOJ SE NALAZE DJEČACI, DJEVOJČICE S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU I ŽENE S INVALIDITETOM

Članak 6. Žene s invaliditetom

210. Ravnopravnost spolova jedna je od najvećih vrednota ustavnog poretka RH pa tako sve žene s invaliditetom uživaju jednaka prava na ravnopravnoj osnovi s muškarcima s

invaliditetom, kao i ženama bez invaliditeta. Ravnopravnost spolova osigurava se sinergijskim djelovanjem niza institucionalnih mehanizama za zaštitu i promicanje navedene ustavne vrednote: Odbora za ravnopravnost spolova Hrvatskog sabora, Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova, Ureda za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske, koordinatora u tijelima državne uprave, koordinatora u uredima državne uprave u JP(R)S te županijskih, gradskih i općinskih povjerenstava/odbora za ravnopravnost spolova. Sukladno Zakonu o ravnopravnosti spolova (2008) rad županijskih povjerenstava za ravnopravnost spolova kao radno savjetodavnih tijela županijskih skupština koordinira URSVRH. Do kraja 2009. godine osnovano je 90-ak gradskih i općinskih povjerenstava za ravnopravnost spolova.

211. Nacionalna politika za promicanje ravnopravnosti spolova 2006. - 2010. (u izradi je za razdoblje 2011. - 2015.) predstavlja osnovni strateški dokument RH za uklanjanje diskriminacije žena i uspostavljanja stvarne ravnopravnosti spolova. U navedenom planu prepoznata je potreba posebne zaštite žena s invaliditetom, kao skupine koja je u riziku od dvostruke odnosno višestruke diskriminacije koja je definirana i u Zakonu o suzbijanju diskriminacije (2008). Posebna zaštita žena s invaliditetom definirana u NPPRS odnosi se na unapređivanje njihova društvenog položaja, što uključuje provođenje empirijskog istraživanja o položaju žena s invaliditetom u RH, financiranje projekata namijenjenih poboljšanju položaja žena s invaliditetom te informiranje žena s invaliditetom o njihovim ljudskim pravima te upoznavanje i edukaciju nadležnih službi i šire javnosti o problemima s kojima se susreću žene s invaliditetom. Osim u NPPRS, poseban naglasak na provedbu aktivnosti usmjerenih suzbijanju diskriminacije žena s invaliditetom stavljen je i u NSIMOSI.

212. Iako na zakonodavnoj razini ne postoji rodna nejednakost žena i djevojčica s invaliditetom, u društvenom životu prisutna je njihova nejednakost koja proistječe iz uvriježenih tradicionalnih odnosa (stavova), primjerice, prema slijepim ženama, odnosno prema osobama s invaliditetom. Navedenu tvrdnju potvrđuju i rezultati znanstvenog istraživanja "Percepcija, iskustva i stavovi o rodnoj diskriminaciji u RH" koje je proveo URSVRH u suradnji sa znanstvenicima Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i Instituta za društvena istraživanja iz Zagreba u srpnju 2009. godine. Istraživanje je provedeno metodom ankete na reprezentativnom uzorku (N = 1.363). Većina ispitanika (57,7%) slaže se da u hrvatskom društvu muškarci i žene nisu ravnopravni iako je spolna diskriminacija manja nego što je to bio slučaj prije desetak godina. S obzirom na pripadnost različitim društvenim skupinama, većina ispitanika/ca smatra kako su u najnepovoljnijem društvenom položaju,

kada su u pitanju pojedine skupine žena, Romkinje (63,3%), kao i žene s invaliditetom (63%) te žene žrtve obiteljskog nasilja (61,2%).²⁴

213. Iz podataka Središnjeg obrtnog registra razvidno je da je udio žena u vlasničkoj strukturi 31%. Novi način praćenja ekonomskog položaja žena, koji je predložen u Nacionalnom provedbenom planu 2009. - 2010. Zajedničkog memoranduma o socijalnom uključivanju (JIM), prema kojem se podatci o ekonomskom položaju žena temelje na podacima iz poreznih uprava, trebao bi olakšati sustavno praćenje svih aktivnosti koje idu za unapređenjem položaja najugroženijih skupina među kojima su žene zastupljene u najvećem broju. URSVRH je ostvario trajnu suradnju s OCD koje promiču žensko poduzetništvo i položaj žena na tržištu rada.

214. U cilju poboljšanja položaja žena s invaliditetom provode se i podupiru aktivnosti i projekti OCD (*tablica 1 u prilogu 2*). U 2010. godini je, među ostalim, osigurana financijska potpora za provedbu projekata kao što su: potpore ženama s invaliditetom u sprečavanju obiteljskog nasilja, osiguravanje usluga osobne asistencije za osobe s najtežom vrstom i stupnjem invaliditeta (od 554 osoba uključenih u projekt 295 je žena), zapošljavanje žena s intelektualnim teškoćama, računalne i komunikacijske radionice za žene s invaliditetom, organizirani ginekološki pregledi žena s mišićnom distrofijom te održavanje edukacije za zdravstvene djelatnike kako bi ih se upoznalo s potrebama žena s mišićnom distrofijom, osnaživanje žena s invaliditetom za uključivanje u proces političkog odlučivanja na lokalnoj razini i sl. Zajednica saveza osoba s invaliditetom Hrvatske osnovala je Mrežu žena s invaliditetom unutar koje je 2007. godine započeo s radom SOS telefon za žene s invaliditetom žrtve nasilja. Analizom 134 poziva, zaprimljenih u 2010. godini, utvrđeno je da su žene s invaliditetom najčešće izložene psihičkom nasilju u obitelji od strane bračnog partnera. Većina onih koje trpe nasilje nalaze se u srednjoj životnoj dobi, a traže samo podršku kroz razgovor.

215. Detaljnije informacije o aktivnostima poduzetim s ciljem promicanja i zaštite prava žena s invaliditetom, uz relevantne dokumente, nalaze se na internet stranicama URSVRH (www.ured-ravnopravnost.hr), čime su dostupni svim zainteresiranim građanima.

Članak 7. Djeca s teškoćama u razvoju

216. U RH nema razlike između ostvarivanja prava s obzirom na spol djeteta. Djeca s teškoćama u razvoju smatraju se nositeljima prava na ravnopravnoj osnovi s ostalom djecom, Potreba posebne skrbi za djecu s teškoćama u razvoju prepoznata je u NSIMOSI i u Nacionalnom planu aktivnosti za prava i interese djece od 2006. do 2012. godine.

²⁴ Sažetak navedenog istraživanja u prilogu broj 4

217. Zaštita i promicanje prava i interesa djece s teškoćama u razvoju osigurava se i djelovanjem instituta Pravobraniteljice za djecu. Praćenje povreda pojedinačnih prava djece jedna je od temeljnih funkcija Ureda pravobraniteljice za djecu, a na temelju takvih slučajeva pravobraniteljica stječe uvid u pojavne oblike povreda prava i interesa djece s teškoćama u razvoju, temeljem kojih UPD, samostalno ili u dogovoru sa zainteresiranim dionicima, inicira izmjene ili donošenje zakonskih propisa i strateških dokumenata, te upozorava nadležna tijela uprave na propuste u praksi (*tablice 1 i 2 u prilogu 2*). Pravobraniteljica posebno promiče načelo sudjelovanja djece u donošenju odluka koje ih se tiču. Inzistiranje na primjeni ovog načela u odnosu na djecu s teškoćama u razvoju trajna je zadaća UPD. Zastupajući model društva jednakih mogućnosti za sve, te slijedeći odredbe Konvencije o pravima djeteta i KPOSI, UPD ima značajnu ulogu u zaštiti i promicanju prava djece s teškoćama u razvoju.

218. Djeca s teškoćama u razvoju prepoznata su kao posebno ranjiva skupina i u Zakonu o doplatku za djecu (2001) koji podrazumijeva novčano primanje koje koristi roditelj ili druga osoba određena Zakonom radi potpore uzdržavanja i odgoja djece. Općenito, ostvarivanje prava i visina doplatka za djecu ovise o prihodima kućanstva i određuje se u postotku od proračunske osnovice (6%, 7,5% ili 9%) koja iznosi 3.326,00 kuna. Pritom se iznos doplatka za dijete s lakšim oštećenjem zdravlja uvećava za 25%, dok se iznos doplatka za dijete s težim oštećenjem zdravlja određuje u svoti od 25% od proračunske osnovice, neovisno o ukupnom dohotku po članu kućanstva (iznos doplatka 831,50 kn mjesečno). (*tablica 3 u prilogu 2*) Djeca s oštećenjem zdravlja također imaju pravo na doplatku za djecu u duljem trajanju od djece bez oštećenja zdravlja, najduže do 27. godine života.

219. Sustav socijalne skrbi u RH je u dijelu koji se odnosi na osobe s invaliditetom, pa tako i djecu s teškoćama u razvoju, uređen tako da ove osobe, radi prevladavanja teškoća, mogu ostvariti neko od prava na novčanu pomoć (novčane pomoći) ili mogu ostvari pravo na određene uslugu (usluge). Za ostvarivanje prava u sustavu socijalne skrbi u prvom stupnju nadležni su centri za socijalnu skrb prema mjestu stanovanja korisnika. Za djecu s teškoćama u razvoju prema Zakonu o socijalnoj skrbi značajna su sljedeća prava: pravo na doplatku za pomoć i njegu; pravo na osobnu invalidninu; pravo na skrb izvan vlastite obitelji (koje se ostvaruje kao stalni, tjedni ili privremeni smještaj, cjelodnevni, poludnevni ili povremeni boravak i organizirano stanovanje); pravo na skrb izvan vlastite obitelji u obliku pomoći pri uključivanju u programe redovnih predškolskih ili školskih ustanova te pravo na status roditelja njegovatelja. O navedenim pravima detaljnije je izviješćeno u člancima 19. i 28.

220. 2009. godine donesena je Odluka o standardima kvalitete socijalnih usluga u djelatnosti socijalne skrbi. U standardima kvalitete naglasak se stavlja na korisnike usluga, promicanje neovisnosti i autonomije korisnika, njihovo sudjelovanje u normalnom životu u prirodnom društvenom okruženju te posebno poštovanje njihovih ljudskih, građanskih i

socijalnih prava. Standardi kvalitete socijalnih usluga primjenjuju se na sve socijalne usluge bez obzira na narav tih usluga, ciljanu skupinu korisnika ili organizacijski tip pružatelja usluga. Osnovna načela kojima se vodilo pri izradi standarda kvalitete je da socijalne usluge trebaju biti holističke, s naglaskom na korisnika, lako razumljive i dostupne u lokalnim zajednicama u kojima korisnici žive, primjerene korisnicima u cilju njihovog osnaživanja i poštivanja prava i slobode izbora i samoodređivanja, dobro upravljane i usmjerene na rezultate. Iz navedenog je vidljivo da dječaci i djevojčice mogu slobodno izražavati svoja stajališta o svim pitanjima koja na njih utječu, mogu biti pod istim uvjetima nositelji ostvarivanja pojedinih prava te da su ciljevi razvoja kvalitete usluga usmjereni osiguravanju pomoći sukladno teškoćama i potrebama pojedine osobe.

D. DIO IZVJEŠĆA VEZAN UZ POSEBNE OBVEZE

Članak 31. Statistika i prikupljanje podataka

221. Državni zavod za statistiku prvi put je prikupljao podatke o osobama s invaliditetom u Popisu stanovništva, kućanstava i stanova 2001. godine (o definiciji invalidnosti iz metodologije popisa izviješćeno u člancima 1.-4.). Za osobe s invaliditetom prikupljali su se odgovori na pitanje o "uzroku invalidnosti" i o "fizičkoj pokretljivosti invalidne osobe". Na temelju podataka prikupljenih u Popisu izrađeni su i objavljeni agregirani statistički podatci i pokazatelji, te izrađena studija pod naslovom „Stanovništvo prema invalidnosti“. Podatci su dobiveni na temelju izjave osobe koja je popisivaču davala podatke i kao takvi daju samo opću sliku o osobama s invaliditetom na području RH. (*tablica 1 u prilogu 2*)

222. U Popisu stanovništva, kućanstava i stanova, koji je proveden u travnju 2011. godine, povećan je broj pitanja koja se odnose na osobe s invaliditetom, te je u Popisnici, tj. obrascu koji se ispunjava za svaku osobu, predviđeno 6 pitanja vezanih uz invalidnost osobe, a to su: ima li osoba zbog neke dugotrajne bolesti, invalidnosti ili starosti teškoća u obavljanju svakodnevnih aktivnosti; vrsta teškoće; fizička pokretljivost osobe; uzrok teškoća; treba li osoba pomoć druge osobe u obavljanju svakodnevnih aktivnosti; koristi li osoba pomoć druge osobe u obavljanju svakodnevnih aktivnosti.

223. Raspolaganje odgovarajućim podacima o invaliditetu preduvjet je za planiranje odgovarajućih mjera i donošenje programa za osobe s invaliditetom. Prepoznajući taj problem, RH je donijela Zakon o hrvatskom registru o osobama s invaliditetom (2001) koji se vodi u HZJZ, Odjelu za prevenciju invalidnosti, a počeo je s radom sredinom 2002. godine. Podatci se u HROSI prikupljaju od nadležnih tijela iz područja zdravstva, socijalne skrbi, prosvjete, MOBMS, HZMO, MZSS i MMPI. HROSI se sastoji od općeg dijela u koji se unose opći podatci o osobi i od posebnog dijela u koji se unose podatci o vrstama tjelesnih i mentalnih oštećenja. Izrađen je također informacijski sustav HROSI koji zadovoljava sve

postavljene funkcionalne zahtjeve i omogućava fleksibilnost u izradi izvješća. Nakon donošenja Zakona o zaštiti osobnih podataka (2003) u HROSI pristiže sve veći broj nalaza bez jedinstvenog matičnog broja građana²⁵. Zbog te činjenice moguća greška u jednoznačnom povezivanju osobe te označavanju umrlih osoba, koji proizlazi iz nepostojanja navedenog identifikatora, iznosi do 3%. HZJZ sve prikupljene parametre o osobama s invaliditetom, temeljem Zakona o Hrvatskom registru o osobama s invaliditetom (2001), statistički obrađuje te su svim zainteresiranim osobama podatci dostupni na internet stranicama HZJZ.

224. U suradnji s OCD utvrđen je način vođenja Registra neuromuskularnih bolesnika u HZJZ.

U privitku broj 4 nalaze se kratki sadržaji relevantnih istraživanja te najznačajnijih znanstvenih i stručnih radova koji se odnose na osobe s invaliditetom.

Članak 32. Međunarodna suradnja

225. Svoje opredjeljenje za punim ostvarivanjem temeljnih ljudskih prava osoba s invaliditetom RH je, uz ratifikaciju KPOSI, potvrdila i usvajanjem drugih međunarodnih dokumenata uključujući i APVE. U cilju što potpunijeg usklađivanja propisa i zakona, koji se odnose na osobe s invaliditetom, s preuzetim međunarodnim dokumentima, predlažu se izmjene i dopune postojećih zakona. Također se prevode i publiciraju značajni međunarodni dokumenti i tiskovine te distribuiraju udrugama osoba s invaliditetom. Hrvatski predstavnik u Europskom koordinacijskom forumu za praćenje Akcijskog plana VE za osobe s invaliditetom od 2006. do 2015. (CAHPAH) te podrednom tijelu navedenog foruma – Odboru za zaštitu i unaprjeđivanje prava žena i djevojaka s invaliditetom (CAHPAH – WGD) aktivno sudjeluje u njihovom radu.

226. UN načela o zaštiti osoba od mentalnih bolesti uključena su u sve strateške nacionalne dokumente na području zaštite zdravlja i socijalne skrbi i široko se primjenjuju u praksi.

227. RH je u studenom 2011. godine u okviru posebnog mehanizma Univerzalnog periodičkog pregleda Vijeća za ljudska prava (UPR) uspješno predstavila svoje nacionalno izvješće. S obzirom na upućene preporuke u dijelu koji se odnosi na prava osoba s invaliditetom (provedba deinstitutionalizacije, jačanje politika i mjera na području osoba s invaliditetom), napominje se kako sve uživaju podršku RH.

228. Osobe s invaliditetom sudjeluju na ravnopravnoj osnovi u svim međunarodnim inicijativama u koje se uključuje RH, poput kampanja²⁶, obilježavanja međunarodnih godina i datuma²⁷, konferencija i studijskih posjeta²⁸. Slijedom navedenog, tijela državne uprave

²⁵ Jedinstveni matični broj građana je oznaka državljanina u svrhu njihovog jednoznačnog identificiranja.

²⁶ Kampanja Vijeća Europe „Svi različiti/svi jednaki“, Kampanja za ukidanje tjelesnog kažnjavanja djece, Kampanja Vijeća Europe za zaustavljanje seksualnog nasilja nad djecom

²⁷ Europska godina interkulturalnog dijaloga

²⁸ „Combating poverty in Europe“, 2009. godine

organiziraju i na nacionalnoj razini provode aktivnosti usmjerene na dobrobit osoba s invaliditetom, sukladno preporukama međunarodnih tijela i organizacija te nacionalnim prioritetima.

229. Aktivni doprinos promociji OCD i poticanju međunarodne suradnje te jačanju civilnog dijaloga pruža Zajednički savjetodavni odbor EU-RH čije područje obuhvaća sva gospodarska i socijalna pitanja koja se odnose na Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju.

230. Kroz Operativni program „Razvoj ljudskih potencijala“ u okviru instrumenta prepristupne pomoći IPA za razdoblje 2007. - 2011. trenutno se provode sljedeći projekti: Poticanje intenzivnijeg uključivanja osoba s invaliditetom na tržište rada (ugovor o uslugama) – 812.855 eura; Poticanje intenzivnijeg uključivanja osoba s invaliditetom na tržište rada (ugovor o dodjeli bespovratnih sredstava) – 1.351.738 eura; Uspostava podrške u socijalnom uključivanju i zapošljavanju socijalno ugroženih i marginaliziranih skupina (ugovor o uslugama) – 1.189.193 eura; Uspostava podrške u socijalnom uključivanju i zapošljavanju socijalno ugroženih i marginaliziranih skupina (ugovor o dodjeli bespovratnih sredstava) – 1.630.132 eura; Uključivanje učenika s teškoćama u obrazovanje za zapošljavanje (ugovor o uslugama) – 845.733 eura; Uključivanje učenika s teškoćama u obrazovanje za zapošljavanje (ugovor o dodjeli bespovratnih sredstava) – 1.318.273 eura

231. NZRCD je 2009. godine otvorila Europski centar za međusektorsku suradnju (IMPACT) – centar izvrsnosti za izobrazbu o izgradnji suradnje i partnerstva između javnog, poslovnog i neprofitnog sektora te kao resursni centar za informiranje, razmjenu znanja i poticanje javnih rasprava o ključnim dostignućima i izazovima na području međusektorske suradnje. IMPACT provodi kontinuirane programe izobrazbe u suradnji s nizom domaćih i međunarodnih institucija. U različite edukacije, koje se održavaju u cilju povećanja kapaciteta OCD, među kojima su i radionice o provedbi projekata financiranih sredstvima EU, uključuju se i udruge osoba s invaliditetom²⁹. NZRCD svake godine raspisuje natječaj (poziv za iskaz interesa) „Znanje bez granica“ putem kojeg se financira sudjelovanje hrvatskih udruga na međunarodnim skupovima i dolazak međunarodnih stručnjaka u RH (*tablica 1 u prilogu 2*).

Članak 33. Nacionalna provedba i praćenje

232. Za provedbu KPOSI zadužena su tijela državne uprave sukladno svojem djelokrugu rada i nadležnostima, a na svojim proračunskim pozicijama osiguravaju sredstva za provedbu aktivnosti usmjerenih poboljšanju kvalitete života i izjednačavanju mogućnosti za osobe s invaliditetom. Sukladno zajedničkoj ulozi koordinatora NSIMOSI, koju dijele MOBMS i PVRHOSI, preuzeli su i ulogu koordiniranja provedbom KPOSI.

²⁹ Primjerice, edukacije provodi TACSO – Ured tehničke pomoći organizacijama civilnog društva u RH.

233. PVRHOSI je osnovano 1997. godine kao savjetodavno i stručno tijelo VRH, zadaća kojega je davanje prijedloga, mišljenja i stručnih obrazloženja iz područja položaja, zaštite i rehabilitacije osoba s invaliditetom i njihovih obitelji te provedba aktivnosti usmjerenih na njihovu dobrobit. PVRHOSI je sastavljeno od 24 člana – 11 predstavnika državnih tijela, 11 predstavnika nacionalnih saveza osoba s invaliditetom te 2 predstavnika znanstvenih institucija; od navedenog broja 6 članova su osobe s invaliditetom. Struktura i sastav članova PVRHOSI jedna je od brojnih potvrda opredjeljenja RH za ravnopravno i aktivno sudjelovanje osoba s invaliditetom i njihovih predstavnika u oblikovanju i provođenju nacionalne politike za osobe s invaliditetom.

234. Pučki pravobranitelj, sukladno Zakonu o pučkom pravobranitelju (1992), opunomoćenik je HS za promicanje i zaštitu ljudskih prava i sloboda utvrđenih Ustavom, zakonima i međunarodnim pravnim aktima o ljudskim pravima i slobodama koje je prihvatila RH, a od strane Međunarodnog koordinacijskog odbora za nacionalne institucije pri Uredu Visoke povjerenice za ljudska prava UN akreditiran je kao nacionalna institucija za zaštitu i promicanje ljudskih prava sa „statusom A“.

235. Temeljem Zakona o pravobranitelju za osobe s invaliditetom (2007) osnovan je UPOSI te je odlukom HS imenovana pravobraniteljica koja je na dužnost stupila 1. srpnja 2008. godine. UPOSI je nezavisno tijelo osnovna zadaća kojega je praćenje, promicanje i zaštita prava osoba s invaliditetom te na taj način predstavlja mehanizam za zaštitu ljudskih prava osoba s invaliditetom kojem se mogu izravno obratiti i preko kojeg mogu zagovarati svoja prava i utjecati na donošenje odluka koje utječu na njihove živote. U svom djelovanju pravobraniteljica za osobe s invaliditetom ima ovlast koju nema pučki pravobranitelj – pravo pristupa u prostorije i uvida u način ostvarivanja brige o osobama s invaliditetom koje borave, rade ili su privremeno, odnosno trajno smještene kod fizičkih i pravnih osoba i drugih pravnih subjekata na temelju posebnih propisa. Godišnje izvješće o radu pravobraniteljica dostavlja HS na prihvaćanje.

236. VRH uvažava nevladine, neprofitne organizacije osoba s invaliditetom kao kompetentne i stručne partnere u razvoju politika, te s njima razvija partnerske odnose u postupku donošenja odluka kako bi se na najprimjereniji način štitila prava i dostojanstvo osoba s invaliditetom. U Registru udruga Republike Hrvatske na dan 19. svibnja 2011. godine registrirano je 403 udruga osoba s invaliditetom. Navedeni broj govori o ulaganju napora osoba s invaliditetom usmjerenim poboljšanju životnih uvjeta, kao i o njihovoj spremnosti na davanje punoga doprinosa boljitku zajednice u kojoj žive i djeluju.

237. Osim što su osobe s invaliditetom članovi niza radnih skupina za izradu prijedloga zakonskih propisa, nacionalnih i lokalnih strateških dokumenata, predstavnici nacionalnih saveza osoba s invaliditetom³⁰ bili su uključeni i u izradu ovog Izvješća.

E PRILOZI:

- Prilog 1. Elementi po Zajedničkom osnovnom dokumentu
- Prilog 2. Statistički podatci
- Prilog 3. Preslike relevantnih propisa
- Prilog 4. Relevantna istraživanja i znanstveni radovi uz kratke sadržaje istih

³⁰ SOIH, Hrvatski savez udruga tjelesnih invalida, Hrvatski savez gluhih i nagluhih, Hrvatski savez slijepih, Hrvatski savez udruga za osobe s mentalnom retardacijom, Savez društava distrofičara Hrvatske, Savez društava multiple skleroze Hrvatske, Hrvatski savez udruga invalida rada i Hrvatski savez udruga cerebralne i dječje paralize